

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta**

Katedra křesťanské sociální práce

Diplomová práce

2014

Marek Adámek

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta**

Katedra křesťanské sociální práce

Charitativní a sociální práce

Marek Adámek

*Diakonická funkce katolické církve v ostravsko-
opavské diecézi*

Diplomová práce

vedoucí práce: Mgr. Jakub Doležel, Th.D.

2014

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto práci zpracoval samostatně na základě použitých pramenů a literatury uvedených v bibliografickém seznamu.

V Olomouci dne 13. 11. 2014

.....

Marek Adámek

Poděkování

Děkuji Mgr. Jakubu Doleželovi, Th.D. za odborné vedení mé práce, za jeho cenné rady a podněty pro psaní. Stejně tak děkuji všem, kteří mi s prací pomohli a podpořili mě, zvláště pak PhDr. Jiřímu Pospíšilovi, Ph.D. a Mgr. Pavlíně Valouchové, Ph.D. za odborné konzultace výzkumné části této práce a na neposledním místě pak mé přítelkyni za její trpělivost, pomoc a podporu.

„Milosrdenství chci a ne obět“ (Mt 9, 13)

Obsah

Úvod.....	6
1. Církev a diakonie	9
1.1. Co je církev?	9
1.2. Funkce církve a jejich provázanost	13
1.3. Farnost a její funkce	17
2. Diakonické funkce církve z hlediska „pramenů“	20
2.1. Diakonická funkce církve z hlediska církevních dokumentů katolické církve	20
2.1.1. Deus Caritas Est.....	20
2.1.2. Apostolicam actuositatem	31
2.1.3. Evangelii Gaudium	32
2.1.4. Diakonie ve vyjádření magisteria do DCE.....	33
2.2. Diakonická funkce církve z hlediska biblického	34
2.2.1. Starý zákon.....	34
2.2.2. Nový zákon.....	37
2.3. Diakonická funkce církve z hlediska historického.....	40
2.3.1. Období apoštolských obcí	40
2.3.2. Období latinského středověku	43
2.3.3. Období novověku.....	44
2.3.4. Období po francouzské revoluci.....	45
3. Spojitost konceptu farnosti s konceptem sociální práce	47
3.1. Spojitost diakonie a sociální práce	47
3.2. Význam církve/farnosti pro sociální práci.....	48

3.2.1.	Přínos teologie pro sociální práci	49
3.2.2.	Farnosti a jejich přínos pro sociální práci	51
4.	Realizace výzkumu.....	59
4.1.	Cíl výzkumu.....	59
4.2.	Stanovení hypotéz	59
4.3.	Metodologie a operacionalizace.....	61
4.4.	Charakteristika souboru respondentů	66
4.5.	Výsledky výzkumu	67
4.5.1.	Základní údaje o zkoumaných farnostech.....	67
4.5.2.	Indikátory a dílčí kategorie realizované v jednotlivých farnostech.....	73
4.5.3.	Počet a druh naplňovaných indikátorů.....	108
4.5.4.	Důvody fungující či nefungující diakonické praxe ve farnostech.....	111
4.5.5.	Závislost rozsahu naplňování diakonické funkce církve na vybraných proměnných	118
5.	Závěrečná diskuze.....	124
5.1.	Hlavní cíl	124
5.2.	Vedlejší cíl	126
5.3.	Oblasti mimo cíle této práce	127
5.4.	Limity a náměty výzkumu	128
5.5.	Výsledky výzkumu, jejich aplikovatelnost v praxi a význam pro sociální práci....	129
Závěr	.....	132
Seznam literatury	.....	134
Seznam příloh	.....	138

Úvod

Diakonie – služba lásky, je jeden ze základních prvků katolické církve a jak dále v textu této práce uvidíme, v období rané církve byla jejím hlavním posláním. V průběhu historie se úloha diakonie vlivem různých faktorů upozaduje a do popředí se dostávají ostatní základní prvky církve, a to převážně bohoslužba a svědectví o Bohu. Příkladem, který dle mého názoru celou tuto skutečnost více než dobře ilustruje, je posunutí významu a poslání diakonů – jáhnů. Ty, dnes více než při obcházení potřebných, potkáme při mši sv. V současné době však můžeme v církvi pozorovat návrat k diakonii, tedy k tomu, co má být hlavním posláním nejen církve, ale i každého člověka. Vždyť sám Ježíš Kristus odpovídá učiteli zákona na jeho otázku, jaké je největší přikázání, slovy: „*První je toto: 'Slyš Izraeli, Hospodin, Bůh náš, jest jediný pán; miluj Hospodina, Boha svého, z celého svého srdce, z celé své mysli a z celé své síly!' Druhé je toto: 'Miluj bližního svého jako sám sebe!' Většího přikázání nad tato dvě není*“ (MK 28, 29-31). O tomto trendu v církvi svědčí mimo jiné dva momenty, prvním z nich je vydání encykliky *Deus Caritas Est* papeže Benedikta XVI., kde, jak píše Pospíšil (2006), nalezneme důležitý výrok, který přiznává službě lásky v praxi církve stejný význam jako vysluhování svátostí a službě slova (DCE, čl. 22). Druhým momentem je pontifikát současného papeže Františka, který se prezentuje svou náklonností k potřebným a chce realizovat církev chudou a pro chudé a sám neváhá jít v tomto trendu příkladem.

Diakonii, jak lze vyčíst z řádků této práce, lze s určitou nadsázkou dle mého názoru považovat za jakési křesťanské synonymum k sociální práci. Obě mají mnoho společných znaků, věnují se potřebným lidem a snaží se jim v jejich nepříznivých životních obtížích pomoci. Jak uvádí Doležel (2011, s. 20-53) diakonii, caritas, milosrdenství apod., tedy pojmy používané převážně v církevní terminologii lze shrnout pod zastřešující pojem církevní sociální práce, neboť praxe církve v mnohém využívá právě poznatků, postupů, koncepcí a metod sociální práce a sociální práci tak fakticky vykonává.

Hlavním cílem této práce je pomocí výzkumu zjistit, jak je naplňována diakonická funkce katolické církve ve farnostech (místních církvích) ostravsko-opavské diecéze. Pokud se ukáže, že tyto farnosti diakonický princip církve naplňují, bude nás také zajímat, jakým způsobem to činí. Z výše uvedeného vychází také můj vedlejší cíl, který jsem si

stanovil, a to, v jakém rozsahu se naplňuje diakonická funkce katolické církve ve farnostech v ostravsko-opavské diecézi a zda tento rozsah ovlivňují vybrané proměnné.

Důvodů, které mě vedly k napsání práce na téma diakonie, je hned několik. Jak z výše uvedeného vyplývá, diakonie se začíná vracet do ústředí poslání církve. A je-li diakonie – služba lásky jako taková, hlavní náplní a posláním katolické církve i křesťana, měli by ji církve, a to zejména místní církve, tedy farnosti i prakticky žít, ne jen o ní mluvit. Proto jsem se rozhodl zjistit, jaká je v tomto ohledu realita a jak si na tom farnosti skutečně stojí. Dalším důvodem byla i skutečnost, že je o tomto tématu zatím v české odborné literatuře málo napsáno a že podobný výzkum dosud v České republice nikdo nerealizoval, a tak bych si přál, aby tato práce byla alespoň skromným příspěvkem do této oblasti. Prostřednictvím tohoto výzkumu bych chtěl také kněžím, kteří tvořili mé respondenty, připomenout právě onu důležitost diakonie v životě církve i křesťanů a přispět tak k její významnosti. V neposlední řadě pak mou motivací byl osobní zájem a zaujetí o tuto problematiku, kterou ve mně probudily teologicky zaměřené kurzy v rámci mého studia na VOŠ Caritas a Cyrilometodějské teologické fakultě.

Tato diplomová práce je empirického charakteru a metoda, kterou jsem pro napsání této práce zvolil, je kvantitativní výzkumný formát zahrnující i dílčí kvalitativní nástroj ve formě dvou otevřených otázek. Celá práce je pak rozdělena do dvou velkých celků. První tvoří teoretická část, která se skládá ze tří větších kapitol. První kapitola se věnuje vymezení a definici pojmu církev, dále se zabývá funkcemi této církve a v poslední části se pak konkrétně věnuje pojmu farnost a funkcím, které jsou s ní spojené. Druhá kapitola se věnuje diakonickému principu církve ve třech rovinách: z hlediska vybraných církevních dokumentů, z hlediska biblického a na konec z hlediska historického. Třetí poslední kapitola teoretické části se pak věnuje spojitosti konceptu farnosti s konceptem sociální práce. Druhým celkem této práce je pak část empirická, ve které je realizovaný výzkum, který zkoumá zda-li farnosti v ostravsko-opavské diecézi naplňují diakonický princip církve, jakým způsobem, v jakém rozsahu a zda mají na tento rozsah vliv vybrané proměnné. Tato část obsahuje také pokus o interpretaci skutečností, které kněží těchto farností uvedli jako rozhodné pro to, že u nich uvedené diakonické aktivity fungují či naopak nefungují.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Církev a diakonie

Tato práce, jak již bylo v úvodu řečeno, se zabývá tématem diakonické funkce katolické církve v ostravsko-opavské diecézi, přesněji pak v jednotlivých farnostech ostravsko-opavské diecéze. Proto považuji za důležité si v této kapitole nejprve definovat, co to církev vlastně je. Dále se zastavíme u samotných funkcí církve, kde má, jak uvidíme, diakonie své pevné místo. Na závěr této kapitoly se pak podíváme na funkce jednotlivých farností, které jak zjistíme, jsou totožné s funkcemi církve.

1.1. Co je církev?

Církev „ekklésia“ z řeckého *ek-kalein* (svolání), je označení pro shromáždění lidu, které je obyčejně náboženského charakteru. Anglický výraz *church*, německý *kirche* nebo český *církev*, vznikly z výrazu „*kyriake*“ – „ta, jež patří Pánu“. Výraz *církev* může v křesťanské terminologii označovat jednak liturgické shromáždění, místní společenství, ale také všeobecné společenství věřících. Ovšem všechny tyto tři významy jsou nedílné. Bůh totiž v církvi shromažďuje všechny svůj lid, tato církev existuje v místních společenstvích a uskutečňuje se liturgickým shromážděním, a to především prostřednictvím eucharistie (KKC, čl. 751, 752). Zde však není důležité shromáždění něčeho a někoho, ale podstatné je, kdo a co shromažďuje. Tím kdo, je sám Bůh a co, je vyvolená skupina lidí okolo Boha. Tato skutečnost dodává pojmu církev (ekklésia) kultický a eschatologický rozměr – církev je tedy pravým Božím společenstvím konce časů (Küng, 2000, s. 54). Můžeme se také setkat s názorem, že církev tvoří pouze klérus, tedy kněží, biskupové a papež. Že slovo církev znamená kněžskou vládu nebo jednoduše římskou instanci, která nezahrnuje věřící lid, ten stojí mimo a „církev“ stojí nad nimi. Toto chápání je však zcela špatné, církev je živým systémem, aparátem, který je tvořen prostým lidem i klérem (Congar, 1995, s. 40-41).

Církev založil během svého pozemského působení Ježíš Kristus (Tomášek, 1955, s. 28, LG, čl. 2). Znamý kritik církve Hans Küng, ve své knize *Co je církev?* však tvrdí, že Ježíš Kristus nechtěl žádnou církev zakládat, neboť jeho učení směřovalo na celý izraelský národ, ne jen na určitou skupinu vyvolených. Takových uzavřených skupin existovalo za

jeho dob mnoho a Ježíš se chtěl vůči nim vymezit. Jeho učení nemělo být určeno jen pro nějakou skupinu lidí, ale pro všechny bez rozdílu. Dokonce ani evangelijní text Mt 16, 18, který jako jediný v evangeliích hovoří o obecnosti církve, nepokládá založení církve do přítomnosti, ale odkazuje na budoucnost. Avšak jak Küng dále ve své knize píše, církev by bez Krista nemohla existovat, církev vznikla až po vzkříšení Krista, nikoli ještě během jeho života. Se vzkříšením Krista církev stojí i padá. Církev existuje od počátku víry ve vzkříšení a také se od začátku chápe jako dílo Boží. Církev tedy nemá svůj počátek v jednání předvelikonočního Krista, ale je to od začátku Boží jednání skrze Krista. Počátek církve je tak ve skutečných zážitcích konkrétních lidí se vzkříšením. Ježíš se tak z toho, kdo hlásal a zvěstoval, stává ten, který je hlásán a zvěstován. Spolu s touto vírou ve vzkříšení vzniká i nové společenství, které slaví společnou hostinu „lámání chleba“ a toto společenství je plné radosti, nejedná se tak jen o nějaké nouzové řešení, které by vzniklo z nějakého zklamání před druhým příchodem Krista. Ale naplňují se na něm starozákonní zaslíbení. Už od počátku je vstupním ritem tohoto společenství křest, tak jak ho vykonával Jan Křtitel – očištění od hříchu (Kung, 2000, s. 46-52). Slovo církev tak může znamenat společenství všech pokřtěných věřících (Opatrný, Tomášek, 1955, s. 28). Církev však je Bohem plánována již od začátku věků, Bůh chtěl, aby všichni lidé měli účast na jeho božském životě, člověk však zhřešil a proto Bůh poslal svého syna Ježíše Krista, aby jeho prostřednictvím opět obnovil to, co člověk hříchem porušil. Církev je připravována již ve starém zákoně povoláním Abraháma. Kristus pak přišel, aby Otcův plán spásy uskutečnil, a to svou sebeobětující smrtí na kříži, čímž vlastně ustanovil církev. Svět jako takový pak byl stvořen vzhledem k církvi, církev je tak vlastně cílem všeho (KKC, čl. 758-766).

Vnitřní podstata církve je v Písmu zobrazena různými obrazy. Jako ovčinec, jehož dveřmi je Kristus. Ježíš je Dobrým pastýřem, který za své ovce dává svůj život, jako boží pole, na němž roste stará oliva, jejíž kořeny jsou patriarchové, jako pravý vinný kmen s ratolestmi (Jan 15,1-5), jako Boží stavba, kde Kristus je kamenem nárožním, jako dům Boží, Boží rodina, Boží stan mezi lidmi, jako Svatý chrám, Svaté město Jeruzalém, jako naše matka, jako Neposkvrněná nevěsta Beránkova (LG, čl. 6).

Švýcarský teolog Hans Urs Von Balthasar začíná svou odpověď na otázku *kdo je církev?* tvrzením, že předmětem církve je Kristus. Inspirací je mu Pavlovo učení o mystickém těle Kristově (1K 12, Ř 12), kdy členové církve jsou údy Kristova těla a Kristus je hlavou (srov. KKC, čl. 787-795) církve – církev je třetí mystické tělo Kristovo

(Dadosky, 2011, s. 794). Druhým tělem je pak tajemství eucharistie a první mystické tělo převzal Kristus narozením z Panny Marie (Merell, 1934). Církev, která „staví Krista jako člověka“ („The church, that confronts Christ as a person is the Church as Bride“ (Dadosky, 2011, s. 795).), je církev jako nevěsta. Balthasar tak dále mluví o církvi jako o nevěstě Krista a akcentuje její ženskou dimenzi a intimní spojení s Kristem, vychází při tom z novozákonního textu Ef 5, kde apoštol Pavel na jedné straně srovnává manžela a manželku s Kristem a církví na straně druhé. Zdrojem Balthasarových úvah o ženské dimenzi církve, které mají svůj původ v obrazu církve jako nevěsty Kristovy, je pak také stvoření Evy, družky (nevěsty) Adamovy z jeho žebra, která je brána jako určitý předobraz Panny Marie (ženský prvek) z které se tajemným způsobem narodil Kristus a také úvaha o vzniku církve (nevěsty) Kristovy z jeho rány v boku, analogicky ke stvoření Evy (Dadosky, 2011, s. 795). Podobně o tom mluví i katechismus katolické církve: „Jako byla Eva utvořena ze žebra spícího Adama, tak se církev zrodila z probodeného srdce Krista, který zemřel na kříži“ (KKC, čl. 766). Co však zůstává podle Dadoského z Balthasarovy úvahy nejasné, je jestli církevní společenství pocházející z rány umírajícího Krista je rozšíření obrazu církve jako těla Kristova nebo se jedná o nezávislý obraz církve jako nevěsty. Možná je ale tato nejasnost výhodou, která nám ukazuje, že mezi oběma obrazy, církví jako nevěstou Kristovou a církví jako tělem Kristovým existuje důvěrný a neoddělitelný vztah. Akcentem na ženský prvek církve chtěl Balthasar zdůraznit důvěrné spojení mezi Kristem a členy církve v setkání transformované lásky (srov. KKC, čl. 796). A protože nevěsta je vlastně žena, zabývá se pak Balthasar dále analogicky k funkci ženských (pasivní) a mužských (aktivní) pohlavních orgánů tím, které složce církve tato funkce náleží, zda duchovenstvu či laikům. A protože tyto úvahy plodí mnoho nejasností, přichází podle Dadoského americký teolog Joseph Komonchak, který rovněž zdůrazňuje ženský princip církve, s řešením, kterým je Augustiánské pojetí církve jako matky, přičemž do něj vztahuje všechny členy církve bez rozdělování na klér a laiky. Komonchaková odpověď na otázku *kdo je církev?* pak je, že církev je společenství učedníků (následovníků) Ježíše Krista (*congregatio fidelium*), a to je podle něj základní předpoklad pro všechny další úvahy o církvi. Oba teologové však konstatují, že církev nemůže existovat bez společenství věřících. „Church can not exist apart from the community of believers in this life and in then next who are in love with God and neighbor“ (Dadosky, 2011, s. 785-801).

Církev se ve většině případů projevuje především jako místní obec, místní církev, (Küng, 2000, s. 115) a i když toto každé partikulární shromáždění, obec, církev, není celou celkovou církví, plně ji zpřítomňuje. Neboť všechny tyto místní církevní obce mají společnou ideu a všem bylo zjeveno stejné evangelium. Celková církev není tvořena oněmi místními církvemi, nedělí se na ně, nýbrž oni jsou tou církví a na jednotlivých místech tato celková církev existuje. Můžeme mezi ně postavit rovnítko, protože všechny spojuje v jedno Kristus (Küng, 2000, s. 57-58). S tím i souvisí, že církev je katolická, to znamená všeobecná a i když je církev především místní obcí, je vždy pouze natolik místní, nakolik reprezentuje církev celou, globální, všeobecnou. Ta je tvořena všemi místními církvemi dohromady, ale ne pouze spojením vnějším, ale spojením v tomtéž Kristu. Katolicita spočívá v celistvosti. Nekatolickou by se církev stala v případě, kdyby své vlastní zájmy stavěla nad zájmy obecné a od všeobecné církve by se oddělovala (schizma), vymykala (hereze) nebo snad odvracela (apostatika) (Küng, 2000, s. 115- 116). Podle katechismu katolické církve je církev katolická ve dvojitým smyslu. Za prvé, podobně jako o tom mluví Hans Küng, je katolická, protože je v ní přítomen Kristus. Kde je on, tam je katolická církev, píše se doslova v čl. 830. A za druhé, protože jejím posláním od Krista je být zde pro všechny, v určitém smyslu tak do církve katolické, tedy všeobecné, patří naprosto všichni lidé všech vyznání a církevních příslušností, neboť v Božím plánu spásy jsou zahrnuti všichni lidé bez rozdílů. Ovšem někteří k ní patří již teď plně a dokonale a jiní, více či méně plněji a dokonaleji (KKC, čl. 831-845). Církev je také svatá, ovšem její svatost se nezakládá na svatosti jejích členů, naopak církev je společenstvím hříšníků. Její svatost pramení z jejího Božího původu, z odpouštějící milosti Boží (Küng, 2000, s. 126-128) a také svatosti Ježíše Krista, zakladatele církve, který byl bez hříchu a za církev se obětoval jako za svou snoubenku. Je svatá také proto, že její členové mají o opravdovou svatost zde na zemi usilovat (KKC, čl. 823-827). V neposlední řadě je církev také apoštolská, to znamená, její učení pochází z dob apoštolů, jejími představiteli jsou nástupci apoštolů (Tomášek, 1955, s. 33) a byla vybudována na základech apoštolů (KKC, čl. 857).

Církev je pak stejně jako Bůh (trojjedinost) a stejně jako člověk (jeho společenská povaha) ve své podstatě skutečností vztahu. Církev stojí ve vztahu k eschatologicky naplněnému Božím království jako cíli, ve vztahu k Ježíši Kristu jako jeho podobě uskutečnění, ve vztahu k Duchu sv. jakožto inspirující síle a ve vztahu k chudým jako adresátům veškerého Božího jednání. Jedině tak je církev skutečně Božím lidem. Takto

chápana církev není nikdy ukončena (je stále na cestě), neboť definitivní podoby dosáhne teprve na konci věku. Nyní má církev, jak pojednává novější církevní nauka, sledovat znamení času a poznávat v nich Boží vůli (GS, čl.11). Církev zde také není nikdy jen kvůli ní samé (Pompey, 1998, podle Doležel, 2004 s. 7-8), to by nebyla církev Kristova (Küng, 2000, s. 137), nýbrž má specifickou úlohu, a to: „dát se Božím Duchem vtáhnout do Boží vůle spásy pro chudé a slabé, v setkáních s nimi rozpoznávat Krista jako Pána církve a stát se v pomoci jim znamením příchodu Božího království“ (Doležel, 2004, s.8). Spojením těchto aspektů – církev na cestě a církev pro druhé, dojdeme k závěru, že církev je povolána k tomu, aby ve světě konala uzdravující Boží vůli. A v tom lze spatřit eklesiologický základ diakonické církve a církevní diakonie (Doležel, 2004, s. 8).

1.2. Funkce církve a jejich provázanost

Konstitutivní prvky církve

Konstituce II. Vatikánského koncilu *Lumen Gentium* v čl. 31 hovoří o tom, že skrze křest dostávají křesťané účast na Kristově *kněžském, královském a prorockém* úřadě. Což byl obrat v dosavadním chápání, neboť tato nauka o Kristově trojím úřadu, vycházející z posledních tří veršů úryvku Matoušova evangelia (srov. Mt 28, 18-20), byla základem pro pastorální teologii (kněz - pastýř, lat. pastor), která na základě tohoto textu chápala jako jediné možné pokračovatele a nositele odkazu Ježíše Krista pouze kněze (subjekty). Kdežto ostatní věřící byli chápáni jen jako objekty pastorační činnosti těchto kněží. A to od 2. pol. 18. stol., kdy pastorální teologie vznikla, až v podstatě do II. Vatikánského koncilu. Úkolem kněží (církve) byl tedy úřad *kněžský* – slavit bohoslužby, úřad *královský* – pečovat o svěřený lid a úřad *prorocký* – učit svěřený lid (Opatrný, 2008, s. 62). Tento prvotní model se tedy zabýval více úkoly jednotlivých kněží než církve jako Božího lidu a také v něm bylo velmi málo prostoru pro charitní praxi, která byla více či méně zahrnuta v pastýřských úkolech kněze, jakožto jedna z jeho ctností (Doležel, 2011, s. 38). Výše zmíněný model úkolů církve můžeme ještě nalézt i v Katechismu katolické církve (viz kapitola 2.2.1.).

Posunutím tohoto chápání kněze pouze jako subjektu a jeho rozšířením i na všechny ostatní křesťany, tedy církve, se pastorální teologie mění na teologii praktickou, neboť se již nezabývá jen činností kněží, ale i činností celé církve, která se tak stává také

subjektem. S tím souvisí i požadavek jasného stanovení toho, co je charakteristické, neboli konstitutivní pro praxi církve (Opatrný, 2008, s. 63).

Podle tohoto nového modelu chápání má tak církev tyto čtyři základní konstitutivní prvky: 1. *Leiturgia* (dílo lidu) – bohoslužebné jednání, které je vyjádřením vztahu Boha k člověku a člověka k Bohu (Opatrný, 2008, s. 63). Patří zde slavení eucharistie, modlitba a meditace, ostatní svátosti, poutě atd. (Opatrný, 2008, s. 63, Pompey, 1998, podle Doležel, 2004, s. 9). 2. *Martyria* (svědectví Bohu) – jednání křesťanů, které dosvědčuje, že věří v Boha. Patří zde jednak misie, jejichž snahou je předat křesťanskou víru nekřesťanům a jednak svědectví vlastního života odpovídající praxí. 3. *Koinonia* (společenství) – to je vyjádřením víry, že Kristus vede ke sjednocení všech lidí a člověk se může realizovat ve vztahu k druhým lidem. Patří zde společenský a kulturní život ve farnostech, snaha o sjednocení všech křesťanů, snaha o odstranění nespravedlností a válek (Opatrný, 2008, s. 63). Zjednodušeně též společenství s Bohem, s druhými, se sebou a se stvořením (Pompey, 1998, podle Doležel, 2004, s. 9). 4. *Diakonia* (služba při stole) – je jasnou a praktickou odpovědí na utrpení a nespravedlnost ve světě (Opatrný, 2008, s. 63). Patří zde tělesné milosrdenství, duchovní milosrdenství a sociálně-politické angažmá (Pompey, 1998, podle Doležel, 2004, s. 9).

Provázanost úkolů církve a důležitost diakonie

Tyto čtyři úkoly zmiňuje také ve své encyklice *Deus caritas est* v čl. 25 papež Benedikt XVI., kde zdůrazňuje jejich provázanost a neoddělitelnost (srov. kapitola 2.1.3.). Jedno bez druhého by nebylo úplné. Služba chudým a trpícím (diakonia) je službou Bohu (leiturgia). „*Milosrdenství chci, a ne oběť*“ (Mt 9,13; 12,7). Ani bohoslužba bez jasného odkazu na Kristovo utrpení i na utrpení lidské by nebyla tou správnou křesťanskou bohoslužbou. V rovině služby a pomoci druhým, která je v zorném poli této práce, by i samotná pomoc, která by neobsahovala také rozměr duchovní (narušený vztah k Bohu – hřích), zajímala by se jen o tělesné či psychické strasti, nebyla tou správnou křesťanskou diakonií. Sám Ježíš Kristus nám v tom dává příklad, jak bude blíže popsáno v podkapitole 2.3., své hlásání Božího království (kérygma) doplňuje skutky lásky (diakonia), tím slouží

Bohu samému (leiturgia) a zároveň o něm podává svědectví (martyria) (Doležel, 2004, s. 10). Vídeňský profesor pastorální teologie Ferdinand Klostermann konstatuje, že církev vzniká teprve tehdy, když se svědčí o Bohu, slaví se bohoslužba a slouží se potřebným, jejich spojením pak vzniká i základní prvek společenství (Opatrný, 2008, s. 64). Provázanost a rovnost těchto úloh církve můžeme vidět i v praxi prvních křesťanů. Příkladem takové provázanosti liturgie, martyrie a diakonie mohou být sbírky konané na vyrovnání rozdílů mezi církevními obcemi, apoštol Pavel tyto sbírky nazývá *koinonia* a *diakonia*, protože jde o víc než jen o finanční dar. Sbírkami na chudé byly zpravidla realizovány během slavení eucharistie, kdy byly finanční dary kladeny na oltář a poté je chudí dostávali jakoby z rukou samotného Boha. Dalším příkladem jsou takzvané hostiny lásky, nazývané *agapais* (1K 11), společné hostiny, které byly součástí slavení eucharistie. Také služba bližním byla úzce spojena se službou slova (zvěstováním evangelia) (Doležel, 2008a, s. 42). Jako krásný příklad propojení a neoddělitelnosti všech konstitutivních prvků církve uvádí M. Lehner obraz stavby domu, vychází při tom z biblické definice církve jako duchovního domu, který je postaven z živých kamenů – křesťanů (1P 2, 5) a Kristus je kámen nárožní (Sk 4, 11). Ke každému rozměru tohoto domu pak přiřazuje jeden konstitutivní prvek církve. K výšce *liturgii*, k délce *martyrii* a k šířce *diakonii*, ty dohromady tvoří trojrozměrný prostor, ke kterému pak přiřazuje čtvrtý prvek, *koinonii*. Kdyby však jeden z prvků chyběl, nevznikl by prostor, *koinonia* a celá stavba by se zřítily (Opatrný, 2008, s. 67).

Toto nové pojetí úkolů církve se však setkává s dvojitým pochopením. První způsob chápe tuto teorii konstitučních prvků církve jako jakýsi doplněk původní nauky o trojím Kristově úřadu a protože prvky svědectví o Bohu a bohoslužba i lépe sedí do tohoto staršího konceptu, jsou určitým způsobem chápány jako důležitější než diakonia, a ta tak zůstává na okraji církevní praxe. Druhý způsob je tomu prvnímu způsobu chápání tak trochu v opozici, protože toto upřednostnění svědectví o Bohu a bohoslužby chápe jako něco, co brání plnému rozvoji diakonie. Považuje proto všechny konstitutivní prvky za zcela rovnocenné (Opatrný, 2008, s. 64-65).

Diakonia, neboli služba druhým, tak není v žádném případě úlohou okrajovou, ale základní. Církev má především sloužit, to je jejím hlavním úkolem – služba Bohu jako služba člověku, služba člověku jako služba Bohu. Církev nemá lidi na okraji společnosti nenávidět, ale objímat je jako své bližní chápající a pomáhající láskou (Küng, 2000, s. 67).

„Církev je církvi jen pokud je tu pro druhé.“ Tento výrok evangelického teologa D. Bonhoeffera odráží skutečnost, že ‚diakonicita‘ není jen jedním z mnoha úkolů církve, ale úkolem zcela základním a podstatným (Doležel, 2004, s. 10). Podle Rolfa Zerfaßa, ten kdo pracuje v sociální práci, nestojí někde mimo církev, jak se někdy tvrdí, ale naopak ve středu jejího zájmu. Úkolem církve je být spoluodpovědná za svět nejen slovy, ale i činy (Küng, 2000, s. 185). Herbert Haslinger dokonce tvrdí, že diakonia – služba potřebným je ostatním úkolům církve nadřazená a patří jí mezi nimi i jakýsi primát. Diakonie je určitým stabilizujícím prostředkem, a to jednak uvnitř církve, kde svým postavením na okraji praxe církve tvoří nástroj, který slouží ke zdůraznění svědectví Bohu (martyria) a bohoslužebného jednání (leiturgia), jakožto středu praxe církve, tzn., že i ti, kdo mají tyto úkoly v církvi na starosti (biskupové a kněží), mají na starosti jádro praxe církve. Jednak také stabilizuje církev vně ve vztahu ke společnosti, neboť slouží k opodstatnění existence církve. Akceptace společností církevní charitativní organizace je pak důvodem k akceptaci i církve jako instituce. Haslinger tak ve finále dochází k tomu, že diakonie je kontextem celé praxe církve, není ani menší ani větší než ostatní konstitutivní prvky církve, ale bohoslužba má být diakonickou bohoslužbou, svědectví má být diakonickým svědectvím a společenství má být diakonickým společenstvím. I Ježíšova praxe se neskládala jen z nějakých diakonických částí, nýbrž diakonií přímo byla (Opatrný, 2008, s. 64-65).

Služba druhým zde však nemá být chápána jako nějaké politické nebo kněžské povinnosti, jako nějaká společenská čest a jako nějaká forma nadvlády. Tato služba má být vnímána jako diakonia, což může vyznít jako něco ponižujícího, zvláště na příkladu služby u stolu, který použil Ježíš (Lk 22, 26). Tomu však jistě nešlo jen o službu u stolu (Lk 8, 3; Mk 15, 41; Mt 24, 45), ale taky ne o žádnou vyjimečnou charitativní činnost (Mt 25, 42-44). Jde mu především o lidské bytí pro bližního. Výraz diakonia na rozdíl od jiných slov jemu podobných vyjadřuje hluboký osobní rozměr služby druhým, jejímž cílem i kořenem je láska. Z lásky k druhým máme sloužit a následovat tak příkladu Krista, který z lásky k učedníkům jim umyl nohy (srov. Jan 13, 12-17) (Küng, 2000, s. 147-149,) a slovy: „Jak jsem já udělal vám, tak máte dělat i vy.“ vysvětil apoštoly k službě (Congar, 1995, s. 19).

Tak jako Kristus vykonal dílo vykoupení v chudobě a pronásledování, má se i církev ubírat stejnou cestou. Církev zde na zemi není proto, aby hledala světskou slávu, ale má všechny objímat láskou, zvláště sloužit slabým, chudým, trpícím a v nich má nalézat obraz svého zakladatele (LG, čl. 8).

1.3. Farnost a její funkce

Slovo farnost je českým překladem latinského výrazu „parochia“ pocházejícího z řeckého *paroikia* (bydlet vedle). Podstatné jméno *paroikos* pak bylo označení pro souseda nebo cizince, který se usídlil v daném městě. Ve Starém zákoně byl výraz *paroikéo* chápán jako status putujícího. V Novém zákoně pak výraz *paroikia* znamenal současný stav církve na zemi – pobyt věřících na zemi, jejichž vlast je v nebi. Ovšem jak dosvědčuje sv. Kliment Římský, *paroikia* bylo již v jeho době označení pro církev existující v určitém místě nebo městě. A v roce 417 papež Zosim poprvé použije výraz „parochia“ pro označení farnosti na vesnici (Górecki, 1996, s. 6). Vznik farností jakožto venkovských církevních struktur se datuje do 6. století a to nejprve ve Francii. Již v té době volají církevní koncily farnosti k odpovědnosti za chudé (Doležel, 2008a, s. 48-49).

Katechismus katolické církve (čl. 2179) říká, že: „Farnost je určité, natrvalo zřízené společenství křesťanů v místní církvi, svěřené pod vedením diecézního biskupa do pastorační péče faráři, jako jejímu vlastnímu pastýři. Je to místo, kam mohou být svoláni všichni věřící, aby slavili nedělní eucharistickou oběť. Farnost uvádí křesťanský lid do správných projevů liturgického života; shromažďuje jej při liturgickém slavení, učí Kristově spásné nauce, uvádí v život lásku Pána v dobrých a bratrských skutcích.“

Podle kodexu Jana Pavla II. tvoří farnost společenství pokřtěných věřících - katolíků, kteří nepřerušili jednotu s církví, avšak farnost má být dále otevřená všem, zvláště těm, kteří jsou nebo mohou být na cestě k tomuto církevnímu společenství (Górecki, 1996, s. 10).

Církev je všude tam, kde přichází spása lidí, kde je hlásána Kristova nauka, církev je darem od Boha uděleným skrze Krista za účelem zpřístupnění Kristova díla spásy, existuje a uskutečňuje se v partikulární církvi (diecéze). Toto koncilní tvrzení však lze aplikovat v určitém smyslu i na farnost. Díky tomu můžeme nalézt její eklesiologické základy pro její poslání a úlohy (Górecki, 1996 s. 19). Jak již bylo uvedeno v předchozí podkapitole, církev se ve většině případů projevuje především jako místní obec, místní církev (Küng, 2000, s. 115). A protože, jak jsme si dříve řekli, mezi místní (partikulární) církev a církev celkovou (obecnou) můžeme postavit rovnítko, můžeme ho taktéž postavit mezi církev a farnost. Neboť v Novém zákoně slovo „ekklésia“ – církev, nejčastěji

označovalo společenství věřících v Ježiše Krista, v konkrétním městě (Sk 5, 11; 1Kor 1, 2). Toto chápání církve je tedy lokálně-partikulárního charakteru a týká se následovníků Krista nacházejících se na určitém území. I učení II. Vatikánského koncilu (srov. LG, čl. 26) považuje farnost za základní církevní společenství, tak jak jej chápal Nový zákon. To, že je v nich Kristova církev opravdu přítomná, způsobují tři prvky: biskupem řízené hlásání Božího slova, slavení večeře Páně a jednota lásky předpokládající jednotu hierarchickou. A právě farnost představuje viditelnost církve ve světě (Górecki, 1996 s. 19-21). Podle Karla Rahnera: „Farnost je základní realizace církve jako skutečnosti; slavení eucharistie na konkrétním místě je pro církev nejintenzivnější událost. Farnost je opravdovou církví, ve které se všeobecná církev uskutečňuje a zpřítomňuje“ (Rahner, 1956, podle Górecki, 1996, s. 21-22). Podle Josepha Komonchaka: „Lidská mezosobní dimenze, která má ráz lokální, musí být respektována také v eklesiologii“ (Komonchak, 1992, podle Górecki, 1996, s. 22). Je však třeba zdůraznit, že farnost je církvi jen do té míry, do jaké je otevřená církvi celkové (Górecki, 1996, s. 23, Küng, 2000, s. 115-116). Farnost je církvi také na základě a hlavně díky schopnosti slavit eucharistii, což je jádrem života církve (Górecki, 1996, s. 23).

Na základě výše uvedených skutečností tedy můžeme říci, že farnost je církvi a církev se uskutečňuje ve farnosti. A je-li tedy mezi farností a církvi rovnítko, musí být rovnítko taktéž mezi úkoly církve a úkoly farnosti. To potom znamená, že vše výše popsané ohledně úkolů církve, musí nutně platit i pro farnost (srov. kapitola 1.2.). Farnost má tedy podobně jako církev tyto čtyři základní úkoly (konstitutivní prvky): *leiturgia*, *magisteria*, *diakonia* a *koinonia*. V této podkapitole nečastěji citovaný autor Edward Górecki ve své knize *Církev se uskutečňuje ve farnosti* mluví o úkolech farnosti ještě v duchu trojího Kristova úřadu a zmiňuje tyto následující tři: úkol *zvěstovatelský*, *posvěcující* a *řídící*. Tyto úkoly pak má plnit celé společenství věřících ve farnosti, není to jen záležitost faráře, jak se zejména v předkoncilní době a dovolím si poznamenat, že bohužel někdy i dnes, tvrdí. S ohledem na diakonickou funkci církve resp. farnosti, která je ve středu zájmu této práce, se jí v Góreckého pojetí úkolů farnosti nejvíce blíží úkol posvěcující. Ten nespočívá pouze ve slavení liturgie a s ní spojené eucharistie, což je vrchol křesťanského života, ale také v konání skutků pokání a lásky v duchu starozákonního požadavku almužny a pomoci vdovám a sirotkům (diakonia), což je naplněním Kristova příkazu, který se naplňuje ve společenství (koinonia) a svědectvím

víry (martyria) (Górecki, 1996, s. 79-82). Rovněž Benedikt XVI. v encyklice *Deus caritas est*, na kterou se blíže podíváme v následující kapitole, píše, že: „Láska k bližnímu, zakořeněná v lásce k Bohu, je nejenom úlohou pro jednotlivého věřícího, ale také úlohou pro celou církevní komunitu, a to na všech úrovních od místní komunity po partikulární církve až k univerzální církvi v její globalitě“ (DCE, čl. 20). Marek Janás, který se ve své bakalářské práci *Sociální pomoc ve farnosti* zabýval farností a jejím služebným rozměrem, se opírá o výroky teologů Lehmana: „Tři základní funkce církve stojí neizolovaně vedle sebe a vzájemně se pronikají. Kde nemá zvěstovatelská funkce církve otevřené oči a srdce pro nouzi bratří a Ježíše ukřižovaného, stane se ve svém následku ideologií. Kde bohoslužba nevytváří bezprostředně bratrství a nevšímá si lásky k bližnímu, směřuje k nekřesťanskému rituálu do sebe zaměřené komunity. Kde je diakonie stále nesena živou vírou a nepřekonatelnou nadějí, neusíná její odvaha“ (Lehmann, 1986, podle Janás, 2011, s. 7). A Kamińskiho: „Farnost má povinnost svědčit o lásce skutky vůči chudým a slabým, bezdomovcům a nemocným, vůči těm, kteří nepraktikují svátostný život anebo kteří nevěří (Kamiński, 2005, podle Janás, 2011, s. 8). Na základě posledního z nich pak tvrdí, že za diakonii není odpovědná jen část farnosti, ale celá farní komunita (Janás, 2011, s. 8). Z výše uvedeného jasně vyplývá, že diakonie je farnosti vlastní a že by farnost jakožto společenství věřících, jakožto místní církve, neměla tento podstatný resp. základní úkol (viz kapitola 1.2.), stavět až na druhou kolej.

2. Diakonické funkce církve z hlediska „pramenů“

V této kapitole se podíváme na hlediska diakonické funkce nejprve ve světle vybraných církevních dokumentů, poté ve světle Bible a nakonec ve světle historického vývoje církve.

2.1. Diakonická funkce církve z hlediska církevních dokumentů katolické církve

V této podkapitole se budeme soustředit na diakonickou funkci církve ve světle vybraných církevních dokumentů katolické církve. Zaměříme na ty dokumenty, které diakonickou funkci církve podporují, a to: encykliku *Deus caritas est*, dekret z II. Vatikánského koncilu *Apostolicam actuositatem* a apoštolskou exhortaci *Evangelii gaudium*. Na konec této kapitoly jsem rovněž zařadil i krátké pojednání o tom, jak se doposud diakonii na úrovni magisteria nedostávalo příliš velkého prostoru.

2.1.1. Deus Caritas Est

Začneme jedním z nejdůležitějších dokumentů, který se této problematice věnuje, a to encyklikou „*Deus Caritas Est*“, tedy v překladu „*Bůh je láska*“. Nejdříve si ji krátce představíme a poté se zaměříme podrobněji dle jednotlivých kapitol na obě části této encykliky a její význam pro charitní praxi církve.

Krátké představení DCE

Encyklika „*Deus caritas est*“ je první encyklikou, kterou za svého pontifikátu vydal papež Benedikt XVI., a to v roce 2005. Téma této encykliky bylo pro mnohé velkým překvapením (Brtník, 2012, s. 6). Encyklika je historicky prvním vyjádřením ze strany magisteria, které se věnuje charitnímu poslání a praxi církve ve spojení s Boží láskou. Podává jako první dokument systematický a celistvý obraz propojení Boží lásky a charitní

praxe církve a křesťanů. V jiných doposud vydaných církevních dokumentech se s pojmy „caritas“ nebo „diakonia“ téměř nesetkáváme (Pompey, 2006, s. 96), v těchto dokumentech se hlavně hovoří o dalších dvou věcech, a to hlásání Božího slova (evangelium) a o posvěcování (liturgie). Na tomto poli se činila jen církev v Německu, jinak láska k bližnímu ve smyslu lásky caritas stála v pozadí.(Pompey, Doležel, 2006, s. 57). Encyklika je rozdělena do dvou částí, kdy v první se papež věnuje lásce z pohledu filozoficko – antropologického a ve druhé části pak praktickému pojetí charitní praxe církve s ohledem na povolání člověka k lásce. Adresáty této encykliky jsou charitně angažovaní křesťané, biskupové, kterým připomíná jejich diakonickou službu, trvalí jáhnové a také institucionální charita, kterou tvoří z velké části dobrovolníci. (Pompey, Doležel, 2006, s. 53), ale také všichni věřící. (Pompey, 2006, s. 97).

První část DCE

Papež se nejprve ve své encyklice zabývá problematikou terminologie slova „láska“, které se podle jeho slov stalo jedním z nejužívanějších, ale zároveň také z nejneužívanějších slov vůbec a kterému se dávají naprosto jiné významy. Také upozorňuje na skutečnost, že i když je v centru pozornosti encykliky praktické uplatňování lásky, je třeba podívat se i na význam slova „láska“ jako takového. Lásce papež přisuzuje mnoho významů a podob, jako například láska k vlasti, k práci, k Bohu a také láska mezi mužem a ženou, která se ve srovnání s jinými druhy lásky jeví jako „top láska“. Otázkou, kterou si proto papež klade, je zda-li se tato láska v důsledku sloučí a jedná se o tu a též lásku anebo zda-li stejným slovem neoznačujeme zcela jiné skutečnosti (DCE, čl. 2).

Dále se v encyklice pojednává o dvou základních významech lásky, a to lásky jako „erós“ a lásky jako „agapé“. Erós je láska erotická, vznikající mezi mužem a ženou. Řekové vnímali erós jako nějaký druh božského poblouznění, který umožňuje člověku okusit nejvyšší míru blaženosti, tedy jakýsi božský zážitek. Fridrich Nietzsche osočuje církev z toho, že erós odsuzuje jako pouhou neřest i přesto, že je to jakýsi způsob spojení s Bohem, a to nejkrásnější, co nám Bůh v životě dopřál. Benedikt XVI. však namítá, že se jedná o falešné zbožštění erótu, protože obcování s chrámovými prostitutkami je degraduje na pouhé nástroje. A upozorňuje, že erós, jakožto předzvěst věčné blaženosti, musí být něco jiného, trvalejšího než pouhé chvilkové potěšení (DCE, čl. 3, 4).

Agapé je druh lásky upřednostňován zejména v Novém zákoně, je to nové pojetí lásky (DCE čl. 2), která už není sobecky zaměřená na sebe, ale je to láska, která se stává starostí a péčí o druhého, obětující se pro druhého a hledající jeho plné štěstí. Jedná se o určité putování od vlastní uzavřenosti směrem k druhým. Příkladem k tomu nám má být samotný Ježíš Kristus, který nám dal osobní příklad ve vlastní oběti na kříži (DCE, čl. 6).

Zjednodušeně se tedy dá říci toto: „*Erós* je termín pro označování „světské“ lásky a *agapé* je výraz pro lásku, která stojí na víře a vírou je utvářena“ (DCE, čl. 7) anebo se také mluví o tzv. lásce „sestupné“ a lásce „vzestupné“. Během lidské historie však často docházelo k radikalizaci těchto pojmů, což vedlo až k jejich stavění do protikladu. Pro křesťanskou kulturu by tak byla typická láska označována jako „*agapé*“ a pro nekřesťanskou kulturu, zejména řeckou, pak láska označována jako „*erós*“. To by bylo podle papeže špatně, neboť by došlo k vytvoření vlastního uzavřeného křesťanského světa, který by byl vytržen z komplexního celku lidské existence, a to jednoduše nelze (DCE, čl. 7). *Erós* a *agapé* jsou dvě neoddělitelné dimenze jedné a též lásky (DCE, čl. 8). Člověk nemůže jenom dávat, aby byl toho schopen, musí také někde přijímat. „Kdo chce darovat lásku, musí také sám lásku přijímat jako dar“ (DCE, čl. 7). Stejně tak nelze žít jen pro *erós*, došlo by tím k jeho vlastní degradaci (DCE, čl. 7). Pokud by se zapomnělo jak na jednu či druhou dimenzi lásky, došlo by k pouhé karikatuře lásky (DCE, čl. 8). S tím souvisí také skutečnost, že nelze oddělovat tělo od ducha, obojí tvoří jeden celek, přílišné dbání na tělo a zavrhování ducha nebo naopak zavrhování těla a dbání jen o to duchovní, degraduje jedno nebo druhé a obojí tak ztrácí svou důstojnost (DCE, čl. 5). Bohužel mnoho křesťanů vyrůstá s představou, že tělo, zvláště pak jejich sexualita, je něco špatného, že dobré je jen to duchovní. To je ovšem blud (manicheismus), odsouzený samou církví a není to křesťanským názorem (West, 2006, s. 11).

Ve třetí kapitole se Benedikt XVI. zabývá novostí biblické víry a dívá se na ní nejprve jako na *erós* a *agapé* ve světle lásky Boha k člověku, tedy jako na nový obraz Boha, kdy tato láska obsahuje *erós* a zároveň *agapé*. Už ve Starém zákoně je tento *erós* zmiňován prostřednictvím vztahu Boha a Izraele, o tom pojednávají především proroci Ozeáš a Ezechiel, kteří tuto vášň Boha pro svůj vyvolený lid popisují jako smělé erotické obrazy a snoubenecké a manželské metafory, čímž se přímo naráží na kultu plodnosti a zneužívání erótu. *Agapé* je pak zmiňována ve skutečnosti, že člověk se o tuto Boží lásku nijak sám předem nezasloužil a také, že tato Boží láska dovede odpouštět. To můžeme také

vidět u proroka Ozeáše, kdy Izrael porušil smlouvu a Bůh místo toho, jako by to bylo obvyklé u člověka, Izrael nezatratil, ale měl s ním soucit (DCE, čl. 9, 10). Druhou novinkou je pak obraz člověka. Adam, jakožto první člověk, se cítil sám a potřeboval pomoc, kterou pak prostřednictvím Boha našel v Evě, tím se zde myslí, že člověk nemůže být sám, naplňuje se teprve ve společenství s opačným pohlavím. Erós je zde obsažen jako přirozenost člověka a jako určitá paralela mezi vztahem Boha k izraelskému národu a manželstvím, mezi způsobem jakým miluje Bůh svůj národ a láskou mezi mužem ženou (DCE, čl. 11).

Čtvrtá kapitola první části encykliky se věnuje Ježíši Kristu jako vtělení Boží lásky. V osobě Ježíše se Boží láska projevuje ve své nejradikálnější podobě, protože dostala konkrétní rozměr. Sám Bůh se stal člověkem, aby se za něj obětoval a zachránil jej (DCE, čl. 12). Této skutečnosti dal Kristus trvalou podobu ustanovením eucharistie při poslední večeři. Bůh se zde sám sklání k člověku, a to je víc než když se člověk mysticky povznáší k Bohu (DCE, čl. 14). Tato skutečnost má však i svůj sociální rozměr, neboť účastí na jednom Kristově těle dochází nejen k sjednocení s Bohem, ale i s ostatními lidmi, kteří na tomto těle mají účast s námi, nelze mít Boha jen pro sebe. Jedná se zde vlastně o „Boží agapé“, tedy pokud je člověk Bohem milován, má také milovat jako Bůh druhé (DCE, čl. 14). Pojem bližní v tomto světle dostává nový rozměr, nejedná se jen o příslušníka stejného národa či určité skupiny (viz podobenství o milosrdném Samaritánovi), tak jak to bylo vnímáno ve Starém Zákoně, ale je to každý, kdo potřebuje Boží pomoc. Jedná se o rozhodnutí tady a teď. Papež považuje za vhodné na tomto místě zmínit podobenství o posledním soudu, kde je hlavním kritériem konečného rozhodnutí právě láska. Dochází zde ke vzájemnému prolínání lásky k Bohu a lásky k bližnímu, protože v každém, i tom nejposlednějším člověku, se setkáváme se samotným Kristem. Benedikt XVI. zde velice trefně odkazuje na 25. kapitolu a 40. verš z Matoušova evangelia: „Cokoli jste udělali pro jednoho z těchto mých nejposlednějších bratří, pro mne jste udělali“ (DCE, čl. 15).

Pátá, tedy poslední kapitola první části encykliky, úzce navazuje na konec té předchozí a zaměřuje se na lásku k Bohu a lásku k bližnímu. Ústředním veršem, ze kterého zde papež vychází, je 1. list Janův, 4. kapitola, 20. verš: „Říká-li někdo: ‚Miluji Boha‘, ale přitom nenávidí svého bratra, je lhář. Neboť kdo nemiluje svého bratra, kterého vidí, nemůže milovat Boha, kterého nevidí.“ Papež tento verš interpretuje takto: „...lásky k bližnímu je cestou k setkání s Bohem a uzavření očí před bližním činí člověka slepým i

vůči Bohu“ (DCE, čl. 16). Reaguje tak na námitku, že nelze milovat někoho, koho nevidíme (DCE, čl. 16). Krom toho se Bůh stal viditelným v osobě Ježíše Krista, neboť v Synu můžeme spatřovat Otce. Stejně tak i církve v určitém smyslu zviditelňují Boha skrze svátosti, modlitbu. Další námitkou je, že nemůžeme po nikom vyžadovat lásku skrze příkaz (DCE, čl. 17). (viz Mt 22, 37: „Miluj Pána, svého Boha, celým svým srdcem, celou svou duší a celou svou myslí.“ *pozn. autora*). Benedikt XVI. na to reaguje slovy: „On si nás zamiloval jako první a neustále nás miluje jako první. Právě proto i my můžeme odpovídat láskou. Bůh nám nenařizuje cit, který nejsme schopni sami v sobě probudit. On nás miluje, dává nám spatřovat a zakoušet svou lásku a na základě toho, že Bůh nás miluje jako „první“, se může jako odpověď rodit láska také v nás“ (DCE, čl. 17). Abych tedy mohl vidět ve druhém Boha a stejně tak jako Bůh ho milovat, abych se na bližního mohl dívat očima Krista a mohl mu darovat pohled plný lásky, který potřebuje, předpokládá to niterné setkání s Bohem nejprve u mne. Proto mnozí svatí čerpali sílu pro svou službu z eucharistie (setkání s Kristem. *pozn. autora*). A teprve v oné službě druhým se u nich otvírala opravdovost tohoto setkání (DCE, čl. 18).

Druhá část DCE

Ve druhé části encykliky se papež věnuje církví organizovanému uplatňování lásky, a to tedy diakonii (*caritas*) (Brtník, 2012, s. 15). Zatímco první část teologicky odůvodňovala charitní zaměření lidského bytí – „Bůh je láska, kdo zůstává v lásce, zůstává v Bohu a Bůh v něm“ (J 4, 16), druhá se věnuje tomu, jak tento Boží obraz v nás rozvíjet, a to právě prostřednictvím praktického uplatňování lásky (Pompey, Doležel, 2006, s. 53). Na tuto část encykliky, jak už bylo zmíněno, se podíváme podle jejich jednotlivých kapitol.

Caritas církve jako projev trojiční lásky

Hned v úvodní kapitole Benedikt XVI. mluví o tom, že láska (*caritas*) církve je projevem lásky mezi Božskou trojicí. A Duch sv. je hybnou silou církve v projevení lásky druhým, podrobně jako Kristus projevovat svou lásku k nám lidem, a to zejména svou smrtí na kříži. Duch je také silou, která má pomoci církvi, aby vydávala ve světě svědectví lásky Boha Otce. Papež zde mluví o službě lásky, kterou má církve naplňovat

(DCE, čl. 19). To, co papež v první části encykliky teoreticky vyložil, se ve druhé části konkretizuje jako povinnost církve. Vzorem pro charitní činnost církve je jednak obraz milujícího Boha, ale také obraz lásky mezi mužem a ženou (Pompey, 2006, s. 98).

Caritas jako úloha církve

Druhá kapitola se tak zabývá láskou jako úlohou církve. Tato láska je jednak úlohou jednotlivého věřícího, ale také úlohou celé církve, a to ve všech jejích úrovních. Od místní (lokální) církve až po univerzální (globální) církev. Zdůrazňuje zde také komunitní aspekt církve, který nutně vyžaduje organizaci. Toho si církev byla vědoma už od začátku její existence a mezi její konstitutivní prvky patří: setrvávání v „učení apoštolů“, ve „společenství“, v „lámání chleba“ a v „modlitbě“ (srov. Sk 2, 42). Prvek společenství (koinónia) spočívá ve společném vlastnictví majetku, aby nedocházelo k rozdílu mezi bohatými a chudými, které by způsobovaly upírání nezbytných prostředků k důstojnému životu (DCE, čl. 20). Zásadním zvratem v dějinách církve na poli sociální sféry bylo ustanovení prvních sedmi diakonů, dnes jáhenská služba. Důvodem toho kroku byl pocit vytiženosti apoštolů „službou při stole“, jejichž hlavním úkolem byla „služba modlitby“ a „služba slova“. Proto se rozhodli tuto neméně důležitou „službu při stole“ delegovat právě na diakony. O tom, že se nejednalo jen o čistě technickou záležitost, svědčí skutečnost, že se mělo jednat o muže plné „Ducha a moudrosti“. Vykonávání této služby znamenalo naplňování zásadního úkolu církve a tím je řádně organizovaná láska k bližnímu (DCE, čl. 21). Jak se později ukázalo, tato služba lásky bližním je jednou z hlavních oblastí činnosti církve spolu s vysluhováním svátostí a zvěstováním slova a proto ji církev nesmí opomíjet, stejně jako ty další dvě. Jako svědectví o tom, že si toho byla prvotní církev vědoma, používá papež krom jiného vyprávění velkého křesťanského spisovatele Tertuliána o údivu ze strany pohanů, jaký vyvolávala péče křesťanů o všechny potřebné lidi (DCE, čl. 22). Benedikt považuje za důležité se v tomto kontextu zmínit i o prvních právních charitních strukturách církve. Kdy se zhruba v polovině 4. století začala v Egyptě utvářet tzv. „diakonia“, instituce, která v jednotlivých kláštrech nesla zodpovědnost za onu službu lásky, tedy všechny charitativní činnosti. Tuto diakonii měl v Egyptě každý klášter, ale i každá diecéze a státní autority jí přispívaly částí obilí, které bylo určeno k veřejnému rozdělování. A později se tyto instituce začaly rozvíjet jak na Východě, tak i na Západě. Například v Neapoli či Římě, neboť římská církev považovala již od svých začátků charitativní činnost za svou základní úlohu. Takovým obrazem tohoto vědomí je vyprávění

o sv. Vavřinci, jáhnu, který podle legendy měl státním autoritám odevzdat církevní poklady, ten však místo zlata předstoupil před státní autority se zástupem chudých se slovy, že to oni jsou pokladem církve. (DCE, čl. 23). Jako další důkaz o důležitosti charitativního díla pro první církev byl císař Julián Apostata, který chtěl v Římě po hrůzném zážitku z dětství, kdy mu císařští vojáci zavraždili otce, bratra a další příbuzné, obnovit antické římské náboženství a jedinou věcí, kterou se při tom nechal inspirovat z křesťanství, bylo právě charitativní dílo. Které chtěl překonat a které podle něho bylo tou hlavní charakteristikou křesťanství (DCE, čl.24).

Na základě předchozích úvah pak papež generuje dva základní údaje. Prvním je, že niterná povaha církve má trojí úlohu: zvěstování Božího slova (kérygma – martyria), slavení svátostí (leitúrgia) a služba lásky – caritas (diakonia). Tyto tři úlohy církve nelze od sebe oddělit a zároveň se vzájemně podmiňují. Proto ani charitu nemůže církev přenechat někomu jinému, neboť patří k její vnitřní povaze (DCE, čl. 25). Věřodným činí svědectví víry teprve svědectví lásky (Pompey, Doležel, 2006, s. 59). Druhým údajem je, že církev je Boží rodinou ve světě. To znamená, že nikdo žijící v této rodině nesmí trpět nouzí. Tento údaj má však překračující rozměr církve, inspirací nám v tom má být podobenství o milosrdném Samaritánovi, který jednak vyjadřuje univerzalitu lásky (DCE, čl. 25) a jednak pomoc tady a teď dle aktuální situace a týkající se těch, které jsme potkali náhodou (Brtník, 2012, s. 18). Máme tedy pomáhat všem i mimo církev. I přesto však papež zdůrazňuje slova sv. Pavla v listě Galant'anům: „Dokud tedy máme ještě čas, prokazujme dobro všem, ale zvláště těm, kdo vírou patří s námi do stejné rodiny“ (Gal 6, 10) (DCE, čl. 25). Podle způsobu pomoci bychom mohli adresáty této pomoci rozdělit do třech skupin: v první řadě je to sama církevní komunita (lidé, kteří do ni křtem a místem bydliště náležejí), v druhé řadě jsou to potřební, kteří stojí mimo tuto komunitu, ale jsou v jejím dosahu a v třetí řadě se jedná o lidi stojící mimo její dosah, kterým se pomoc poskytuje zpravidla zprostředkovaně. Tady papež zdůrazňuje, že je třeba neustále rozlišovat, kdo je oním blízkým adresátem a kdo vzdáleným (Brtník, 2012, s. 18).

Spravedlnost a caritas

V třetí kapitole druhé části encykliky se papež zabývá spravedlností a láskou. Zmiňuje se zde o námitce, která se v 19. století proti charitativní činnosti církve stavěla, a

to že pro chudé je důležitější spravedlnost než charita (marxismus). Skutky lásky jsou pak vlastně jen způsob, jak utišit svědomí bohatých a chudým dál upírat jejich práva. Je proto nutné nastolit spravedlivé uspořádání světa, kde budou mít všichni svůj podíl na statcích světa a skutků lásky nebude třeba. Benedikt XVI. však poukazuje, že i když je na tom něco pravdy, je zde také nemnoho nesprávnosti (DCE, čl. 26). Papež rovněž přiznává, že i když církev na tyto situace reagovala vydáním několika encyklik jako např. *Rerum novarum*, *Quadragesimo anno*, *Mater et Magistra* atd. nebo *Kompendia sociální nauky církve*, byla tato reakce poznamenána (DCE, čl. 27). Dále papež hovoří o potřebě vzít v potaz dvě základní skutečnosti, chceme-li přesně definovat poměr mezi službou lásky a nezbytným nasazováním se za spravedlnost. První skutečností je, že spravedlivé uspořádání společnosti a státu je hlavně úkolem politiky. Zde Benedikt poukazuje na to, že církev by na sebe neměla tuto úlohu, která patří výhradně státu, brát či se dokonce pokoušet tuto roli státu a politiky přebírat. Má se však snažit k této diskuzi o tom, co je spravedlivé, přispívat a tzv. „očist’ovat rozum“, aby zabránila nespravedlnosti ve světě. Druhou skutečností je láska – *caritas*. Podle papeže nelze tuto skutečnost opomíjet, člověk není živ pouze chlebem. A tedy i kdyby byl stát sebespravedlivější, lásku nelze uskutečnit ničím nadbytečným. Protože osobní láskyplná pomoc bývá mnohdy důležitější než materiální pomoc (DCE, čl. 28). Mnohé strastiplné události způsobují krom vnějších také vnitřní zranění, která jsou hůře léčitelná. Díky těmto vnitřním strastem ztrácí člověk naději na lepší perspektivu svého života a nedokáže tak s láskou přijímat svůj život. Úkolem charitní diakonie je tak znovu tuto naději, víru a lásku v člověku oživovat (Pompey, Doležel, 2006, s. 54). Stát by měl proto podporovat iniciativy, které vznikají právě z tohoto popudu a snaží se o blízkost k lidem. Bez lásky k lidem bychom degradovali samo lidství (DCE, čl. 28). Na utváření spravedlivého uspořádání společnosti se mají výhradně podílet laici, protože jsou povoláni k tomu, aby se podíleli na veřejném životě. Věřící laici jsou pak povoláni k tomu, aby se při tomto budování spravedlivější společnosti nechávali oduševňovat láskou, a to celou svou existencí. Charitativní organizace církve jsou pak úlohou, která je církvi přiměřená a celkově je za ní církev odpovědná. Této úlohy nemůže být církev nikdy zproštěna a vždy bude potřeba lásky každého křesťana a člověk bude vždy krom spravedlnosti potřebovat i lásku (DCE, čl. 29).

Mnohotvárné struktury charitativní služby v kontextu současné společnosti

Ve čtvrté kapitole druhé části encykliky se Benedikt XVI. zlehka věnuje problematice globalizace. Zdůrazňuje, že díky sdělovacím a komunikačním prostředkům jsou si dnes lidé blíže a také, že tak můžeme blíže poznávat i potřeby jiných. Mluví zde o nutnosti humanitární pomoci a o tom, že dnes solidarita národů značně převyšuje solidaritu jednotlivců. Dále se zmiňuje o rozvoji spolupráce mezi státními a církevními charitativními organizacemi. Zdůrazňuje také rozvoj různých forem dobrovolnictví, které jsou dle jeho slov školami života, kde se mladí učí nedarovat pouze něco, ale sebe a za toto jejich odhodlání jim děkuje. Papež také zmiňuje vznik nových podob charitativních aktivit, vedle kterých fungují i ty staré. Jedná se pak o takové podoby, kde se skloubí evangelizace a charitativní dílo. Vzpomíná také na svého velkého předchůdce Jana Pavla II., který prohlásil, že církev je ochotna spolupracovat s charitativními organizacemi jiných křesťanských církví, neboť nám všem jde o opravdový humanismus, který uznává v člověku obraz Boha a který mu chce pomoci vést život, který této důstojnosti odpovídá (DCE, čl. 30).

Specifický profil charitativních aktivit církve

Pátou kapitolu věnoval Benedikt XVI. specifickému profilu charitativních aktivit církve. Papež zde mluví o nárůstu počtu charitativních organizací, což připisuje jednak tomu, že člověk má od Boha vepsán ve své přirozenosti imperativ lásky a jednak, že je tento nárůst důsledkem existence křesťanství. Dále si papež klade otázku, jaké jsou ustavující prvky podstaty křesťanské a církevní charity (DCE, čl. 31). Protože lidé mají právo vědět, v čem se liší církevní sociální práce od jejích jiných forem, co je tou zvláštní životní energií, kterou poskytuje víra jak pomáhajícímu tak trpícímu (Pompey, Doležel, 2006, s. 57). Jako výchozí model používá podobenství o milosrdném Samaritánovi, charita je podle něj v první řadě odpovědí na *bezprostřední potřebu* (sytit hladové, oblékat nahé, atd.). Proto musí charitativní organizace vynakládat veškeré úsilí, aby měly k dispozici prostředky jako odpověď na tyto potřeby. Co se však týká služby druhým, zde Benedikt XVI. zdůrazňuje, že je třeba v první řadě dbát na *odborné kompetence* pracovníků, neboť ty jsou nutným základem k vykonávání takové služby. Ovšem papež také zdůrazňuje, že jen odbornost sama o sobě nestačí. Adresáti pomoci jsou totiž hlavně lidé a ti potřebují

kromě správnosti postupů také lidskost a pozorné srdce, aby mohli zakusit „bohatství jejich lidskosti“. Vedle formace profesní je tedy potřeba i *formace srdce*. Neboli kontakt s Bohem, díky kterému pak láska k bližním nebude jakýmsi příkazem, ale důsledkem (DCE, čl. 31). Touto větou činí papež přítrž bohužel ne výjimečným úvahám některých duchovních či vedoucích pracovníků charitních organizací, kteří se spokojí pouze s identifikací duchovní a odbornost ponechávají stranou. Pokud charita nemá odborné pracovníky, neměla by danou službu provozovat i kdyby její zaměstnanci byli sebelepší křesťané. Nejprve je nutné zajistit odbornost a až poté můžeme vyžadovat, jak píše Benedikt XVI., formaci srdce (Pompey, Doležel, 2006, s. 55). Protože u charitního díla se jedná o naplňování lásky tady a teď, musí být nezávislé na politice a ideologiích. Některé moderní filozofie, především marxismus, považovaly charitní dílo za něco, co bránilo pokroku a směřování k lepšímu světu. Papež však říká, že se ve skutečnosti jedná o nelidskou filozofii, dobro se má konat teď, bez ohledu na jakékoliv politické či ideologické programy. Programem křesťana, samaritána, Krista má být „vnímavé srdce“, které vidí, kde je zapotřebí láska a jedná tak. K této spontaneitě se musí připojit organizovanost a spolupráce s podobně zaměřenými institucemi, chápou-li se církví charitativní činnosti jako komunitní dílo. Posledním, co podle papeže dělá charitní dílo křesťanským, je *nezištná láska*. Charita nesmí sloužit k zisku či dosažení nějakých jiných cílů (DCE, čl. 31) či společenské prestiže. Čehož se mohou jiní poskytovatelé sociálních služeb obávat. Těmto nařčením však dává Benedikt XVI. touto encyklikou jasnou odpověď (Pompey, Doležel, 2006, s. 58). Neměl by se v první řadě opomíjet Bůh, protože kořenem mnoha utrpení je právě jeho nepřítomnost. Na druhé straně by se však neměla lidem vnucovat ani víra. Křesťan, jehož program je program Krista, ví, že Bůh je láska a že Bůh se tam, kde se láska děje ve své čisté a nezištné formě, zpřítomňuje. Takovýto člověk také ví, kdy o Bohu mluvit a kdy mlčet a nechat promlouvat právě Jeho skrze lásku. Církevní charitativní organizace by měly toto vědomí u svých pracovníků prohlubovat (DCE, čl. 31).

Subjekty zodpovědné za charitativní působení církve

V poslední kapitole se Benedikt XVI. věnuje subjektům zodpovědným za charitativní působení církve. Papež zde píše o tom, že hlavním subjektem katolických charitativních organizací je sama církev, a to na všech úrovních. Tedy od farnosti až po

církev univerzální. Proto také mluví o vhodnosti ustanovení papežské rady Cor Unum Janem Pavlem II., která je odpovědná za charitativní dílo církve, které má pokračovat v odkazu uvedeném ve Skutcích apoštolů. Dále se zmiňuje o charitativní úloze biskupů jako nástupců apoštolů. Kánon Kodexu kanonického práva o biskupské službě se úkolu charity jako specifické službě sice výslovně nevěnuje, mluví o ní však v obecném slova smyslu. Naproti tomu Direktář pro pastorační službu biskupů se tomuto úkolu věnuje konkrétně a považuje jej za niternou úlohu církve, která přísluší vedle vysluhování svátosti a služby slova právě biskupům v jejich diecézích (DCE, čl. 32). Dále se Benedikt XVI. věnuje spolupracovníkům biskupa, ti by neměli být závislí na jakékoli ideologii o vylepšování světa. Měli by se nechat vést Kristovou láskou a spolupracovat s církví, tudíž i biskupem, na nezištném šíření Boží lásky světem (DCE, čl. 33). Takový spolupracovník by měl být i otevřen spolupráci s jinými než církevními organizacemi, které se snaží pomáhat potřebným. Papež dále přirovnává povahu takovéto služby druhým k hymnu na lásku od sv. Pavla. Láska je více než nějaká aktivita. „A kdybych rozdál všechno, co mám, a pro druhého do ohně skočil, ale neměl lásku, nic mi to neprospěje.“ Píše sv. Pavel a Benedikt XVI. dodává, že v tomto hymnu je obsažena celá jeho úvaha o lásce, kterou se snažil rozvinout v průběhu této encykliky. Tento hymnus je jakousi Magnou Chartou celé služby církve. Praktické skutky jsou ničím, pokud se druhému nedaruji sám, jen něco nestačí (DCE, čl. 34). Tato správná povaha služby se ukazuje také tím, že pomáhající je jen nástrojem Boha, nestaví se do role nadřazenosti nad potřebným. Dělá to, co mu jeho možnosti, které mu Bůh dal, dovolují, zbytek pokorně svěří do rukou Pána. To mu má také pomoci v momentech malomyslnosti, kdy má pocit, že na něco nestačí (DCE, čl. 35). Benedikt dále vyzdvihuje modlitbu a kontakt s Bohem po vzoru blahoslavené Terezy z Kalkaty jako nutný u nanejvýš účinný prostředek k tomu, abychom nepropadali jednak pýše pohrdající člověkem a jednak již zmíněné malomyslnosti znemožňující nechat se vést láskou. Modlitba je prostředek k načerpání sil a to přímo od zdroje, kterým je sám Kristus (DCE, čl. 36). Křesťan, který se modlí, nemá potřebu opravovat to, co učinil Bůh a obviňovat Ho z připouštění lidské bídy a tak se sám stavět nad úroveň Boha (DCE, čl. 37). Často totiž nevíme, podobně jako Job, co je příčinou našeho utrpení, to nám ovšem nebrání v důvěrném volání k Bohu, tak jako volal sám Kristus: „Bože můj, Bože můj, proč jsi mě opustil?“ Takovéto volání je u křesťanů podle papeže nejhlubší způsob vyznání víry v Boží dobrotu a lásku k lidem (DCE, čl. 38). Dále Benedikt XVI. hovoří o jednotě třech božských ctností: víře, naději a lásce. Víra nám dává jistotu, že opravdu platí, že Bůh je

láska, neboť Bůh vydal svého jediného syna za nás. To nás naplňuje nadějí, že přes všechno zlé Bůh vítězí. A láska je jediným světlem, které nám dodává odvahu žít a jednat, neboť člověk je stvořen k obrazu Božímu (DCE, čl. 39). Toto shrnutí třech božských ctností je základem pro celou papežovu reflexi (Pompey, podle Brtník, 2012, s. 24).

V závěru encykliky upírá Benedikt XVI. svou pozornost k svatým a k jejich příkladu naplňování lásky caritas. Zmiňuje jednak sv. Antonína, sv. Martina z Tours, který se neváhal u brány města Amiens rozdělit o svůj plášť s chudákem, aby se mu pak ve snu v tomto plášti zjevil sám Kristus, který tak potvrdil platnost evangelia: „Byl jsem nahý a oblékli jste mě.“ (Mt 25, 36-40) (DCE, čl. 40). Ale i mezi svatými vynikající Marii, matku Páně, která vždy pokorně konala vše pro slávu Boží, nikoli pro slávu svou a je nám tak jedním z největších příkladů (DCE, čl. 41). Nakonec ještě papež hovoří o tom, že ke svatým nepatří pouze to, co vykonali za svého života, ale i jejich působení po smrti. Na jejich příkladu lze vidět, že ten, kdo směřuje k Bohu, nevzdaluje se od lidí, ale naopak se jim přibližuje. Toto můžeme opět vidět nejlépe na příkladu Panny Marie, která se stala matkou nejen Krista, ale i všech věřících (DCE, čl. 42).

2.1.2. Apostolicam actuositatem

Jedná se o dekret o apoštolátu laiků vydaný roku 1965 v rámci II. Vatikánského koncilu papežem Pavlem VI. a týká se zintenzivnění apoštolské činnosti laiků. Zjednodušeně řečeno Pavel VI. zde nabádá věřící laiky, aby se více a aktivně zapojovali do života církve (AA, čl. 1). Nás však bude nejvíce zajímat článek 8, který nese nadpis *Charitativní činnost*.

Pavel VI. zde zmiňuje, že veškeré apoštolské působení má vycházet a čerpat sílu z lásky. Neboť i největší přikázání přece zní: „Miluj Boha z celého srdce a svého bližního, jako sám sebe“ (srov. Mt 22, 37-40). Kristus mu však dal nový význam: „Cokoli jste udělali pro jednoho z těchto mých nejposlednějších bratří, pro mne jste udělali“ (Mt 25, 40). Tím určil vzájemnou lásku jako znak křesťana, řekli bychom dnes. Dále zde papež odkazuje na ranou církev a hostiny agapé (o nichž bude řeč v následující kapitole) a z toho vycházející úctu církve k milosrdné lásce vůči chudým a nemocným a k charitativnímu dílu jako takovému. Taková charita pak má dnes zahrnovat všechny lidi a jejich potřeby a

povinnost ji konat mají všichni, kdo žijí v blahobytu. Dále zde Pavel VI. hovoří o tom, že aby taková služba lásky byla bezúhonná, je potřeba v bližních vidět Boha, respektovat svobodu a důstojnost osob a nesmí sledovat vlastní prospěch. Dále klade důraz na odstranění příčin bídy, ne jen následků a příjemci pomoci se mají oprošťovat od závislosti a stát se soběstačnými. Pomoc se má poskytovat ne jen jednotlivcům, ale i celým národům. Papež pak v tomto spatřuje povinnost všech laiků (AA, čl. 8). Jak je z výše uvedeného textu zřejmé, na diakonii, jakožto praktickou službu lásky, je zde brán zvláštní zřetel a v životě církve má hrát důležitou roli.

2.1.3. Evangelii Gaudium

Jedná se o apoštolskou exhortaci vydanou 24. listopadu 2013, kterou sepsal papež František u příležitosti zakončení Roku víry (Hruška, 2014). Tuto exhortaci lze shrnout jako programové prohlášení papeže (Mléčka, 2013). Stanovuje si v ní cíle a priority svého pontifikátu a vyzývá k reformě církve. Chce realizovat církev chudou a pro chudé, tak jak ohlašoval hned po svém zvolení. (Lunardi, Maňour, 2013). S ohledem na diakonii, jakožto praktickou službu lásky, lze říci, že papež František pokračuje v nastoleném trendu výše zmíněných církevních dokumentů, navíc již nehovoří jen o tom, že se diakonie má dělat, ale ukazuje i způsoby, jak ji konkrétně realizovat. Pro ilustraci níže uvádím několik myšlenek z této papežské exhortace, podporujících tuto úvahu.

Jako riziko dnešního světa vnímá papež zahleděnost člověka do sebe sama, což vychází z konzumního způsobu života a egoismu. Pokud člověka zajímají jen jeho vlastní zájmy, není už zde prostor pro druhé, a to podle papeže není plnohodnotný život křesťana (EG, čl. 2). „Kdo tedy touží žít důstojně a plně, nemá jinou cestu než uznávat druhého a usilovat o jeho dobro“ (EG, čl. 9). Papež se v encyklice zmiňuje také o nové evangelizaci, kdy by se církev měla mimo dalších oblastí věnovat právě tématu sociálního zahrnutí chudých (EG, čl.17).

„Svatý Tomáš Akvinský učil, že také v mravním učení církve existuje určitá *hierarchie* ve ctnostech a ve skutcích, které z nich vycházejí. Tady především platí, že „víra se projevuje láskou“ (*Gal 5,6*). Skutky lásky k bližnímu jsou nejdokonalejším vnějším projevem vnitřní milosti Ducha: „Hlavním prvkem nového zákona je milost

Ducha svatého projevující se vírou, která prokazuje lásku.“ Proto praví, že milosrdenství jako vnější skutek je největší ze všech ctností: „Milosrdenství je v sobě samém největší z ctností, obdarovává totiž druhé a především ulevuje bídě druhých. Je to úkol především toho, kdo je nadřazený, a proto se tvrdí, že Bůh prokazuje milosrdenství a zejména tak projevuje svoji všemohoucnost.““ (EG, čl. 37).

„Nebylo by správné interpretovat tuto výzvu k růstu výlučně nebo primárně jako věroučnou formaci. Jde o „zachovávání“ toho, co Pán přikázal, tedy o odpověď na Jeho lásku, kde spolu se všemi ctnostmi vyčnívá ono nové přikázání, které je první, největší a nejlépe nás identifikuje jako učedníky: „To je mé přikázání: Milujte se navzájem, jak jsem já miloval vás“ (Jan 15,12). Je zřejmé, že chtějí-li autoři Nového zákona shrnout křesťanské morální poselství na to nejpodstatnější, prezentují nám nevyhnutelný požadavek lásky k bližnímu: „Kdo *druhého* miluje, splnil zákon. ... Naplněním zákona je láska“ (Řím 13,8.10). „Když plníte královský zákon podle výroku Písma: Miluj svého bližního jako sebe, jednáte dobře“ (Jak 2,8). „Celý Zákon totiž ve své plnosti je obsažen v jedině větě: *Miluj svého bližního jako sebe*“ (Gal 5,14). Pavel předkládal svým komunitám cestu růstu v lásce: „A ve vás ať Pán rozhojňuje stále víc a více lásku jednoho k druhému i ke všem lidem“ (1 Sol 3,12).““ (EG, čl. 161).

„*Kérygma* má nevyhnutelně sociální obsah. V samotném jádru evangelia je komunitní život a péče o druhé. Obsah první zvěsti má bezprostřední morální odezvu, jejíž středem je činorodá láska (charita)“ (EG, čl.177).

2.1.4. Diakonie ve vyjádření magisteria do DCE

Jak jsem již předeslal, na úrovni magisteria se do vydání encykliky *Deus caritas est* diakonii, jakožto praktické službě lásky, nevěnovalo příliš pozornosti (Pompey, Doležel, 2006, s. 53). Vyjma několika charitně-teologickým a charitně-praktickým připomínek II. vatikánského koncilu, jako např. ve *Věroučné konstituci o církvi*, v *Pastorální konstituci o církvi v dnešním světě* a v *Dekretu o apoštolátu laiků* (Pompey, Doležel, 2006, s. 57). Do té doby církev reflektovala, a může být na to hrdá, charitní diakonii pouze tzv. *makrosystemicky* ve smyslu sociální spravedlnosti (např. v kontextu pracovních podmínek, rodin a současných migračních pohybů). A to především v tzv.

sociálních encyklikách *Rerum Novarum*, *Quadragesimo anno*, *Mater et magistra*, aj. vydaných v letech 1881-1991. Oproti tomu *mikrosystemická* reflexe diakonie ve smyslu *milosrdenství* se v těchto dokumentech objevuje jen skromně a zaujímá pouze doplňkovou funkci k *diakonii sociální spravedlnosti* (Pompey, Doležel, 2006, s. 56). Stejně tak i v *Katechismu katolické církve* vydaného r. 1993 bychom hesla jako „charita“ nebo „diakonie“, a to navzdory výše uvedeným připomínkám, hledali marně. O Božím milosrdenství se v *Katechismu* pojednává jen s ohledem na odpuštění hříchů (Pompey, Doležel, 2006, s. 57).

2.2. Diakonická funkce církve z hlediska biblického

Bible je základním pramenem, který nám podává svědectví o činnosti církve (Brtník, 2011, s. 27). Proto se v této podkapitole budeme zabývat tím, jak je diakonická funkce církve zakotvena v Bibli. V určitém smyslu můžeme také říci, že Bible je jakýmsi kořenem (étosem) sociální práce (Doležel, 2008a, s. 26). Kapitulu si rozčleníme na dvě části, a to na Starý zákon a na zákon Nový.

Služba a angažovanost vyžadují neustálou podporu, inspiraci i motivaci. Právě na této rovině může, jak bude níže ukázáno, působit pokladnice životní moudrosti Starého a Nového zákona (Doležel, 2006, s. 75).

2.2.1. Starý zákon

Ve Starém zákoně je Bůh vnímán jako stvořitel a suverénní vládce (Hajzlarová, 2010, s. 8). Nemá podobu, ale na rozdíl od jiných pohanských bohů se o člověka zajímá (Matoušek, 2001, s. 29). Na jedné straně je Bohem spravedlivým a zároveň nemilosrdným soudcem, který trestá a na straně druhé je Bohem milujícím člověka, plným soucitu, odpuštění, cítí s člověkem a zkouší pevnost jeho víry (Gn 22) (Matoušek, 2001, s. 29, Hajzlarová, 2010, s. 8). Hlavním atributem starozákonního Boha je však láska a člověk jakožto její příjemce ji má předávat dále (Matoušek, 2001, s. 29). V celém Starém zákoně se Bůh nezčetněkrát smilovává nad člověkem a znova a znova mu dává šanci. Bůh, který

stvořil člověka, jej nezahubí, když neuposlechne. Dokonce nevyhubí ani celé lidstvo zkažené hříchem, jak o tom dosvědčují mnohé starozákonní příběhy, kde si Bůh vždy vyvolil někoho, aby toto lidstvo zachránil. Většinou se nejedná o lidi nějak významné, ale naopak o lidi prosté a obyčejné. Jako např. Noe, Abram, Jonáš, ale i celý Izraelský národ si Bůh vyvoluje. Na těchto příbězích můžeme vidět (Hajzlarová, 2010, s. 8-9), že „klíčovým“ atributem biblického Boha je milosrdenství (Doležel, 2008a, podle Hajzlarová, 2010, s. 9).

Pojmy tradičně používané v oblasti sociální práce se v Bibli neobjevují, proto zde musíme hledat pojmy jiné, jako např. milosrdenství (viz výše kapitola Sociální encykliky) anebo pojem *chudoba*. Chudí se v Bibli vyskytují často. Pojem *chudý* můžeme také chápat v mnoha dimenzích, např. jako nedostatek materiálních věcí, nemoc, ale také označení pro osoby utlačované či ponižované. Tradičně byly za nejvíce ohrožené skupiny lidí považovány jednak vdovy a sirotci, ale zvláštní ochraně se těšili také lidé staří, cizinci, drobní rolníci, nádeníci a levité. V tehdejší izraelské společnosti nesly odpovědnost za chudé hned tři subjekty. Prvním byl *král*, jeho spravedlnost spočívala v ochraně chudých a závazku napomáhat chudým k právu. O tom, jaký by měl král být, se Starý zákon zmiňuje hned na několika místech, např. v knize Jeremiáš 22, 15-16 nebo Žalmu 72, 2-14. Druhým subjektem byli *dobře situovaní Izraelité*, kteří měli povinnost pečovat o chudé. „Hospodinu půjčuje, kdo nad nuzným se slitovává, on mu odplatí jeho dobročinnost“ (Př, 19, 17). Třetím subjektem pak byli *proroci* (Doležel, 2008a, s 27). Ti z Božího popudu poukazovali na nespravedlnosti konané v izraelském národě. Kritizovali, napomínali a varovali ty, kteří brali úplatky, týrali a utiskovali vdovy a sirotky, prolévali nevinnou krev, uchvacovali majetek apod. (Martinek, 1998, s. 59). Proroci také spojovali špatné vztahy k člověku se špatným vztahem k Bohu. Rovněž neváhali ve světle desatera kritizovat i krále, neboť utlačování slabších mocnějšími bylo neospravedlnitelné (Matoušek, 2001, s. 30). Ve Starém zákoně můžeme nalézt i další prvek, jehož cílem byla ochrana chudých, a to tzv. *sociální „legislativu“*. Tu lze směle označit za ústřední téma Zákona (tóry). Jedná se o opatření, která zajišťovala chudým a strádajícím určitá práva, a to nejen na přežití. Nejstarší formulací předpisů je tzv. Kniha smlouvy, kde se péče o chudé dostala na stejnou úroveň jako správné rituální jednání, a to lze označit za důležitý teologický krok. Nejrozsáhlejší sbírkou zákonů je 5. kniha Mojžíšova (Deuteronomium), tzv. „ústava“ Božího lidu (Doležel, 2008a, s. 27-28).

Mezi nejdůležitější sociálně-právní předpisy Starého zákona patří ochrana ohrožených skupin a jednotlivců. Izrael byl agrární společností a tak sociální nouze vznikala především v souvislosti s narušením vlastnictví půdy nebo funkce rodiny. Zvláštní ochraně se tak těšili staří, vdovy, sirotci a cizinci. Chudým se nesměly brát do zástavy životně důležité předměty. Otroci museli být po šesti odpracovaných letech propuštěni na svobodu, uprchlí otroci pak měli právo azylu. Nádeníci byli zase chráněni předpisem o vyplácení mzdy. V knize Levitikus je pak formulován tzv. *Zákon svatosti*, který přichází s klíčovým *příkázáním lásky k bližnímu*: „... budeš milovat svého bližního jako sám sebe“ (Lv 19, 18). Toto příkázání zahrnuje zákaz podvodů, utlačování sociálně slabých, bezpráví v právních sporech a zákaz nesprávných pohnutek v srdci a dokonce vzhledem ke kontextu příkázání v něm lze nalézt i požadavek lásky k nepříteli, který v Novém zákoně vynese sám Ježíš (Doležel, 2008a, s. 29). Lze v něm proto vidět i požadavek konkrétních činů, které nebyly jen dobrovolnou záležitostí, ale chudí na tuto pomoc měli i právní nárok. V době, kdy Izraelci žili ve své původní vlasti, měli jejich chudí nárok na tzv. šest darů země, které se týkají hlavně zbytků plodin, které zbyly či byly zapomenuty na poli (Matoušek, 2001, s. 31). Dalším důležitým předpisem je sociální daň, za což lze považovat předpisy o desátcích popsané v Deuteronomiu, které však měly charakter chrámových daní. Z těchto prostředků pak celá třetina (jednou za tři roky celý desátek) sloužila pro zabezpečení sociálně slabých skupin (vdovy, sirotci, levité, cizinci). Mimo tyto ustanovení obsahoval Starý zákon i takové předpisy, které měly za úkol předcházet tomu, aby vůbec situace sociální nouze vznikaly. Patřily mezi ně- *zákaz ukládání úroků* chudým Izraelitům a *zástav* týkajících se životně důležitých předmětů (srov. Ex 22, 24, 25), tzv. *sabatický rok*, kdy každý sedmý rok se nesmělo sít ani sklízet, a to co vyrostlo, připadlo chudým. Dále to byl *institut pravidelného promíjení dluhů*, kdy každý sedmý rok se měly promíjet dluhy. Oproti okolním státům, které také znaly dlužní amnestie, však Izrael vytvořil jakousi předvídatelnou instituci (Doležel, 2008a, s. 29-30). Každého padesátého léta pak mělo být slaveno tzv. *milostivé léto*, kdy se měl vrátit majetek a měli být propuštěni ti, kteří se pro dluhy stali otroky. Tím mělo dojít k sociálnímu vyrovnání (Martinek, 1998, s. 60, Matoušek, 2001, s. 31-32).

Pomoc chudým byla chápána jako zvláštní závazek i v jiných staroorientálních kulturách (Summer, Egypt). Sociální étos Starého zákona má však svá specifika. Prvním takovým je vědomí vlastních dějin – *Exodus* (Dt 26, 5-10), vyvedení (osvobození) Izraele

z Egypta. Je to základní datum Izraelského národa, ale není to jen událost z minulosti, má přesah i pro budoucí generace. Skrze Exodus jsou i budoucí generace Izraele osvobozeny. Pro připomínku slouží slavnost *Paschy*, největší izraelský svátek (Doležel, 2008a, s. 30). Bůh Starého zákona se od začátku zjevuje jako Bůh spásy, zasahuje a řídí dějiny podle svého plánu spásy. Jeho činy spásy vykonané v minulosti označují budoucnost a zároveň jsou její zárukou (Duka, 1992, s. 86). Exodus může být pro sociální práci, tím spíše pak pro charitně diakonickou praxi církve, velkou inspirací, neboť sociální práce usiluje o sociální změnu, tedy také o jakési vysvobození z určitého otroctví. Bůh nechce pro svůj vyvolený lid, aby žil v otroctví, ba naopak nabízí mu pomoc. Ta však s sebou bude přinášet i určité obtíže. 40 let putování plné nejrůznějších nástrah a oddálení se od Hospodina (zlaté tele) je velice podobné procesu, kterým prochází klienti sociálních služeb (Zvonková, 2010, s. 17-20). S tím souvisí i další specifikum, a tím je soucit s cizinci, Izraelité byli sami cizinci v Egyptě. Dále je to výzva k empatii, neboť Izraelité znali úděl utlačovaných a uprchlíků, sami byli osvobození - Hospodin jim projevil lásku, stejně tak i Izraelité mají projevovat lásku chudým a utlačovaným. Zážitek Boží intervence je zážitkem změny, už ne jen strádání a bída, ale i záchrana a spása. (srov. Dt 24, 17-18) (Doležel, 2008a, s. 32).

2.2.2. Nový zákon

Nový zákon říká, že v Ježíši Kristu se naplnilo očekávání definitivního Božího zásahu, ovšem jiným způsobem než jaké bylo očekávání Starého zákona (Doležel, 2008a, s. 33). Izraelité totiž očekávali Mesiáše, který je pomocí vojenské síly osvobodí od nadvlády Říma, jeho cíl však spočíval v něčem zcela jiném (Matoušek, 2001, s. 34). Ježíš navazuje na starozákonní tradici proroků (Mt 11, 2-6; Lk 7, 18-23), avšak koná více, než o čem mluvili proroci (Doležel, 2008a, s. 33). Kristus přišel na tento svět, aby vykoupil lidstvo a svědectvím vlastního života ukázal, že lidská důstojnost spočívá v osvobození se od hříchů a obnovuje se prostřednictvím Boží milosti, toto osvobození zahrnuje všechny sociální rozměry lidského života. Avšak jak čteme v evangeliu, Ježíš projevoval opravdovou solidaritu těm nejpotřebnějším a nejchudším (Mt 11, 29-30) (Martinek, 1998, s. 60-61). A to konkrétním způsobem: uzdravoval nemocné, vymítal zlé duchy (Brtník, 2011, s. 29), také bojoval proti bezpráví, zneužívání moci, pokrytectví, ziskuchtivosti

bohatých, kteří byli lhostejní k utrpení druhých a při tom akcentoval konečné zúčtování na konci věků (Martinek, 1998, s. 61). Pojem *chudý*, tak jak jej známe ze Starého zákona, má i v Novém zákoně široký záběr, i když se s jeho přímým výskytem zde nesetkáváme. Zahrnuje tělesnou, psychickou, sociální i duchovní dimenzi. Ježíš těmto lidem věnoval zvláštní pozornost, svou starostí o tyto *marginalizované skupiny* (nemocní, malomocní, posedlí démony, celníci a hříšníci) jednak bořil tehdejší konvence a jednak hlásal Boží království, což bylo jádrem jeho působení. Svým konáním nestavěl do popředí sebe, ale Boha, který sám jedná skrze něj (Krista). To, že náplní Ježíšova programu bylo hlásání Božího království, můžeme vidět na příběhu, kdy Ježíš uzdravil němého člověka, který byl posedlý Belzebubem (Mt 12, 22-30; Lk 11, 14-23), byl však nařčen, že to udělal s pomocí Belzebuba. Ježíš se však hájí takovým způsobem, ze kterého plyne jasná souvislost mezi osvobozením od životně destruktivních sil a příchodem Božího království jako hmatatelné skutečnosti. Boží království zvěstoval slovem i skutkem, důraz však kladl na skutky, i když jedno s druhým bytostně souvisí. Jedl s celníky a hříšníky, hovořil s ženami a dotýkal se nečistých. Jeho náklonnost k tehdy společensky pohrdaným skupinám hluboce souvisí s jeho hlásáním příchodu Božího království. Ježíš totiž jednak o Božím království mluvil a jednak ho dával i zakusit tady a teď, a to svými skutky (uzdravování nemocných) (Doležel, 2008a, s. 33-35). Kristus přišel na zemi hlásat evangelium a ve spojitosti s ním intenzivně sloužit potřebným, Boží království hlásá a interpretuje ho skrze svou existenci jako lásku a službu, tedy diakonii (Brtník, 2011, s. 29). Jedno bez druhého nelze, uzdravující skutek musí být osvětlen slovem, jinak by mohlo dojít, podobně jako to udělali Ježíšovi odpůrci, k nařčení z nemorálního chování nebo z konání nějakých divotvorných skutků (viz příběh výše). Podobně, jen hlásat nestačí, je potřeba ohlašovanou radostnou zvěst znázornit skutky. (Doležel, 2008a, s. 35-37). V tom se pak zjevuje že: „Ježíšovo vystupování je příchodem království Božího“ (Doležel, 2008a, s. 37).

V této souvislosti se zde však vyskytuje tzv. eschatologický problém a tím jsou různé představy o Božím království. Představa jednoho z nejdůležitějších náboženských směrů Ježíšovy doby, apokalyptiky, byla, že tento svět nemůže být Bohem milován, protože lidé se od Boha odvrátili. Musí být proto nejprve zničen a poté bude vytvořen svět nový, který nebude mít s tím nynějším (který je hoden pohrdání) nic společného. Řešením je tedy *revoluce*. Boží království tak podle tohoto směru může nastat až na konci věků. Ježíšovo hlásání Božího království se však od této představy značně liší v jednom bodě:

„Boží vláda, kterou Ježíš ohlašuje, není čistě budoucí veličinou, ale začíná již v tomto světě!“ (Pompey, 1998, podle Doležel, 2008a, s. 36). Ježíš tedy nepohrdá nynějším světem a Boží království se tak děje tady a teď postupným přetvářením. Řešením je tedy *evoluce* založená na svobodě každého člověka, chceš-li připoj se (Doležel, 2008a, s. 35-36).

Nový zákon nás také vyzývá k následování Ježíše Krista. Sám Ježíš vyzýval učedníky ke spolupráci na jeho „věci“ a následování pokračuje také skrze církve. Toto následování má mít podobu spoluúčasti na hlásání Božího království, tzn. není to jen záležitost Krista, ale i nás ostatních. K hlásání Božího království je někdy vhodnější použít skutky než slova: „nemáme milovat pouze slovy, ale spíše činy“ (1J 3, 18). V podobném duchu o tom píše i Benedikt XVI. ve své encyklice DCE (srov. kapitola DCE): „Křesťan ví, kdy je vhodná doba o Bohu mluvit a kdy je zase správné o Něm mlčet a nechat promlouvat pouze lásku“ (DCE, čl. 31). Měřítkem následování je pak pomoc slabým, jak se o tom píše v Matoušově evangeliu v podobenství o Posledním soudu (Mt, 25, 31-46). Jediným kritériem pro Boha je pomoc a přístup k těm nejnepatrnějším, resp. člověk jako takový (Doležel, 2008a, s. 36-37). Známý slovenský kněz P. Marián Kuffa říká, že jediný předmět, ze kterého budeme před Bohem maturovat, je láska, láska k druhým lidem. Jako vzor nám může rovněž sloužit podobenství o milosrdném Samaritánovi (Lk 10, 25–36), které nám ukazuje, že bližním je každý člověk vyžadující pomoc a že toto Samaritánovo jednání má být naším celoživotním programem, které je zároveň podmínkou k věčné blaženosti v nebesích (Brtník, 2012, s. 30). V tomto podobenství se i posouvá význam *bližního*, už to není jen soukmenovec, jak to chápal Starý zákon, ale každý člověk bez rozdílu. Toto podobenství je rovněž i jakýmsi vzorem charitativní činnosti, neboť obsahuje popis poslušnosti úkonů, kterou se vyznačuje účinná pomoc (Matoušek, 2001, s. 37). S podobenstvím o Posledním soudu souvisí také sedm skutků tělesného milosrdenství, jež se inspirovaly právě tímto podobenstvím (dát napít žíznivým, dát najíst hladovějícím, oblékat nahé, osvobozovat zajaté, navštěvovat nemocné, ujímat se cizinců, pohřbívat mrtvé) a duchovního milosrdenství, jejichž inspirací je evangelijní text o blahoslavenství a velepíseň lásky sv. Pavla (poskytnout radu, napomínat, učit, utěšovat, odpouštět, snášet, modlit se). Tyto skutky milosrdenství můžeme považovat za jakýsi raný křesťanský katalog „sociálních služeb“, který sehrál velmi důležitou roli pro vývoj další církevní sociálně charitní praxe (Doležel, 2008a, s. 38). Nový zákon tak navazuje na starozákonní požadavek lásky k bližnímu obsažený ve zlatém pravidle (viz předchozí kapitola), avšak

zdrojem této lásky má být sám Bůh. Ježíš proto akcentuje dvojí přikázání lásky: „Proto miluj Pána, svého Boha, celým svým srdcem, celou svou duší, celou svou myslí a celou svou silou., .. Miluj svého bližního jako sám sebe. Žádné jiné přikázání není větší než tato“ (Mk 12, 29-32) (Matoušek, 2001, s. 35).

V evangeliích nacházíme některé základní pravdy, které jsou i dnes obsahem sociálního učení církve. Jsou to- rovnost všech lidí bez rozdílu rasy, politické příslušnosti, kultury nebo sociálního postavení. Společenská povaha lidských bytostí a solidarita, která je nutným požadavkem vycházejícím z rovnosti a která má být konána na základě spravedlnosti a doplňována o lásku (Martinek, 1998, s. 61-62).

2.3. Diakonická funkce církve z hlediska historického

V této podkapitole se velice stručně podíváme na to, jak se diakonie, jakožto jeden ze základních konstitutivních prvků církve, projevovala v běhu církevních dějin. A to od vzniku církve, období apoštolů až po současnost.

2.3.1. Období apoštolských obcí

Křesťanské společenství věřících, nebo-li církevní obec, je prvním sociálním prostředím, kde se realizuje církevní sociální práce (Haslinger, 2009, podle Doležel, 2011, s. 70). Pro tyto nové společenství křesťanů byla jediným měřítkem následování Ježíše Krista pouze taková víra, která se uplatňuje láskou, a to v podobě bezvýhradné služby - diakonie (Doležel, 2008a, s. 40). První společenství křesťanů tak navázalo na praxi milosrdenství Ježíše Krista, která na základě víry v jeho zmrtvýchvstání získala nový rozměr a totiž jednotu víry a lásky. Neboť připomínka Kristovy smrti a vzkříšení (víra) nutně vede k připomínce utrpení lidí kolem nás (lásky).

Proto byly běžnou a původní pomáhající praxí církevních obcí hostiny lásky, tzv. *agapy* (Doležel, 2011, s. 71). Tyto společné hostiny chudých a bohatých byly běžnou součástí bohoslužeb. Tato vzájemná propojenost charitní praxe, nebo-li diakonie, s jinými

konstitutivními prvky církve (liturgie, kérygma) byla v té době naprosto běžná a samozřejmá. Jiným takovýmto propojením byly sbírky na chudé, kdy se vybrané peníze položily při bohoslužbě na oltář a byly tak symbolicky předány Bohu, z jehož rukou je pak chudí jakoby dostali zpět (Doležel, 2008a, s. 42).), to můžeme ostatně pozorovat v některých farnostech ještě i dnes. Od nejranějších dob se však za ideál považovalo společenství majetku, církve učila, že majetek máme proto, abychom ho využívali ve prospěch chudých (Messina, 2005, s. 29). Toto společenství majetku sloužilo k vyrovnání sociálních rozdílů, kdo něco měl, sdílel to s ostatními ku prospěchu všech, všichni si tak byli rovni (Doležel 2008, s. 41). Církevní obec se však neuzavírala jen do sebe, ba naopak bylo-li třeba, ochotně pomohla jiným církevním obcím, které strádaly. Dokladem o tom nám je text Sk 11, 27-30, kdy církevní obec v Antiochii uspořádala sbírku na podporu Jeruzalémské církevní obce, která trpěla hladem. I sv. Pavel aktivně tyto sbírky pořádal, a to v Makedonii a Korintu (Doležel, 2011, s. 73). Zvěstování (martyria), modlitba (leiturgia) a láska k bližnímu (diakonia) byly vždy spojeny a vystupovaly ruku v ruce. Protože se však apoštolové nemohli plně věnovat všem třem a aby se naznačila stejná důstojnost všech, ustanovilo společenství apoštolů sedm mužů (diakonů), kteří byli plní ducha a moudrosti, aby se věnovali službě potřebným (Messina, 2005, s. 27). Toto ustavení prvních křesťanských „sociálních pracovníků“ lze považovat za jakýsi první krok k vytvoření úřední struktury církevní sociální služby. Zároveň se z toho vyvinul i úřad diakonů – jáhnů, který je dodnes součástí jak katolické tak pravoslavné církve. Ovšem dnes se tito diakoni věnují spíše liturgické službě než diakonii, ze které je odvozen i jejich název. Na této službě se později začaly podílet i ženy, a to obzvláště v situacích péče, které se týkaly ženy. Tato činnost byla také později podporována ženským institutem tzv. *vdov*, které měly pomáhat biskupům a jáhnům při zajišťování charitativních služeb (Doležel, 2008a, s. 41, Messina, 2005, s. 45-50), mimo oficiální struktury církve stáli hrobníci, kteří měli zbožnou povinnost pochovávat mrtvé (Messina, 2005, s. 50).

Ani v době pronásledování křesťanů praxe milosrdenství neustala, ba naopak. Heslem této doby se pro křesťany stala almužna, která znamenala milosrdenství. Almužna byla brána jako něco, co převyšuje i modlitbu a půst. Zároveň je i chválou Boha, neboť odčiňuje urážku Boží štědrostí, kterou je chudoba (Messina, 2005, s. 32). Anonymní list z první poloviny 2. století formuluje důležité pravidlo při poskytování almužny: „Dej každému, kdo tě bude žádat, a nežádej vrácení. (...) Kdo však potřebu nemá, ten vydá

počet z toho, proč vzal a na co. (...) Ať se zapotí tvá almužna v tvých rukou. Než poznáš komu ji dáš“ (Doležel, 2008a, s. 42). Zde je vidět, že posouzení potřebnosti bylo velmi důležité a nejednalo se jen o nějakou nahodilou pomoc, a že tato otázka potřebnosti tvoří pevnou složku teorie charitní praxe. Spis *Pastýř Hermův* z poloviny 2. století pojednává o tzv. reciproční teorii, kterou tvoří vzájemná prospěšnost chudého a bohatého, kdy bohatý dává chudému to, co sám dostal od Boha a chudý mu to oplácí svou přímluvnou modlitbou. Tato teorie byla na dlouhou dobu ústředním nástrojem charitní praxe církve (Doležel, 2011, s. 80). V tomto období dochází také k určité organizovanosti charitně diakonické praxe a sílí odpovědnost biskupa podporovaného jáhny za tuto církevní činnost. Podrobnou zprávu nám o tom podávají syrské *Didaskálie*. Hyppolit Římský také ve spise *Apoštolská tradice* stanovuje pomoc potřebným jako kritérium k přijetí křtu katechumenům (Doležel, 2008a, s. 42).

V období získání politické svobody za císaře Konstantina se křesťanství stalo státním náboženstvím a církve tak nalézala podporu pro svou charitní praxi u Římského státu, od něhož se jí také k tomuto účelu dostávalo štědrých finančních příspěvků. Zásada pomáhat potřebným byla uzákoněna a stala se veřejnou státní funkcí (Messina, 2005, s. 55-51). Nadále má primární odpovědnost za charitní praxi církve biskup a role jáhnů je také stále velmi výrazná. Za zmínku ovšem v tomto období stojí rozmach rezidenčních neboli ústavních forem sociální a zdravotní péče církve, tzv. špitálů. Největšími průkopníky v tomto ohledu byli představitelé byzantského křesťanství Basil Veliký, arcibiskup v Cesareji, který založil před branami Cesareje rozsáhlý špitální komplex – *basileias*, kde se kromě fyzického zdraví usilovalo i uzdravení vztahu k Bohu. Druhou výraznou postavou byl Jan Zlatoústý, patriarcha konstantinopolský, který neváhal kvůli chudým prodat církevní poklady a ve svých slavných kázáních vybízel k službě Kristu skrze pomoc chudým než skrze liturgii. Později také přestává pomoc znamenat snahu o vyrovnání sociálních rozdílů, ale stává se péčí jedné vrstvy o druhou, také role jáhnu značně oslabuje a zaměřuje se spíše na liturgii než na diakonii (Doležel, 2008a, s. 44-47).

2.3.2. Období latinského středověku

Do tohoto období, jak jsme si již uvedli v podkapitole 1.3, spadá vznik farností, které jsou církevními koncily volány k odpovědnosti za chudé na svém území. A mají povinnost až třetinu svých příjmů využít ve prospěch chudých (Doležel, 2008a, s. 48-49). V souvislosti se vznikem farností vzniká také institut desátku, jehož hlavním účelem je rovněž podpora chudých (Messina, 2005, s. 80). Pomoc chudým ze strany církve se však neposkytovala všem chudým, nýbrž jen těm, kteří byli zapsáni v seznamech tzv. *matriculae* – matrikách a kteří byli nazýváni „Kristovi chudí“. (Messina, 2005, s. 77). V rámci těchto institucí matrik vznikaly u katedrál tzv. chudinské korporace, její členové nebyli jen objekty, ale i subjekty pomoci. Za své služby (hájení práva azylu, úklid chrámu, atd.) měli právo žádat u dveří katedrál o almužnu. Tato uskupení měla blízko k dnes populárním svépomocným skupinám (Doležel, 2008a, s. 49). Stále platí, že ústřední starost o chudé mají mít biskupové, ti sou povinni zřizovat špitály a ze všech příjmů katedrál si mají ponechat jen to nejdůležitější a zbytek věnovat ve prospěch chudých (Doležel, 2011, s. 109, Messina, 2005, s. 80-81). Církev v této době ovlivňuje téměř všechny rozměry společenského života, má primát nejen na pomoc potřebným, ale stará se od údržby cest, obdělávání polí až po obranu slabých a vesničanů. Ale nikoliv nahodile, církev si je velmi vědoma důležitosti těchto úkolů a proto jsou v tomto směru vydávány různé směrnice. S tímto postavením církve souvisí také značné bohatství, kterým církev disponovala. To však z větší části bylo určeno právě pro ty nejpotřebnější (Messina, 2005, s. 78-80).

Jedním z nejvýznamnějších milníků tohoto období je vznik rytířských řádů a klášterního mnišství. Můžeme říci, že u zrodu této tradice stál sv. Benedikt z Nursie a jeho benediktini, kteří se stali jedním z největších charitně diakonických aktérů v historii. Jako další můžeme zmínit Řád sv. Jana Jeruzalémského (Johanité, později Maltézští rytíři) (Doležel, 2008a, s. 50). Ti vybudovali nemocnici, která byla tak technicky dokonalá, že se stala vzorem pro zdravotnická zařízení na celém Východě i Západě (Messina, 2005, s. 87). Dalším byl Řád sv. Lazara nebo Řád německých rytířů. Společně s řády rytířskými vznikaly i řády nerytířské, které se věnovaly charitně – ošetrovatelským činnostem, zde jmenujme např. Špitální řád sv. Antonína, Řád křížovníku s červenou hvězdou nebo Řád Ducha svatého, ve kterém byl na jeho stoupence kladen zvláštní požadavek, a totiž aby bratři jednou týdně vyhledávali nemocné a chudé na ulicích. Tyto řády se rodí převážně

z různých bratrstev (Doležel, 2008a, s. 51). Ty jsou samy o sobě zajímavým fenoménem, který je výrazem, že odpovědnost za chudé a potřebné už není jen výsadou biskupů a mnichů, ale i obyčejných lidí, kteří se za tímto účelem sdružují do bratrstev. To vede i ke specializaci různých zařízení, která tyto bratrstva zřizují (pro slepé, choromyslné). Ústředním bodem zůstává, že v chudých je přítomen obraz samotného Krista (Messina, 2005, s. 88-89). Jistou podobou bratrstev bylo také společenství tzv. *bekyň*, což byly ovdovělé ženy či svobodné dívky, které žily bez nutnosti skládat řeholní sliby v komunitách a věnovaly se výchově dívek, péči o chudé, nemocné a umírající a vedení špitálů (Doležel, 2008a, s. 114-115).

Další významnou podobou charitní praxe v této době je tzv. hnutí chudoby, jejímiž hlavními představiteli jsou sv. František z Assisi, sv. Dominik nebo u nás sv. Hedvika nebo sv. Anežka Česká. Zde nešlo jen o zmírňování chudoby jako takové, ale i o radikální blízkost k chudým. Připodobněním se chudým připodobnit se Kristu (Doležel, 2008a, s. 52).

2.3.3. Období novověku

Pro počátek tohoto období je charakteristická krize a úpadek charitativní činnosti církve, za což z velké části může nástup nového filozofického směru humanismu, v jehož středu stojí člověk, nikoli Bůh. V chudých se tak již nespátřuje Kristus, ale spíše ničema a někdo, ke komu je třeba mít odpor. Chudí jsou více než bratry samotného Krista, tak jak byli chápáni ve středověku, spíše občané a subjekty práv, o které se měl povinnost starat stát. Církev tak mnoho ze svých charitativních aktivit přenechává státu. Začínají se také vytvářet první opatření ohledně chudých ze strany světských struktur. Za zmínku zde stojí dílo Juana Luise Vivese: „*O podpoře chudých*“ (Messina, 2005, s. 99-101), které se skládá z teoretické části, ve které pojednává o kořenech chudoby a z praktické, která obsahuje konkrétní opatření ohledně chudých. Určité prvky obsažené v tomto díle jsou dodnes součástí moderní sociální práce, jako třeba, že na chudé je potřeba působit i výchovně nebo adresnost podpory. Tyto trendy přesouvání odpovědnosti za chudé z církve na politické představitele moci vedly k oddělení charitativní činnosti (diakonie) od liturgie a zvěstování evangelia (kérygma), což platí i naopak. Druhým důvodem krize charitativní činnosti

církve je reformační hnutí a zejména, i když on sám to tak doslovně nezamýšlel, učení Martina Luthera o radikální zkaženosti lidské přirozenosti vlivem prvotního hříchu a že člověk dojde spásy jen díky své víře a především Boží milostí, nikoli svou zásluhou. S tím souvisí i představa, že pomoc chudým nemá žádný záslužný účinek pro spásu lidské duše, což je radikální obrat oproti dosavadní praxi. To spolu s další Lutherovou naukou o dvou říších (světské a duchovní), kdy o chudé se mají starat světské struktury, vedlo k úpadku charitativní činnosti církve (Doležel, 2008a, s. 54).

Odpovědí katolické církve na reformaci byla protireformace, a to zejména Tridentský koncil (1545-1563), který opět zdůrazňoval, že odpovědnost za chudé mají mít Biskupové a znovu obhajoval záslužnost almužny. Tato odpověď pak vytvořila příhodné podmínky pro řadu svatých, kteří se velmi angažovali na poli péče o nejpotřebnější (Doležel, 2011, s. 128). Jejich působení téměř vždy doprovázelo vznik různých řeholních řádů či kongregací. Byli jimi: sv. Filip Neri, sv. Karel Boromejský (Messina, 2005, s. 104), Sv. Ignác z Loyoly a jeho následovníci Jezuité, sv. Kamil de Lellis – Kamiliáni, sv. Jan z Boha, který založil Řád milosrdných bratří anebo sv. Vincent de Paul, který hlásal, že charitní angažovanost je úkolem každého pokřtěného a který se věnoval vytváření skupin charitních dobrovolníků při farních komunitách, jeho následovníky se pak staly mnohé společnosti, kongregace a řády, jako například Společnost dcer křesťanské lásky či kongregace Milosrdných sester sv. Vincenta de Paul (Doležel, 2008a, s. 55-56).

2.3.4. Období po francouzské revoluci

Toto období se i po narušení kontinuity charitní praxe církve ve Francii vyznačuje návratem k tradičním křesťanským hodnotám, a to v celé Evropě. V tomto období vzniklo a zintenzivnilo se mnoho katolických, především ženských, kongregací, a to nejen ve Francii, ale také v Německu, jak mezi katolíky tak mezi evangelíky. V Itálii pak stojí za pozornost dílo sv. Jana Boska, který vytvořil nový sociální koncept spojením tří hodnot rozumu, náboženství a lásky a pečoval o chudé chlapce. Příklad sv. Vincence de Paul pak oslovil také mladého pařížského studenta Antoina-Frédérica Ozanama, který založil dobrovolnické iniciativy, kterým později dal se svými přáteli strukturu a vznikla Společnost sv. Vincence de Paul. Za zmínku rovněž stojí unikátní propojení farní a

městské chudinské péče, tzv. Elberfeldský systém, jehož inspirací byl skotský pastor Th. Chalmers, který ve farnosti v Glasgow zorganizoval systém chudinské péče stavějící na principech „locality“, práce v malých skupinkách a „personality“ práce zralých osobností, jeho cílem byla podpora rodin a sousedství ve stimulaci vzájemné pomoci prostřednictvím dobrovolníků z prostých vrstev. Konec 19. století pak patří snaze o centralizaci a koordinaci roztržštěných charitních aktivit. Ve Francii tak vzniká *Centrální úřad dobročinnosti*, jenž je od roku 1939 nahrazen *Caritas France*, v Německu je to zase *Charitní svaz pro katolické Německo*, od roku 1921 pak *Německý charitní svaz*. Podobné snahy můžeme vidět i v jiných zemích, jako např. Rakousko – *Říšský svaz katolické dobročinné organizace v Rakousku* (1901) nebo *Katolické charity USA*. Na našem území pak počátky těchto snah sahají do Olomouce, kdy arcibiskup A.C. Stojan iniciuje nejprve vznik arcidiecézního *Svazu charity* v Olomouci (7.2.1922) a v témže roce (14.3.1922) v Brně. Z těch později vzniká 20.9.1928 *Zemské ústředí Svazů charity v zemi moravsko-slezské*. Tato centralizace je pak finální ještě téhož roku v celonárodní úrovni v Praze pod názvem *Říšské ústředí Svazů katolických charit v ČSR*, od roku 2007 *Charita Česká republika*. Co se týče nadnárodní organizace, r 1928 vzniká *Caritas Catholica*, od roku 1957 *Caritas Internationalis*. U evropských orgánů pak tuto sféru zastupuje *Caritas Europe* se sídlem v Bruselu. A ani Vatikán nezůstal pozadu a roku 1971 zakládá *Papežskou radu Cor Unum*. V podobném duchu se ubíraly také iniciativy u bratrů protestantů a v Německu tak vzniká roku 1976 *Diakonické dílo*. V ČR pak *Diakonie v České republice*. (Doležel, 2008a, s. 57-59).

3. Spojitost konceptu farnosti s konceptem sociální práce

V první kapitole jsme se zabývali církví, farností a tím jaké jsou jejich základní úkoly. Došli jsme také k tomu, že *diakonie* se vedle ostatních funkcí, kterými jsou *leiturgia*, *martyria* a *koinonia*, těší stejné důležitosti a v určitém smyslu slova ji můžeme považovat i za úlohu základní. Ve druhé kapitole jsme se blíže podívali na hlediska, která tuto skutečnost dokládají a předmětem této, poslední kapitoly teoretické části práce, bude spjitost konceptu farnosti a jejího diakonického rozměru s koncepty uplatnitelnými v sociální práci. Tedy jinak řečeno, čím nám farnost jako taková může být na poli sociální práce ku prospěchu. Nejdříve se proto zaměříme na spjitost diakonie a sociální práce jako takové. A poté se podíváme na to, jaký význam může mít církev, respektive farnost, pro sociální práci.

3.1. Spojitost diakonie a sociální práce

Spjitost mezi diakonií a sociální prací jako takovou lze podle mého názoru jasně vidět na předchozích dvou kapitolách, zejména pak v části věnované biblickým a historickým perspektivám. Přesto se na tuto spjitost krátce podíváme také i z teoretického hlediska. Touto problematikou se zevrubně zabývá ve své disertační práci *Teoretické ukotvení církevní sociální práce na pozadí obecných a českých charitních dějin až po encykliku Deus caritas est*, ThLic. Jakub Doležel, Th.D. Proto budu vycházet především z jeho závěrů a nebudu se pouštět do žádných hlubších souvislostí, neboť by to bylo i nad rámec této práce a zájemcům o hloubkové porozumění této problematice doporučuji do zmiňované práce nahlédnout.

Pojem *diakonie* se po dlouhém období zapomnění začíná objevovat ve spjitosti s učením o čtyřech konstitutivních prvcích církve (srov. kapitola 1.2.) jako zastřešující pojem pro termíny *caritas*, *agapé* nebo *služba křesťanské lásky*. Společně s pojmem *caritas*, který je mu v určitém slova smyslu jeho konkurencí, ale spíše než to, je jeho doplněním, je označením pro církevní sociální práci. Společné znaky obou pojmů by se spolu s H. Haslingerem daly charakterizovat takto: „A. Oba pojmy mají určitou „sakramentální strukturu“, což znamená, že Boží jednání vůči člověku se zpřítomňuje

skrze adekvátní mezilidské jednání. Láska vůči Bohu je vyjadřována láskou vůči člověku, služba Bohu je vyjadřována službou člověku. B. Oba pojmy mají afinitu ke kritickému pohledu na etablované společenské struktury, které omezují člověka v seberozvoji. C. Zájmy druhého člověka jsou kritériem pomoci, tzn. nikoliv egologické zájmy pomáhajícího, či pomáhající organizace, nýbrž prospěch druhého. D. Oba pojmy zahrnují přednostní rozhodování církve ve prospěch chudých, jež má svůj vzor v Boží přednostní láskyplné péči o chudé a ponížené. E. Oba pojmy zrcadlí klíčový význam sloužící a akceptující pomoci druhému pro křesťanskou existenci. F. Nad rámec Haslingerovy charakteristiky lze připojit, že oba výrazy zahrnují jak složku pragmatickou (co konat), tak i složku postojovou (proč to konat, s jakou kvalitou). Oba komponenty tak odrážejí filosofickou komplementaritu mezi akcí a intencí (ageresequituresse) a psychologickou komplementaritu mezi behavior a attitudes“ (Doležel, 2011, s. 43-44). Církevní sociální práce je pak na druhou stranu relativně krátce užívaným označením pro charitně diakonickou praxi církve. Důvodem tohoto rozšíření, nikoli náhrady tradičních pojmů caritas/diakonie jak J. Doležel uvádí, spatřují mnozí autoři mimo jiné v tom, že charitní programy a služby ve velké míře využívají koncepcí, postupů a metod sociální práce a tedy fakticky sociální práci konají. Dále ve své práci J. Doležel upozorňuje i na limity tohoto pojetí církevní sociální práce, které se dle mého názoru dají v určitém smyslu přenést i na tuto práci. A to, že sociální práce jako svébytná profese vznikla teprve v 2. pol. 19. století a tedy, že před touto dobou se dá o církevní sociální práci ve smyslu základů, na které navázala, hovořit pouze v uvozovkách a také, že církevní sociální práce od svých začátků zahrnuje jednak aspekt sociálních tak i zdravotních služeb, od kterých se sociální práce jako profese vymezila (Doležel, 2011, s. 51-53).

3.2. Význam církve/farnosti pro sociální práci

Předmětem této podkapitoly bude, jaký význam má církev, potažmo farnost, pro sociální práci jako takovou. Nejprve považuji za nutné se na tuto problematiku podívat také trochu teoreticky, více ze široka a spíše než konkrétní církví, resp. farností, se budeme věnovat teologii jako takové a jejímu přínosu pro sociální práci. A teprve poté se pokusíme nahlédnout na praktičtější část věci, a to na konkrétní podoby přínosu církve/farnosti pro sociální práci.

3.2.1. Přínos teologie pro sociální práci

Touto problematikou se zabývá celý jeden kurz studijního oboru *Charitativní a sociální práce* na Cyrilometodějské teologické fakultě University Palackého v Olomouci s názvem *Teorie korelace teologických a humanitárních základů*. Ten jsem v rámci mého studia také absolvoval, a proto budu v této podkapitole čerpat výhradně z poznatků získaných z tohoto kurzu. Vzhledem k tomu, že se touto problematikou zabývá celý jeden kurz, není možné ji zde podat vyčerpávajícím způsobem, ale spíše se zde pokusím o jakési představení nejdůležitějších teorií, které se snaží tuto problematiku postihnout. V následujících řádcích si tedy představíme: *teorii „připojovacích míst“ sociální práce pro teologii*, *teorii „konvergenčí“ sociální práce a praktické teologie a podněty pro dialog mezi teologií a sociální prací* podle Stephanie Bohlen. Existují však i další teorie, jako *koncepte vztahu sociální práce a teologie* podle H. Pompeye nebo *10 tezí teologie a sociální práce* podle R. Krockauera, těmi se ovšem zabývat nebudeme.

Teorie „připojovacích míst“ sociální práce pro teologii

Tato teorie staví na několika styčných (kontaktních) bodech mezi teologií a sociální prací (dále jen SP), kterými jsou: *Interdisciplinární charakter SP*, *Obraz/pojetí člověka a společnosti*, *Hodnotová orientace*, *Sociální spravedlnost*, *Profesionalita jako „hermeneutika“ kontextu života klienta*, *Spiritualita – smysl – zvládání kritických událostí*, *Instituce a Historie sociální práce*. Tyto body vycházejí z dilemat současné SP, kterými jsou 1. *Krise étosu (mravního základu, charakteru) v SP*. Zjednodušeně řečeno se jedná o nadměrnou profesionalizaci SP, která opomíjí rozměr lidství a vztahů, tedy to, co by mělo být v ústředí zájmů SP. 2. *Sekularizace a ekonomizace pomoci*. Opět jednoduše řečeno, SP se čím dál více řídí zákony trhu, sociální programy jsou vytvářeny na základě jejich účinnosti, pomoc je nárokována, potřebný je brán jako zákazník. SP se soustředí jen na předem definované problémové okruhy, což má za následek, že někteří lidé tímto systémem propadnou

Pro následující podkapitolu pro nás bude mít význam sedmý styčný bod – *Instituce*, proto se u něj zde zastavíme. Obsahem toho styčného bodu je tedy to, že profesionální SP se vždy děje v rámci určité instituce, každý sociální pracovník pracuje v rámci nějaké

organizace, která mu poskytuje zdroje, zázemí a legitimitu. Pracovník pak přispívá k její image a zároveň image organizace přispívá k práci sociálního pracovníka. Role institucí v SP je tak velmi výrazná a proto je nutné, aby se pracovník se svou institucí identifikoval. Významným hráčem na poli SP jsou stále i církevní organizace, proto je nutné, aby byli studenti SP o těchto subjektech dostatečně informováni a dokázali se s nimi v případě, že pro ně budou jednou pracovat, dostatečně identifikovat. Jiný úhel pohledu na přínos teologie pro SP se skýtá v konceptu *empowermentu*, který se soustředí na vytváření podpůrných sítí, které se nejčastěji budují v rámci vztahů s lidmi, kteří překonali obdobné potíže či v rámci *svépomocných skupin*. A právě v církevních komunitách – farnostech je velký výskyt těchto svépomocných iniciativ (osamělé matky s dětmi, rozvedení, společenství seniorů, ..). Je proto třeba, aby sociální pracovníci byli o těchto zdrojích informováni (Doležel, 2010a, s. 1- 25).

Teorie „konvergenčí“ sociální práce a praktické teologie

S tímto modelem přišel německý teolog M. Lechner (2000), který se inspiroval autory Mettem a Steinkampem (1983), kteří pojmenovali 4 fáze vzájemných vztahů sociologie a praktické teologie. Lechner tedy s ohledem na sociální práci rozlišil tyto konvergence: *Teorie jednání, Pochopení smyslu a významu – pojem smysluplné praxe, Vazba teorie a praxe, Člověk a sociální vazby, Orientace na subjekt, Opce ve prospěch znevýhodněných*.

Zde se krátce zastavíme u čtvrté z těchto konvergenčí, tedy - *Orientace na subjekt*, neboť z jejího obsahu budu vycházet v následující podkapitole. Obsahem této konvergence je tedy především to, že praktická teologie usiluje o takovou praxi církve, která se snaží o to, aby se lidé stávali subjekty svého života. Tzn. nejde o to, aby církev o druhé pouze pečovala a zajišťovala jim první poslední, ale aby je v první řadě uschopňovala v tom, aby si dokázali pomoci sami. Církevní praxe tak velmi podporuje různé svépomocné iniciativy a vnímá je jako úkol profesionální charitní práce. I SP se přeorientovává z prvotního vnímání člověka jako objektu (deficity) na člověka jako subjekt (zdroje a kompetence). Společným cílem teologie a SP je tak v tomto ohledu *pomoc ke svépomoci* (Doležel, 2010b, s. 1-10).

Teologie a sociální práce – podněty pro dialog podle Stephanie Bohlen

Stephanie Bohlen se ve své úvaze o těchto podnětech zabývá otázkou oprávněnosti teologie jako učebního oboru na sociálních vysokých školách. A přirovnává její místo k etice, na které ukazuje, proč je pro studenty sociální práce důležitá. Dále se pak věnuje otázce sociální práce (dále SP) a jejího profesního statutu a dostává se k závěru, že je pro SP nutné si nejprve definovat, co je předmětem sociální práce a v posledku co je její funkcí. Dále se pak zabývá kritikou teologie. Tyto její počáteční úvahy směřují k definici třech okruhů, na kterých demonstrovala důležitost teologie v rámci studií SP. Těmito jsou: *Lidská důstojnost a sociální spravedlnost, Spravedlnost a solidarita, Víra jako motivace pro SP* (Bohlen, 2010, s. 28-34).

3.2.2. Farnosti a jejich přínos pro sociální práci

Sociální práce pracuje s mnoha koncepty, přístupy, metodami a technikami. V rámci některých z nich lze více či méně pracovat také s konceptem farnosti, což může v některých případech umožnit efektivnější práci s klienty. Na následujících řádcích se tedy pokusím v některých těchto konceptech, přístupech, metodách či technikách nalézt přínos ze strany farností. Předem říkám, že není zcela v mých silách obsáhnout je všechny, proto se budu věnovat jen vybraným z nich. Chtěl bych zde také upozornit, že následující řádky je potřeba číst v kontextu celé práce, tzn. výhradně v kontextu prostředí římskokatolické církve. Většina níže uvedených tvrzení tak platí především mluvíme-li o klientech, kteří jsou členy římskokatolické církve, potažmo se aktivně účastní života farnosti. Tzn. navštěvují bohoslužby, případně jsou členy různých společenství při těchto farnostech či se účastní aktivit s farnostmi spojených. To však zcela neznamená, že by přínos farností v rámci sociální práce nemohl mít dopady i na klienty, kteří tyto podmínky nesplňují, tj. nejsou členy žádné farnosti ani římskokatolické církve. Dále je potřeba následující text chápat v souvislostech a číst jej komplexně, a to i přes to, že jsem z důvodu lepší přehlednosti tyto konkrétní přínosy ze strany farností rozčlenil podle jednotlivých sociálně pracovních konceptů, přístupů, metod či technik, kterými jsou tedy tyto: *komunitní práce, svépomocné iniciativy a koncept empowermentu, síťování, případové konference, ekologické perspektivy*.

Komunitní práce

Pojem *komunita* má mnoho významů, v rámci sociální práce však komunitu můžeme chápat dvojitým způsobem. Za prvé jako *teritoriální komunita*, což je označení pro lidi, kteří žijí na společném území, velikost tohoto území však není rozhodující, může jít o území vymezené sousedstvím, obcí, krajem, státem nebo i Evropskou unií. Za druhé pak jako *zájmová komunita*, což je zase označení pro lidi, kteří sdílejí společné zájmy (např. stejný etnický původ, druh postižení apod.). V sociální práci se uplatňují oba způsoby chápání komunity rovnocenně (Navrátil, 2001, s. 131).

Farnost je společenskou formálně uspořádanou skupinou lidí, která je schopná dynamicky působit na své členy a aktivizovat je. Vztahy mezi jednotlivými členy jsou ovlivňovány společně uznávanými hodnotami, kterými jsou Kristova pravda a milost, které z hlediska motivace a aktivity hrají významnou roli (Górecki, 1996, s. 7). Mnozí lidé, zvláště ti, kteří nejsou obeznámeni s katolickou církví a jejími funkcemi, mohou být toho dojmu, že úkolem farnosti je pouze slavení bohoslužeb a podpora duchovního růstu (Ebear, Csiernik, Béchard, 2008, s. 180), jak jsme si ale již ukázali v podkapitole 1.3., farnost má daleko více funkcí. Mezi další funkce farnosti, vyjma těch čtyř základních, které jsou společné i pro církve jako takovou, patří také poskytování vzdělávání, vytváření přátelských vazeb, vytváření širší církevní rodiny, sociální podpora, ale snad největším přínosem farnosti je vytvoření komunity (Ebear, Csiernik, Béchard, 2008, s. 180). Farnost jakožto komunita je bezpochyby vybudována na duchovním základě, ale v průběhu času se přidaly i další rozměry jako rozměr sociální, psychický a fyzický. Farnost však není žádnou izolovanou jednotkou a tak jako v průběhu historie má i nyní krom svých členů přispívat i širší komunitě, a to zejména prosazováním sociální spravedlnosti, ale také vytvářením a podporou komunitních sociálních služeb, poradenských agentur, nouzových přístřešků pro lidi závislé na alkoholu a drogách a využíváním programů potravinových bank (tamtéž).

Daniel J. Ott při definování komunity jako takové a církevního společenství (farnosti) vychází z myšlenek Johna B. Cobba Jr. Podle něj je komunita zvláštní typ společnosti, ve které jsou si její členové vědomi vztahů s ostatními členy a mají respekt k jejich individualitě a taková společnost jako celek přebírá za své členy odpovědnost. Komunita je tak v souladu s Gobbem participativní, demokratická a dialogická, nikoli autoritativní, donucovací nebo příliš tradiční. Církev je pak společenství osob, které se

definuje v podmínkách společnosti a které je utvářeno jednak církví, ale jednak samo církev utváří. Zdravou církev tvoří zdraví členové, kteří jsou s to rozhodovat se ve prospěch svých nejlepších zájmů. Církev je modul, který hledá pravdu a spravedlnost prostřednictvím skupinové porady. To vychází z tradice křesťanství, kde je upřednostňován koncept svobody a účasti před konceptem násilného donucování. Podle něj lze jasně vidět, že koncept komunity jasně zapadá do tradičního církevního pojetí konceptu farnosti (Gobb, 1994, podle Ott, 2011, s. 352).

Je-li tedy jedním z největších přínosů farnosti vytvoření komunity, můžeme říci, že farnost je komunitou a je-li farnost komunitou, můžeme v rámci ní pracovat podle zásad komunitní sociální práce, kterými jsou podle Dunhama (1958): propojení potřeb a existujících zdrojů v komunitě, podpora skupinové solidarity a spolupráce v komunitě a podpora změn v komunitě (Navrátil, 2001, s. 131).

Svépomocné iniciativy a koncept empowermentu

Farnost je ideální místo pro vytváření svépomocných iniciativ, svědčí o tom i skutečnost, že se o nich zmiňují i dvě teologické teorie, které jsme si představili v předchozí podkapitole, zabývající se přínosem teologie pro sociální práci – teorie připojovacích míst a teorie konvergencí. Mám za to, že právě na příkladě svépomocných iniciativ lze jasně vidět, jaký přínos tyto teorie pro pochopení významu farností pro sociální práci skýtají.

Podle Lipsona (1984:) „Jsou svépomocné skupiny založené na předpokladu, že postižené osobě může nejlépe pomoci osoba, která prošla, anebo prochází v současnosti podobnou situací“ (Bútorá, 1991, s.32).

Svépomocné iniciativy, podpůrné skupiny, chcete-li sítě, mají v sociální práci neoddiskutovatelně své místo, neboť s tímto konceptem pracuje tzv. skupinová sociální práce, která patří mezi tradiční metody sociální práce (Navrátil, 2001, s. 125). A právě farnosti nám mohou být cenným zdrojem a prostorem pro realizaci těchto svépomocných skupin, neboť v rámci nich se jich vyskytuje velké množství (osamělé matky s dětmi, rozvedení, společenství seniorů, atd.) (srov. *Teorie „připojovacích míst“ sociální práce pro teologii – sedmý styčný bod*). Mimo jiné, zmínku o svépomocných skupinách v rámci

církevních společenství nalezneme již v období raného latinského středověku, kdy fungovaly tzv. chudinské korporace, které měly velmi blízko k dnešním svépomocným skupinám. Pro zajímavost, do tohoto období se také datuje vznik farností (srov. podkap. 2.3. *Diakonická funkce církve v historické perspektivě – období latinského středověku*). Farnost jako místo charitní svépomoci uvádí také J. Doležel, přičemž tímto způsobem mají naplňovat svou charitní roli. A mohou tak činit dvojím způsobem: 1. konkrétní podporou práce svépomocných skupin, 2. aktivními podněty k založení nových svépomocných skupin či iniciativ a jejich podporou (Doležel, 2009, s. 21).

Co se týče konceptu empowermentu, čili „zmocnění“ klienta, ten se nejvíce používá v rámci tzv. antiopresivních teorií sociální práce a je to koncept, který má pomoci klientovi získat větší moc a kontrolu nad svým životem (Navrátil, 2001, s. 141). Tento koncept má mnoho společného s konceptem svépomocných skupin. Neboť klade důraz na vytváření podpůrných sítí, čili jedná se o síťovou práci, která může být buďto orientována na případ, kde jde o vytváření vztahů s lidmi, kteří překonali podobným způsobem kritickou životní situaci a dále o zprostředkování kontaktu se svépomocnými skupinami, které mohou klientovi poskytnout oporu. Nebo může jít o sektorově orientovanou síťovou práci, kde jde o vytvoření a koordinaci nových svépomocných skupin a vhodných podmínek pro ně (Doležel, 2010a, s. 22).

Wituk (2000, podle Hajzlarové, 2011, s. 52) uvádí, že empowerment je kromě sdílení, předávání informací, emoční podpory a společného úsilí o zlepšení situace jednou z hlavních technik uplatňovaných v rámci svépomocných skupin. Z výše uvedeného je tak patrná vzájemná provázanost mezi empowermentem a svépomocnými iniciativami, které mají v rámci farností své neoddiskutovatelné místo. A právě farnosti jsou místem, které může skýtat přirozený prostor pro řešení problémů klientů a jejich vzájemnou podporu.

Síťování

„Za sociální síť je považováno spojení osob, organizací a subjektů, které mohou přispět k plnění cílů terénní sociální práce. Tvorba sociální sítě neboli síťování je chápána jako postup vytváření a udržení propojení a spolupráce organizací a institucí, které přicházejí do styku s uživateli terénní sociální služby. Sociální sítě umožňují uživatelům

získat přístup k dosud nevyužívaným zdrojům, kterými mohou být jednotlivci, organizace poskytující sociální služby a další. Při síťování využíváme a ovlivňujeme vztahy mezi jednotlivými subjekty. Síťování může být využíváno jak při přímé práci s klienty, tak při koordinaci a navazování spolupráce mezi poskytovateli služeb. Mezi hlavní výhody síťování patří (Kirst-Ashman, Hull, 1997, Johnson, 1992): rychlost a flexibilita, subjekty v síti mohou sdílet zdroje, kontakty, dovednosti a znalosti, umožňuje spojení lidí a subjektů na různých úrovních (formální a neformální instituce, laiky, profesionály), usnadňuje pohyb ve formálních systémech, může přispívat ke vzniku alternativních řešení, v sítích se mohou rodit nové myšlenky. Uživatelům mohou přinést zlepšení a propojení služeb v lokalitě, vzájemnou komunikaci a spolupráci mezi poskytovateli služeb a komplexní řešení jejich potřeb; profesionálům pomáhají zvládat pracovní zatížení a stres. Síťování dále umožňuje předejít duplicitní práci (např. se může stát, že problém se snaží řešit i někdo jiný) a zjistit síly, které usilují o dosažení jiných cílů (Shuringa, 2007, podle Nedělníková, 2007, s. 47).

Ve výše uvedené vyčerpávající definici síťování lze podle mého názoru snadno nalézt také místo pro farnost. Neboť i ta může poskytovat klientům cenné zdroje. Jak uvidíme v empirické části této práce, právě farnosti v mnoha případech plní úlohu subjektů sociální práce, a to v tom smyslu, že samy realizují mnoho sociálních služeb či aktivit, které mohou být v řešení nepříznivých životních situací a problémů klientů nápomocné. V neposlední řadě pak může být v rámci sociální práce spolupráce s farnostmi prospěšná při odhalování výše zmíněné duplicitní práce.

Případové konference

Případová konference je podle definice *manuálu k případovým konferencím* vydaného Ministerstvem práce a sociálních věcí (2011, s. 9): „Plánované a koordinované společné setkání klienta, jeho rodiny a všech, kteří pro ně představují, nebo mohou představovat, podpůrnou síť. Cílem setkání je výměna informací, zhodnocení situace dítěte a jeho rodiny, hledání optimálního řešení a plánování společného postupu, který povede k naplňování potřeb dítěte. Výstupem je individuální plán péče.“

Sdružení *Rozum a cit* ve své publikaci *Na jedné lodi* pak případovou konferenci definuje jako: Plánované a koordinované společné setkání všech, kteří představují, nebo mohou představovat, podpůrnou síť pro dítě a jeho rodinu. Cílem je výměna informací, zhodnocení situace dítěte a jeho rodiny, hledání optimálního řešení a plánování společného postupu, který povede k naplňování potřeb dítěte.“ (Hrdinová, Krupičková, Hanušová, Štětková, Petranová, 2010, s. 6).

V obou těchto definicích se hovoří o tom, že případová konference (PK) je plánované a koordinované společné setkání všech, kteří mohou představovat pro klienta (dítě) a jeho rodinu podpůrnou síť. Mám tedy za to, že v určitých případech může tuto podpůrnou síť tvořit i farnost, proč by tedy neměl na tuto konferenci, je-li to v zájmu klienta (a ten je u dětí na prvním místě, viz §5 Zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí), být přizván i zástupce farnosti.

Mezi zásady a principy, které se doporučují při případových konferencích zachovávat, patří i *Přirozené podpůrné prostředí* – „Pomoc a podpora je zasazena do přirozeného prostředí a je respektována přirozená rodinná vztahová síť. Řešení situace je hledáno pomocí běžně dostupných služeb a vytvářením přirozeného podpůrného prostředí tak, aby pomoc přicházela přednostně svépomocně, od rodiny, blízkého okolí a od organizací a služeb v regionu“ (Šťastná, nedatováno, s. 4).

Zde opět narážíme na již zmiňovanou skutečnost, a to že některé farnosti mohou být díky svým sociálním aktivitám nápomocny při vytváření tohoto přirozeného podpůrného prostředí. Ponechávám však stranou upřesnění podmínek, za nichž by farnost takto fungovat mohla (v rámci PK) a také, jakými formami by farnost mohla být procesu PK nápomocna.

Ekologické perspektivy

Ekologické koncepty se začaly v rámci sociální práce prosazovat ve druhé polovině 20. století. Významně se o tuto skutečnost zasadila Carol Germain, která kritizovala, že se sociální práce zabývá pouze problémy jednotlivce, případně problémy v rámci rodiny, ale ztrácí ze zřetele zájem o širší sociální prostředí člověka. Jí navrhovaná ekologická perspektiva měla řešit nedostatek poznatků o kultuře a prostředí a pomoci vysvětlit vztahy

mezi člověkem a jeho prostředím. Vycházela z ekologie, která studuje vztahy mezi organismy a prostředím. Ekologická perspektiva má umožnit sociálním pracovníkům věnovat pozornost jak na člověka, tak na prostředí, a tak i na jejich vzájemnou interakci. Tato tri-dimenzionální optika se dodnes považuje za hlavní přednost ekologického konceptu. (Navrátil, 2001, s. 151-152).

Zjednodušeně se tedy dá říci, že ekologické perspektivy kladou mimo jiné důraz na kontext, ve kterém člověk žije a na jejich vzájemné ovlivňování. Domnívám se tedy, že i farnost může člověka určitým způsobem ovlivňovat, a proto je podle mého názoru důležité v rámci sociální práce s farnostmi počítat a brát je při práci s klienty v potaz.

EMPIRICKÁ ČÁST

4. Realizace výzkumu

4.1. Cíl výzkumu

Jak již bylo řečeno hlavním cílem této práce je zjistit *jak je naplňována diakonická funkce katolické církve ve farnostech (místních církvích) ostravsko-opavské diecéze.*

Hlavním cílem výzkumu tedy bylo zjistit, zda a pokud vůbec, tak jakým způsobem se diakonická funkce církve naplňuje v jednotlivých farnostech ostravsko-opavské diecéze.

Naplňuje se ve farnostech ostravsko-opavské diecéze diakonická funkce katolické církve? Pokud ano, tak jakým způsobem?

Vedlejším cílem výzkumu, v případě, že farnosti ostravsko-opavské diecéze nějakým způsobem diakonickou funkci církve naplňují, potom bylo zjistit, v jakém rozsahu a zda mohou tento rozsah ovlivnit vybrané proměnné.

V jakém rozsahu se naplňuje diakonická funkce katolické církve ve farnostech v ostravsko-opavské diecézi? A ovlivňují tento rozsah vybrané proměnné?

4.2. Stanovení hypotéz

„Kvantitativní výzkum není nic jiného než testování hypotéz.“ Píše ve své knize Disman (2002, s. 76) a dále uvádí, že: „Kvantitativní výzkum může nalézt řešení jen pro takové problémy, které je možno popsat v termínech vztahů mezi pozorovatelnými proměnnými“ (Disman, 2002, s. 77.). F.N. Kerlinger (1977, podle Chráska 2007, s. 12) pak kvantitativní výzkum definuje takto: „Vědecký výzkum je systematické, kontrolované, empirické a kritické zkoumání hypotetických výroků o předpokládaných vztazích mezi přirozenými jevy.“

Na základě těchto citací můžeme tedy říci, že předpokladem pro stanovení hypotézy je existence nejméně dvou proměnných, u kterých zkoumáme vzájemnou souvislost. Cílem tohoto výzkumu (viz výše) však není zkoumání vztahů mezi dvěma či

více proměnnými, ale spíše prostý popis skutečnosti, a to zda-li se ve farnostech ostravsko-opavské diecéze naplňuje nějakým způsobem diakonická funkce církve či nikoli a teprve pokud ano, tak jakým způsobem. V tomto případě se spíše jedná o průzkum než výzkum v pravém slova smyslu, tak jak k tomu uvádí Chráska (2007, s. 17): „Pokud otázka, na níž hledáme ve výzkumu odpověď, nevyjadřuje vztah mezi proměnnými, nemusí to ještě znamenat, že je bezcenná, a že nemá smyslu ji řešit. Otázka, která nevyjadřuje vztah mezi proměnnými, neumožňuje ale vyslovit hypotézu a při jejím řešení se tedy nejedná o výzkum v tom smyslu, ve kterém byl definován výše. Šetření tohoto typu však bývají označována jako pedagogické průzkumy.“

U tohoto výzkumu (chcete-li průzkumu) tak není možné vzhledem k hlavnímu výzkumnému cíli stanovit klasickou hypotézu, neboť ta by nesplňovala jedno ze tří zlatých pravidel formulace hypotéz, a to že: „Hypotéza musí vyjadřovat vztah mezi dvěma proměnnými“ (Gavora 2000, podle Chráska 2007, s. 17). Takovouto hypotézu můžeme tedy také označit za hypotézu EXISTENČNÍ, neboť nás zajímá, zda-li nějaká skutečnost existuje či ne.

Existenční hypotéza: *Ve farnostech v ostravsko-opavské diecézi dochází k naplňování diakonické funkce katolické církve.*

Pokud se tato hypotéza prokáže, je také vzhledem k mému vedlejšímu cíli tohoto výzkumu, stanovení hypotézy možné, ba je to dokonce žádoucí. A protože zde sledujeme, jak bylo výše uvedeno, vztahy mezi dvěma proměnnými, označíme tuto hypotézu za VZTAHOVOU.

Vztahová hypotéza: *Na rozsah naplňování diakonické funkce katolické církve farnostmi ostravsko-opavské diecéze, mají vliv vybrané proměnné.*

Tuto hypotézu budeme testovat prostřednictvím těchto šesti dílčích proměnných: *typ farnosti, charakter farnosti, počet věřících, působení jáhna ve farnosti, působení řeholního řádu či kongregace, zřízená pastorační rada.*

Proměnná 1: Složené farnosti naplňují diakonickou funkci církve ve větším rozsahu než nesložené farnosti.

Proměnná 2: Vesnické farnosti naplňují diakonickou funkci církve ve větším rozsahu než městské farnosti.

Proměnná 3: Farnosti s vyšším počtem věřících naplňují diakonickou funkci církve ve větším rozsahu než farnosti s nižším počtem věřících.

Proměnná 4: Farnosti, ve kterých působí jáhen, naplňují diakonickou funkci církve ve větším rozsahu než farnosti, ve kterých jáhen nepůsobí.

Proměnná 5: Farnosti, ve kterých působí nějaký řeholní řád či kongregace, naplňují diakonickou funkci církve ve větším rozsahu než farnosti, ve kterých žádný řeholní řád či kongregace nepůsobí.

Proměnná 6: Farnosti, ve kterých mají zřízenou pastorační radu, naplňují diakonickou funkci církve ve větším rozsahu než farnosti, ve kterých pastorační radu zřízenou nemají.

4.3. Metodologie a operacionalizace

V rámci této diplomové práce byl pro naplnění cílů použit kvantitativní výzkumný formát zahrnující i dílčí kvalitativní nástroj ve formě dvou otevřených otázek. A k získávání dat od respondentů potom dotazník (viz *příloha 1.*). Ten byl rozeslán elektronickou formou, a to z důvodu efektivnější distribuce, ve spolupráci s biskupstvím ostravsko-opavským do všech 148 obsazených farností této diecéze spolu s průvodním dopisem generálního vikáře vyzývajícím k jeho vyplnění. Jedná se tedy o úplný vzorek respondentů. Kompletně vyplněný dotazník se vrátil v 87 případech. Čili **návratnost dotazníků činila 58,7 %**. Spolupráce s biskupstvím ostravsko-opavským (BOO) byla navázána za účelem vyšší návratnosti dotazníků.

Jádro dotazníku tvořilo deset okruhů diakonických činností tzv. **indikátorů charitní (diakonické) praxe**: 1. *Otevřenost farnosti vůči diakonii*, 2. *Misijní pomoc*, 3. *Dobrovolnické iniciativy*, 4. *Svépomocné iniciativy*, 5. *Sbírky a benefiční akce*, 6. *Podpora*

nějakého zařízení sociálních služeb, 7. Modlitba, 8. Poradenství, 9. Potravinová pomoc, 10. Jiné diakonické aktivity. Jejich praktikování se zjišťovalo pomocí uzavřených dílčích otázek zaměřujících se na konkrétní činnosti¹ v dané oblasti – tzv. kategorie. Pokud to charakter těchto dílčích uzavřených otázek umožňoval, obsahovaly také ještě i otevřenou podotázku tázající se respondentů na konkrétní podoby té které diakonické činnosti – kategorie v jejich farnosti. Tato podotázka byla nepovinná a sloužila pouze k utvoření představy o tom, co které farnosti konkrétně realizují. Tyto vytvořené indikátory poslouží jako měřítko k zjištění, zda farnosti naplňují diakonickou funkci církve či nikoli a v jakém rozsahu. **Naplní-li nadpoloviční většina zkoumaných farností 5-10 indikátorů, můžeme konstatovat, že diakonický princip církve je naplňován.** Rozsahem se zde pak myslí počet naplňovaných indikátorů, tzn. v kolika indikovaných oblastech diakonických aktivit se farnosti angažují.

Inspirací pro vytvoření indikátorů a také jejich jednotlivých kategorií se pak stala tzv. „dobrá praxe“, tedy takové charitativně diakonické aktivity, které už byly někdy popsány. Konkrétně se pak jednalo o příklady fungujících charitativně diakonických činností realizovaných na území městských farností ve Vídni, která je českému prostředí geograficky i historicky velmi podobná (Doležel, 2008b, s. 66), publikované v *Referat pfarr-caritas der erzdioezese Wien, Praxismappe Caritas*. Dále pak příklady některých fungujících charitativně diakonických aktivit ve farnostech, které uvedli účastníci Kněžského dne z olomoucké arcidiecéze, který pro ně pořádala Rada pro pastorační v Charitě a které zde pro ilustraci také uvádím (Doležel, 2008b, s. 66):

- Zajišťování poradenství pomocí bezplatné služby právníka, psychologa a lékaře.
- Organizace setkání bezdomovců, zahrnující poskytnutí polévky a přednášky.
- Zabezpečování odvozu lidí do a z kostela.
- Pletení obvazů pro malomocné v misijních stanicích.
- Neformální návštěvy nemocných.
- Organizace klubu důchodců – forma svépomocné skupiny.

---

¹U indikátoru č. 1. – Otevřenost farnosti vůči diakonii, nehovoříme o činnostech, ale spíše o určitém „nastavení“ farnosti.

- Členové „Mariiny legie“ navštěvují staré a nemocné v domácnostech i v nemocnicích nebo jiných zařízeních.
- Mládež farní hudební schóly organizuje návštěvy nemocných.
- Poskytování pomoci v rodině pečující o nemocného blízkého – forma odlehčovací služby.
- Děti sbírají pohledy na misie.
- 1 den v měsíci se farníci dobrovolně postí a vykonají sbírku na misie.
- Společná farní finanční podpora dítěte v zemi třetího světa v rámci tzv. adopce na dálku.
- Finanční i materiální sbírky na potřebné.

Další inspirací pro vytvoření indikátorů a jejich kategorií charitně diakonické praxe se stala také bakalářská práce M. Janáse (2011): *Sociální pomoc ve farnosti*, kde uvádí některé konkrétní příklady takovéto charitně diakonické praxe. A v neposlední řadě se inspirací těchto indikátorů a jejich kategorií staly také takové příklady charitně diakonické praxe, které již v některých náhodně vybraných farnostech na území České republiky fungují a které tyto farnosti uveřejnily na svých webových stránkách.

Za účelem zjištění, zda farnosti naplňují diakonickou funkci (diakonicita) církve či nikoli, bylo tedy vytvořeno 10 okruhů (indikátorů), které se dále skládaly z určitých kategorií, které tuto funkci mohou indikovat. Tyto kategorie diakonicity farnosti jsou v dotazníku testovány pomocí jednotlivých otázek. Celý proces jednoduše sleduje toto schéma:

INDIKÁTOR diakonicity → KATEGORIE diakonicity = OTÁZKA v dotazníku

1. Otevřenost farnosti vůči diakonii

A. Zájem o potřebné

B. Disponibilita farního prostoru ke vzájemné podpoře

2. Misijní pomoc

- A. Sbírký**
  - B. Misijní pohledy**
  - C. Obvazy**
  - D. Adopce na dálku**
  - E. Kola pro Afriku**
  - F. Jiný způsob misijní pomoci**
- 3. Dobrovolnické iniciativy**
- A. Návštěvy nemocných**
  - B. Charitní skupina**
  - C. Volnočasové akce pro sociálně znevýhodněné děti**
  - D. Diakonické aktivity břmovanců**
  - E. Návštěvní služba starých a osamocených**
  - F. Pomoc v domácnostech**
  - G. Jiná forma dobrovolnictví**
- 4. Svépomocné iniciativy**
- A. Svépomocné iniciativy**
- 5. Sbírký a benefiční akce**
- A. Finanční sbírký**
  - B. Materiální sbírký**
  - C. Jarmark**
  - D. Benefice**
- 6. Podpora nějakého zařízení sociálních služeb**

- A. Finanční podpora zařízení sociálních služeb**
  - B. Materiální podpora zařízení sociálních služeb**
  - C. Duchovní podpora zařízení sociálních služeb**
  - D. Spolupráce se zařízením sociálních služeb**
  - E. Jiný způsob spolupráce nebo podpora zařízení sociálních služeb**
- 7. Modlitba**
- A. Mše sv. za potřebné**
  - B. Modlitba za potřebné**
  - C. Jiný způsob modlitby za potřebné**
- 8. Poradenství**
- A. Právní a poradenská pomoc**
- 9. Potravinová pomoc**
- A. Potravinové šeky**
  - B. Výdej polévek**
  - C. Potravinové banky**
  - D. Jiný způsob potravinové pomoci**
- 10. Jiné diakonické aktivity²**
- A. Jiné diakonické aktivity**

---

² Poslední, tedy desátý indikátor není indikátorem v pravém slova smyslu podobně jako předchozích devět. Neboť ty nepostihují a ani nemohou poskytnout taxativní výčet všech potencionálních diakonických aktivit, které mohou farnosti realizovat. Jedná se jen o určitou paletu možných aktivit, viz výše inspirace pro vytvoření indikátorů. S tímto vědomím byl tedy vytvořen tento desátý indikátor, jehož účelem je nabídnout farnostem prostor právě i pro ty diakonické aktivity, které předchozích devět indikátorů nepostihuje.

Na začátku dotazníku bylo umístěno rovněž několik otázek zjišťujících základní údaje o jednotlivých farnostech. Tyto otázky sloužily také k naplnění vedlejšího cíle tohoto výzkumu, a to zda mohou tento rozsah naplňování diakonické funkce církve ovlivnit vybrané proměnné. Vliv proměnných budeme považovat za zásadní v okamžiku, kdy farnosti, které realizují diakonické aktivity v největším rozsahu, budou zároveň vykazovat vysoké procentuální zastoupení těchto proměnných či naopak. Na konci pak také několik uzavřených otázek (sloužících zejména pro účely BOO, jejichž zpracování je umístěné v přílohách) a dvě kvalitativní otázky zaměřující se na respondenty (kněze) a jejich vnímání důvodů fungování aktivit, které uvedli či naopak důvodů nefungování aktivit, které uvést nemohli, a pokus o interpretaci těchto odpovědí.

V samotném dotazníku, který byl respondentům předložen, byly nabídnuté kladné odpovědi původně postaveny tak, že zjišťovali i jakousi **frekvenci**, s jakou se konkrétní diakonické aktivity v jejich farnosti realizují. Tento způsob odpovědí byl však pro potřeby této práce dodatečně **rekategorizován**, a to následujícím způsobem: všechny kladné odpovědi (*ANO PRAVIDELNĚ – zřídka (1x za více let)*, *ANO PRAVIDELNĚ – někdy (1x za rok)*, *ANO PRAVIDELNĚ – občas (vícekrát za rok)*, *ANO PRAVIDELNĚ – častěji (1x za měsíc)*, *ANO PRAVIDELNĚ – jiná odpověď*, *ANO NEPRAVIDELNĚ – někdy jsme něco takového dělali*, *ANO NEPRAVIDELNĚ – občas něco takového děláme, ale ne pravidelně*) byly změněny na prosté ANO. Odpovědi NE a NEVÍM byly ponechány v původní formě.

4.4. Charakteristika souboru respondentů

Souborem respondentů se pro účely této práce stali kněží ostravsko-opavské diecéze, kteří jsou pověřeni správou farností. Do tohoto souboru se tedy nepočítají všichni kněží ostravsko-opavské diecéze, jako jsou například kaplani či kněží, kteří ve farnosti vypomáhají z nejrůznějších důvodů. Na území ostravsko-opavské diecéze se podle informací biskupství ostravsko-opavského nachází 276 farností, z toho je jich 148 obsazených a ty byly zahrnuty do tohoto výzkumu. Do výzkumu tak nebyly primárně zahrnuty farnosti, které jsou spravovány tzv. *excurrendo*, to ovšem neznamená, že se nakonec i údaje z těchto farností do výzkumu nepromítly, neboť kněží spravující více farností, tedy i ty *excurrendo*, mohli dobrovolně dotazník vyplnit i za ně.

4.5. Výsledky výzkumu

Pro zpracování výsledků výzkumu byl použit statistický počítačový program IBM SPSS Statistics 20.

4.5.1. Základní údaje o zkoumaných farnostech

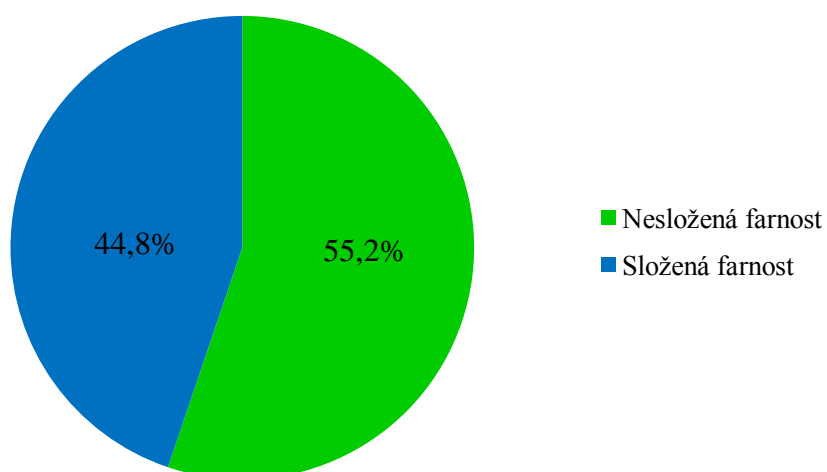
A. Počet obcí pod správou jedné farnosti (typ farnosti)

Z 87 farností jich nejvíce, tedy 55,2 % (48) je nesložených a 44,8 % (39) farností je složených.

Tab. 1. Typ farnosti

	Frekvence	Procenta
Nesložená farnost	48	55,2 %
Složená farnost	39	44,8 %
Celkem	87	100,0 %

Graf 1. Typ farnosti

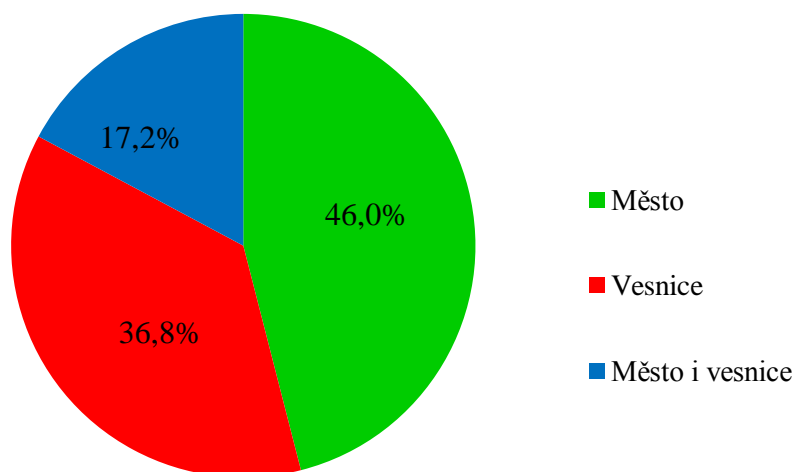
B. Charakter farnosti

Z 87 farností se jich nejvíce 46 % (40) rozkládá na území města. 36,8 % (32) se rozkládá na území vesnice a 17,2 % se rozkládá jak na území města tak i vesnice.

Tab. 2. Charakter farnosti

	Frekvence	Procenta
Město	40	46,0 %
Vesnice	32	36,8 %
Město i vesnice	15	17,2 %
Celkem	87	100,0 %

Graf 2. Charakter farnosti

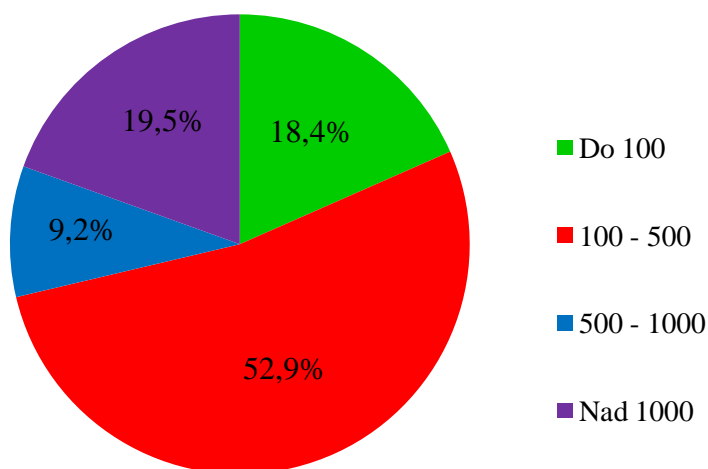

C. Počet věřících ve farnostech

Z 87 farností jich 18,4 % (16) má počet věřících do 100, 52,9 % (46), a tedy nejvíce má 100-500 věřících, 9,2 % (8) má 500-1000 věřících a nad 1000 věřících uvedlo 19,5 % (17) farností.

Tab. 3. Počet věřících

	Frekvence	Procenta
Do 100	16	18,4 %
100-500	46	52,9 %
500-1000	8	9,2 %
Nad 1000	17	19,5 %
Celkem	87	100,0 %

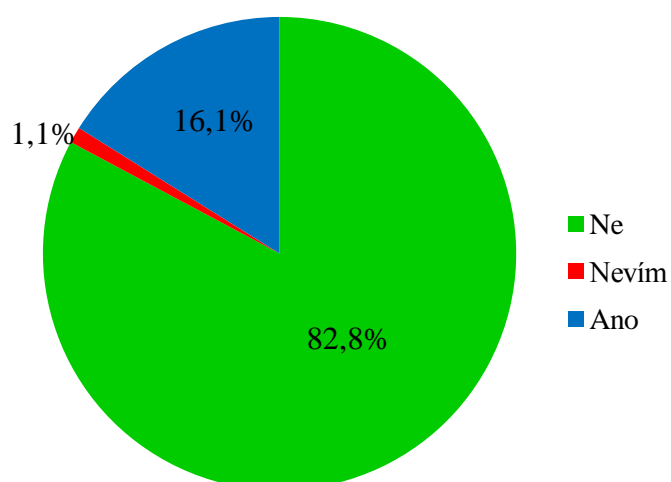
Graf 3. Počet věřících ve farnosti**D. Působnost jáhna (trvalý i dočasný) ve farnosti**

Z 87 farností v 82,8 % (72), a to nejvíce, jáhen nepůsobí, 1,1 % (1) farností to neví a v 16,1 % (14) farností jáhen působí.

Tab. 4. Působnost jáhna

	Frekvence	Procenta
Ne	72	82,8 %
Nevím	1	1,1 %
Ano	14	16,1 %
Celkem	87	100,0 %

Graf 4. Působnost jáhna ve farnosti

E. Působnost řeholního řádu či kongregace ve farnosti

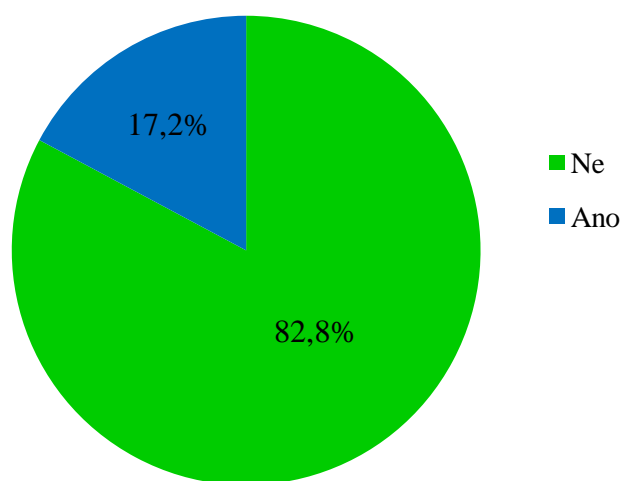
Z 87 farností v 82,8 % (72), a to nejvíce, žádný řeholní řád či kongregace nepůsobí a v 17,2 % (15) farností působí.

Tab. 5. Působnost řeholního řádu či kongregace

	Frekvence	Procenta
Ne	72	82,8 %
Ano	15	17,2 %
Celkem	87	100,0 %

Graf 5. Působnost řeholního řádu či kongregace ve farnosti

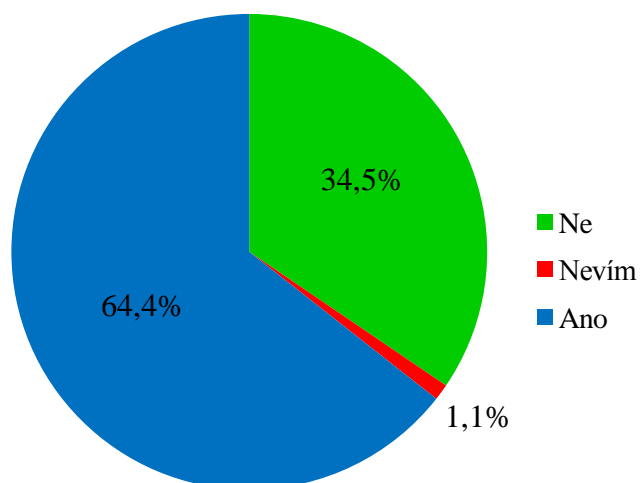
F. Zřízena pastorační rada při farnosti

Z 87 farností 34,5 % (30) farností nemá zřízenou pastorační radu a 64,4 % (56) farností a tedy nejvíce radu má. 1,1% (1) neví

Tab. 6. Zřízena pastorační rada

	Frekvence	Procenta
Ne	30	34,5 %
Nevím	1	1,1 %
Ano	56	64,4 %
Celkem	87	100,0 %

Graf 6. Zřízena pastorační rada při farnosti

4.5.2. Indikátory a dílčí kategorie realizované v jednotlivých farnostech

1. Otevřenost farnosti vůči diakonii

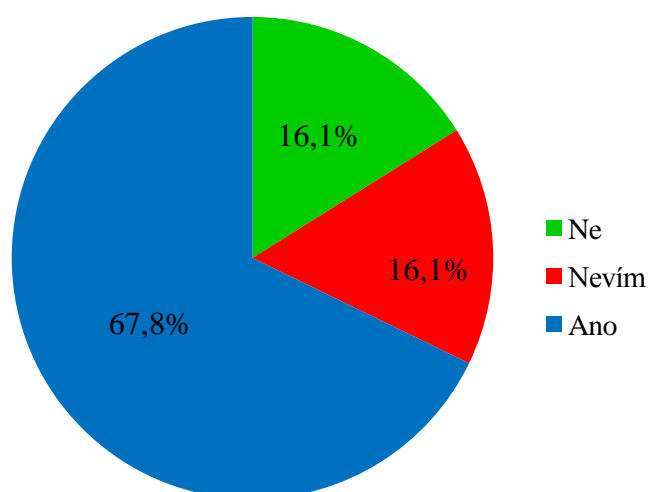
1a. Zájem o potřebné (*Zajímá se vaše farnost o to, jací lidé v ní žijí a s jakými životními obtížemi se potýkají?*)

Z 87 duchovních jich 16,1 % (14) uvedlo, že jejich farnosti nejeví žádný zájem o lidi, kteří v jejich farnosti žijí. Stejný počet duchovních uvedl, že neví, jestli jejich farnost nějaký zájem o tyto lidi jeví a 67,8 % (59) duchovních, tedy nejvíce, uvedlo, že jejich farnost má zájem o tyto lidi. *Poměr kladných a záporných odpovědí činí 67,8 % ku 16,1 %.* Většina duchovních, která uvedla, že jejich farnost zájem má, se o lidi, kteří v ní žijí, zajímá především přímým kontaktem s nimi a informace o nich získává prostřednictvím svých farníků (sousedská výpomoc). Některé farnosti spolupracují s Charitou ČR, která jim podává informace o potřebných na území farnosti. Jiné farnosti řeší potřebnost lidí na svém území i na svých pastoračních radách.

Tab. 7. Zájem o potřebné

	Frekvence	Procenta
Ne	14	16,1 %
Nevím	14	16,1 %
Ano	59	67,8 %
Celkem	87	100,0 %

Graf 7. Zájem o potřebné

1b. Disponibilita farního prostoru ke vzájemné podpoře

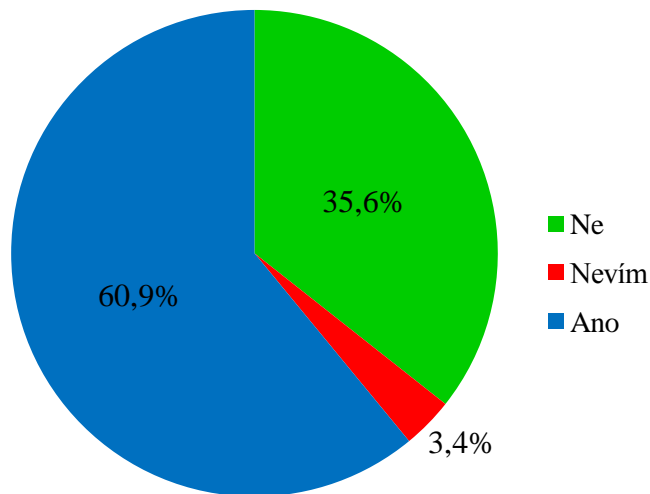
(Nabízí vaše farnost prostor (prostory na faře, společné akce) pro to, aby se tyto lidé mohli vzájemně setkávat a podporovat?)

Z 87 duchovních jich 35,6 % (31) uvedlo, že jejich farnosti nenabízí žádný prostor pro vzájemné setkávání a podporu lidí, žijících na jejich území. 3,4 % (3) duchovních uvedlo, že neví, jestli nějaký takový prostor jejich farnosti nabízí a nejvíce farností 60,9 % (53) nějakým způsobem tento prostor nabízí. *Poměr kladných a záporných odpovědí činí 60,9 % ku 35,6 %.* Nejčastěji se jedná o poskytnutí prostorů fary, nebo jiných nemovitých prostor, které vlastní (např. skautská klubovna, katolický dům, apod.) a jedná se tak zpravidla o technické zabezpečení. Zhruba 50 % farností poskytuje také tento prostor formou různých akcí (farní kavárny) či setkávání různých skupin farníků, tedy prostřednictvím běžné pastorace (mládež, maminky s dětmi, senioři, apod.).

Tab. 8. Disponibilita farního prostoru ke vzájemné podpoře

	Frekvence	Procenta
Ne	31	35,6 %
Nevím	3	3,4 %
Ano	53	60,9 %
Celkem	87	100,0 %

Graf 8. Disponibilita farního prostoru ke vzájemné podpoře

2. Misijní pomoc

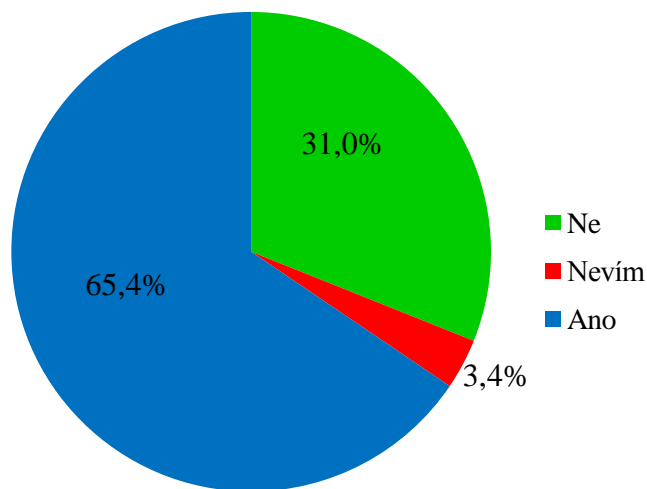
2a. Sbírký (*Realizuje se u vás ve farnosti materiální či finanční sbírka na podporu potřebných lidí z třetího světa? (vyjma biskupstvím organizovaných sbírek typu misijní neděle či misijní koláč)*)

Z 87 farností jich 31 % (27) žádné materiální ani finanční sbírky nerealizuje a 3,4 % (3) duchovních neví, zda je jejich farnost realizuje. 65,4 % (57) duchovních pak uvedlo, že jejich farnosti tyto sbírky realizuje. *Poměr kladných a záporných odpovědí činí 65,4 % ku 31 %.* Hodně farností využívá pro tento účel klasické nedělní finanční sbírky, někteří uvedli také sběr šatstva a farní jarmarky a často také výtěžek z pokladniček v kostele, jednou se objevil i charitativní koncert.

Tab. 9. Sbírký

	Frekvence	Procenta
Ne	27	31,0 %
Nevím	3	3,4 %
Ano	57	65,4 %
Celkem	87	100,0 %

Graf 9. Sbírkky

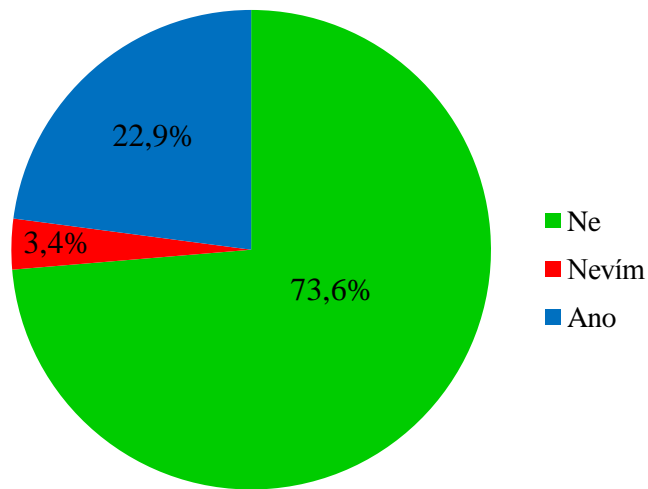
2b. Misijní pohledy (*Malují u vás ve farnosti děti pohledy, jejichž výtěžek putuje na misie?*)

Z 87 duchovních jich nejvíce, a to 73,6 % (64) uvedlo, že se v jejich farnosti žádné misijní pohledy nemalují. 3,4 % (3) duchovních neví a 22,9 % (20) duchovních uvedlo, že pohledy malují. *Poměr kladných a záporných odpovědí činí 22,9 % ku 73,6 %.* V drtivé většině, se pohledy malují u příležitosti Vánoc, doby postní nebo adventní anebo na misijní neděli.

Tab. 10 Misijní pohledy

	Frekvence	Procenta
Ne	64	73,6 %
Nevím	3	3,4 %
Ano	20	22,9 %
Celkem	87	100,0 %

Graf 10. Misijní pohledy

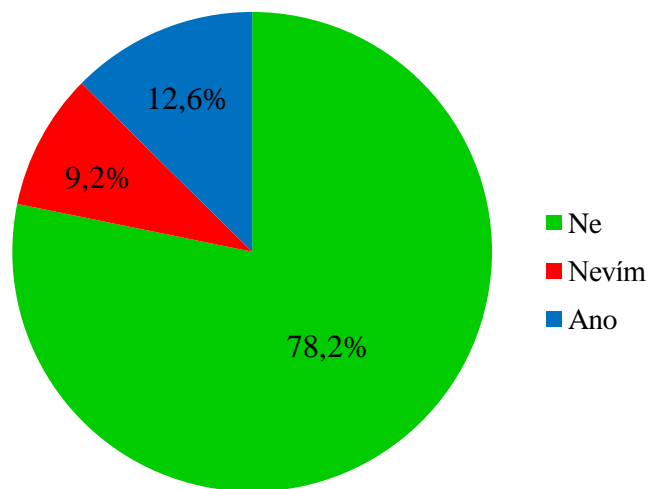
2c. Obvazy (Realizuje se u vás ve farnosti pletení ob vazů pro malomocné?)

Z 87 farností jich nejvíce, tedy 78,2 % (68) pletení ob vazů pro malomocné nerealizuje, 9,2 % (8) neví a 12,6 % (11) farností tuto aktivitu podle svých duchovních realizuje. *Poměr kladných a záporných odpovědí činí 12,6 % ku 78,2 %.*

Tab. 11. Obvazy

	Frekvence	Procenta
Ne	68	78,2%
Nevím	8	9,2%
Ano	11	12,6%
Celkem	87	100,0%

Graf 11. Obvazy

2d. Adopce na dálku (*Podporuje vaše farnost nějaké dítě či děti ze třetího světa prostřednictvím projektu „Adopce na dálku“, nebo jemu podobným?*)

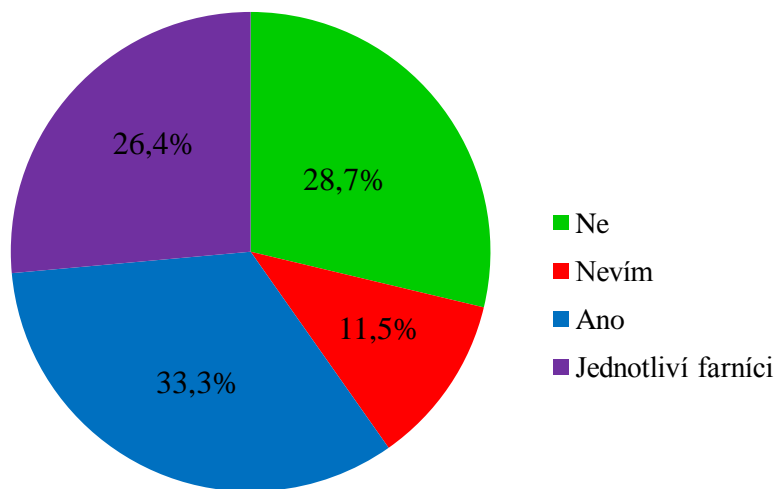
Z 87 farností 28,7 % (25) žádné dítě ze třetího světa nepodporuje, 11,5 % (10) neví a 33,3 % (29), tedy nejvíce farností, podle svých duchovních nějaké dítě podporuje. 26,4 % (23) duchovních pak uvedlo, že jako farnost nikoli, ale že ví o jednotlivcích, kteří tak činí z vlastní iniciativy. *Poměr kladných a záporných odpovědí činí 59,7 % ku 28,7 %.* Většina farností podporuje 1-2 dítě 1x ročně, ale ve dvou případech jejich duchovní uvedli, že podporují i 5 a 10 dětí.

Tab. 12. Adopce na dálku

	Frekvence	Procenta
Ne	25	28,7 %
Nevím	10	11,5 %
Ano	29	33,3 %
Jako farnost nikoli, ale vím o jednotlivých, kteří ano	23	26,4 %
Celkem	87	100,0 %

Graf 12. Adopce na dálku

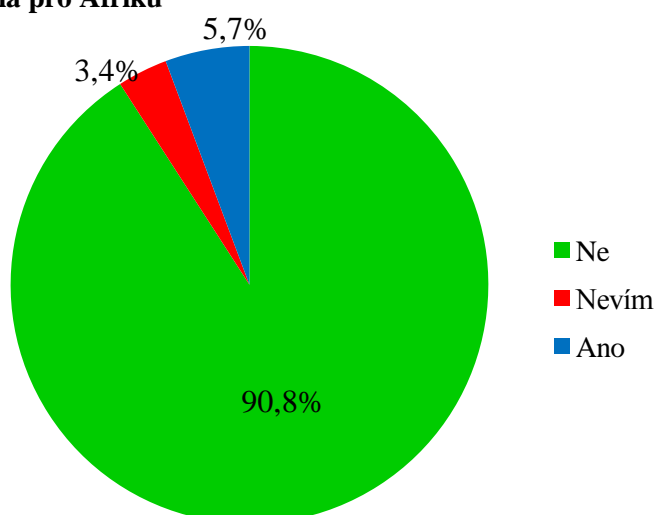
2e. Kola pro Afriku (*Účastní se vaše farnost projektu „Kola pro Afriku“, který spočívá ve sbírce starých kol pro africké děti?*)

Z 87 farností se nejvíce, a to 90,8 % (79) neúčastní projektu „Kola pro Afriku“. 3,4 % (3) neví, zda-li se tohoto projektu účastní a 5,7 % (5) duchovních uvedlo, že se jejich farnost projektu účastní. *Poměr kladných a záporných odpovědí činí 5,7 % ku 90,8 %.*

Tab. 13. Kola pro Afriku

	Frekvence	Procenta
Ne	79	90,8 %
Nevím	3	3,4 %
Ano	5	5,7 %
Celkem	87	100,0 %

Graf 13. Kola pro Afriku

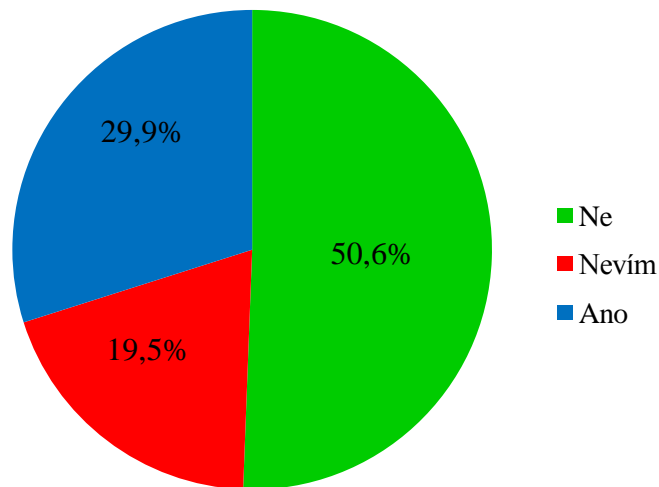
2f. Jiný způsob misijní pomoci (*Pomáhá vaše farnost v oblasti misii nějakým jiným způsobem?*)

Z 87 farností jich podle svých duchovních 50,6 % (44), tedy nejvíce, žádným jiným způsobem v oblasti misii nepomáhá. 19,5 % (17) neví, zda se angažuje i jiným způsobem a 29,9 % (26) farností v oblasti misii jiným způsobem pomáhá. *Poměr kladných a záporných odpovědí činí 29,9 % ku 50,6 %.* Většinou jsou to sbírky známek či finanční sbírky, které jsou často spojeny s přednáškami misionářů. V jednom případě je to osobní přátelství s misionářem v Jižní Americe a podpora základní školy nábytkem.

Tab. 14. Jiný způsob misijní pomoci

	Frekvence	Procenta
Ne	44	50,6 %
Nevím	17	19,5 %
Ano	26	29,9 %
Celkem	87	100,0 %

Graf 14. Jiný způsob misijní pomoci

3. Dobrovolnické iniciativy

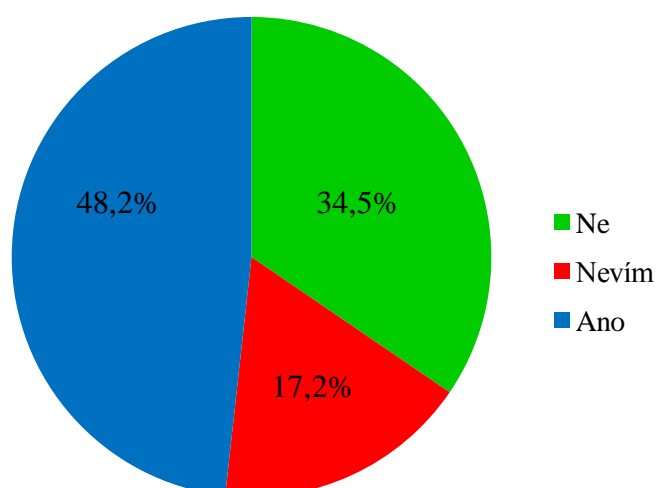
3a. Návštěvy nemocných (*Organizují se u vás ve farnosti neformální návštěvy nemocných? (mimo pravidelných návštěv kněze, tzv. navštěvování nemocných za účelem svátosti)*)

Z 87 duchovních jich 34,5 % (30) odpovědělo, že jejich farnosti neformální návštěvy nemocných neorganizují a 17,2 % (15) neví, zda organizují. 48,2 % (42) farností, a těch je nejvíce, návštěvní službu organizují. *Poměr kladných a záporných odpovědí tvoří 48,2 % ku 34,5 %.* Většinou duchovní uvedli, že se jejich farníci navštěvují vzájemně, často se objevovala donáška farního časopisu, jednou se objevily také návštěvy mládeže v domově pro seniory nebo schůly v LDN.

Tab. 15. Návštěvy nemocných

	Frekvence	Procenta
Ne	30	34,5 %
Nevím	15	17,2 %
Ano	42	48,2 %
Celkem	87	100,0 %

Graf 15. Návštěvy nemocných

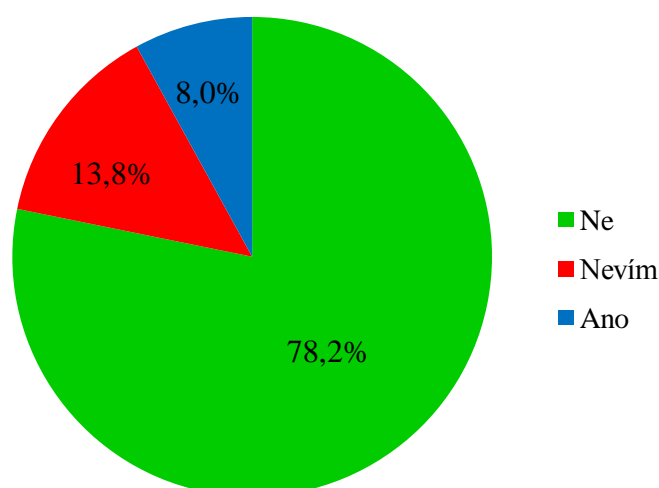
3b. Charitní skupina (*Funguje u vás ve farnosti něco na způsob dobrovolných charitních skupin (fungující mimo strukturu Charity ČR), kdy se společně schází skupinka dobrovolníků z řad farníků za účelem poskytování pomoci potřebným z farnosti a okolí?*)

Z 87 duchovních jich nejvíce 78,2 % (68) uvedlo, že v jejich farnosti žádná charitní skupina nefunguje, 13,8 % (12) uvedlo, že neví a u 8 % (7) farností charitní skupina nějakým způsobem funguje. *Poměr kladných a záporných odpovědí činí 8 % ku 78,2 %.* U těchto farností se pak nejčastěji objevovala pomoc v domácnostech, a v jednom případě také činnost bratrstva při sběru lůžkovin.

Tab. 16. Charitní skupina

	Frekvence	Procenta
Ne	68	78,2 %
Nevím	12	13,8 %
Ano	7	8,0 %
Celkem	87	100,0 %

Graf 16. Charitní skupina

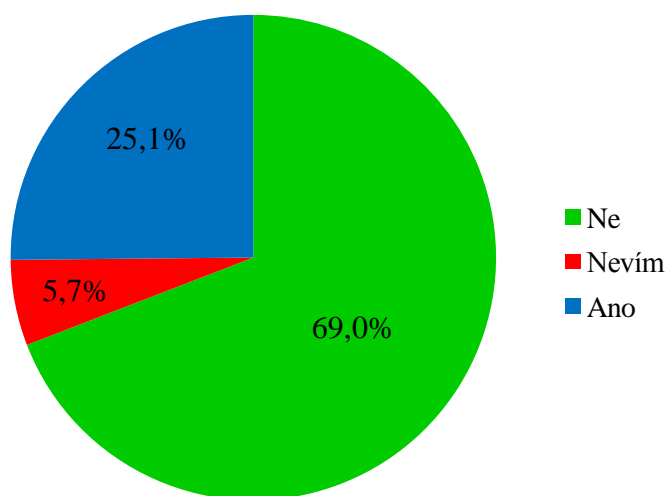
3c. Volnočasové akce pro sociálně znevýhodněné děti (*Organizuje vaše farnost, např. mládež z vaší farnosti, tábory či tzv. „chaloupky“ nebo jiné volnočasové akce pro sociálně znevýhodněné děti?*)

Z 87 duchovních 69 % (60), tedy nejvíce uvedlo, že jejich farnosti tábory pro sociálně znevýhodněné děti neorganizují a 5,7 % (5) duchovních, že neví. 25,1 % (22) farností pak tyto tábory realizuje. *Poměr kladných a záporných odpovědí činí 25,1 % ku 69 %.* Většinou se pak jedná o letní tábory nebo chaloupky, ale ty jsou určeny pro všechny děti ne speciálně pro znevýhodněné, ti kteří mají finanční problémy, mají slevu. V některých jednotlivých případech se objevovali i aktivity, zaměřené přímo na znevýhodněné děti.

Tab. 17. Volnočasové akce pro sociálně znevýhodněné děti

	Frekvence	Procenta
Ne	60	69,0 %
Nevím	5	5,7 %
Ano	22	25,1 %
Celkem	87	100,0 %

Graf 17. Volnočasové akce pro sociálně znevýhodněné děti

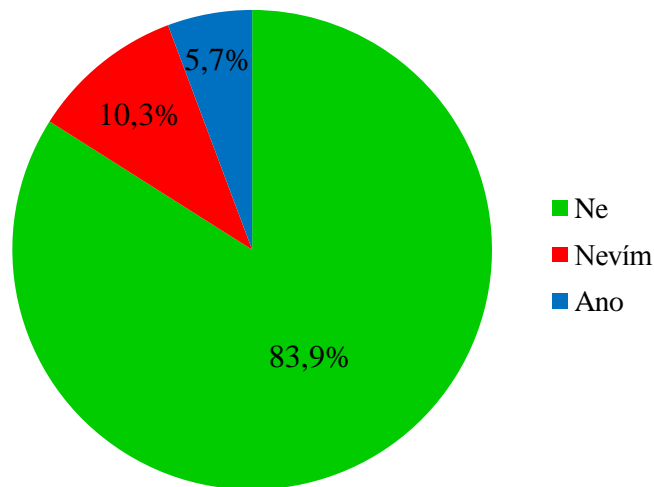
3d. Diakonické aktivity biřmovanců (*Zapojují se u vás ve farnosti biřmovanci během své přípravy k biřmování do pomoci potřebným lidem, například formou návštěv v domovech pro seniory, dětských domovech či nějakým jiným způsobem?*)

Z 87 duchovních 83,9 % (73), a tedy nejvíce uvedlo, že se u nich ve farnosti biřmovanci žádným způsobem nezapojují do pomoci potřebným. 10,3 % (9) farností neví a 5,7 % (5) duchovních uvedlo, že se zapojují. *Poměr kladných a záporných odpovědí činí 5,7 % ku 83,9 %.* Jedná se především o návštěvy domovů pro seniory či hospice.

Tab. 18. Diakonické aktivity biřmovanců

	Frekvence	Procenta
Ne	73	83,9 %
Nevím	9	10,3 %
Ano	5	5,7 %
Celkem	87	100,0 %

Graf 18. Diakonické aktivity biřmovanců

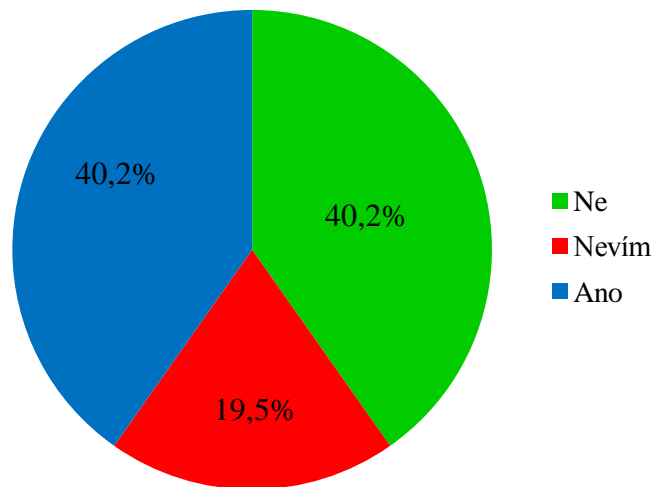
3e. Návštěvní služba starých a osamocených (*Realizuje se u vás ve farnosti návštěvní služba starých a osamocených lidí, farníky (nikoli kněžími)?*)

Z 87 duchovních jich 40,2 % (35) uvedlo, že u nich ve farnosti nerealizují návštěvní službu starých a osamocených lidí. 19,5 % (17) neví. 40,2 % (35) farností tuto službu realizuje. *Poměr kladných a záporných odpovědí tvoří 40,2 % ku 40,2 %.* Nejčastěji se pak jedná o donášku farního časopisu, eucharistie, návštěvy v domově důchodců či individuální návštěvy u lidí doma a povídání s nimi.

Tab. 19. Návštěvní služba starých a osamocených

	Frekvence	Procenta
Ne	35	40,2 %
Nevím	17	19,5 %
Ano	35	40,2 %
Celkem	87	100,0 %

Graf 19. Návštěvní služba starých a osamocených

3f. Pomoc v domácnostech (*Realizuje se u vás ve farnosti pomoc v domácnostech potřebných lidí např. nákupy, předčítání, vycházky, doprovod k lékaři, odvoz věřících z a do kostela, apod.?*)

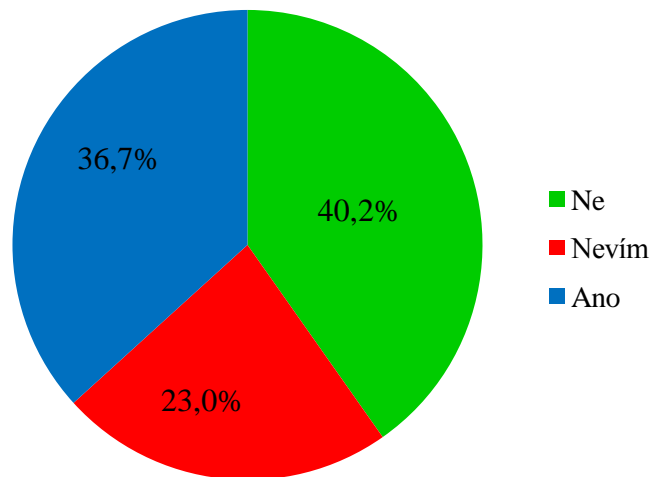
Z 87 farností 40,2 % (35) žádnou pomoc v domácnostech potřebných lidí nerealizuje a 23 % (20) farností neví. 36,7 % (32) farností ji pak podle svých duchovních realizuje. *Poměr kladných a záporných odpovědí činí 36,7 % ku 40,2 %.* Nejčastěji duchovní uváděli odvoz nemooucích na mši sv. nebo k lékaři, několikrát se objevila i pomoc s nákupy či pomoc dle potřeb.

Tab. 20. Pomoc v domácnostech

	Frekvence	Procenta
Ne	35	40,2 %
Nevím	20	23,0 %
Ano	32	36,7 %
Celkem	87	100,0 %

Graf 20. Pomoc v domácnostech

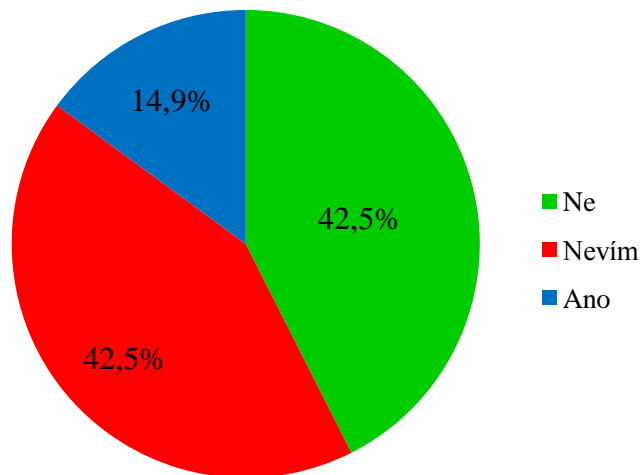
3g. Jiná forma dobrovolnictví (*Realizuje se u vás ve farnosti nějaká jiná forma dobrovolnické iniciativy?*)

Z 87 farností jich 42,5 % (37) jinou formu dobrovolnictví nerealizuje a stejný počet 42,5 % (37) farností neví. 14,9 % (13) duchovních pak uvedlo, že jejich farnosti realizují jinou formu dobrovolnictví. *Poměr kladných a záporných odpovědí tvoří 14,9 % ku 42,5 %.* Objevili se aktivity jako organizace tříkrálové sbírky, ale i pomoc lidem bez domova či seniorům.

Tab. 21. Jiná forma dobrovolnictví

	Frekvence	Procenta
Ne	37	42,5 %
Nevím	37	42,5 %
Ano	13	14,9 %
Celkem	87	100,0 %

Graf 21. Jiná forma dobrovolnictví

4. Svépomocné iniciativy

4a. Svépomocné iniciativy (*Fungují u vás ve farnosti nějaké formy svépomocných skupin, jako například: matky na mateřské dovolené, klub seniorů, nezaměstnaní, hlídání dětí, rozvedení, závislí na návykových látkách či společenství trpících, a to ať už na faře či v soukromí?*)

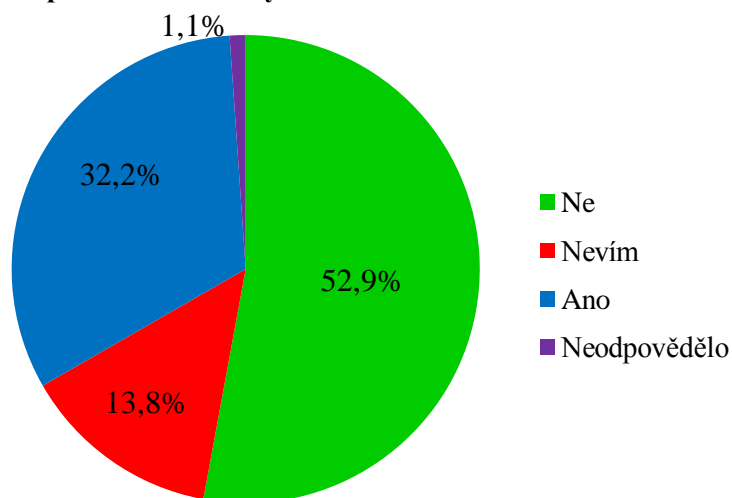
Z 87 duchovních jich 52,9 % (46), a tedy nejvíce uvedlo, že v jejich farnostech žádné svépomocné iniciativy nefungují, 13,8 % (12) uvedlo, že neví a 32,2 % (28) duchovních uvedlo, že u nich nějaké formy svépomocných iniciativ fungují. 1,1 % (1) pak na tuto otázku neodpovědělo. *Poměr kladných a záporných odpovědí činí 32,2 % ku 52,9 %.* Duchovní pak uváděli jako konkrétní formy: svaz invalidů, klub seniorů, setkávání maminek, setkávání otců, společenství mládeže, manželů, hlídání dětí (všechny konkrétní formy byli však uvedeny jen v jednom případě).

Tab. 22. Svépomocné iniciativy

	Frekvence	Procenta
Ne	46	52,9 %
Nevím	12	13,8 %
Ano	28	32,2 %

Celkem ^c	86	98,9 %
Neodpovědělo	1	1,1 %
Celkem	87	100,0 %

Graf 22. Svépomocné iniciativy

5. Sbírký a benefiční akce

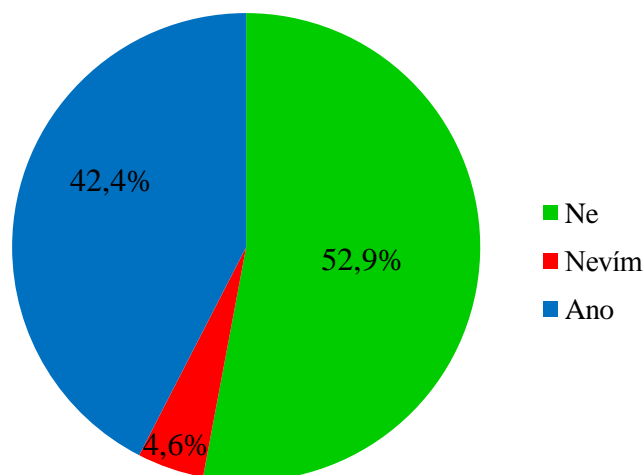
5a. Finanční sbírky (*Realizuje se u vás ve farnosti z vaší vlastní iniciativy finanční sbírka určena na pomoc potřebným lidem?*)

Z 87 farností jich 52,9 % (46), a tedy nejvíce žádnou finanční sbírku z vlastní iniciativy na pomoc potřebným lidem nerealizuje a 4,6 % (4) neví. 42,4 % (37) farností pak tyto sbírky realizuje. *Poměr kladných a záporných odpovědí činí 42,4 % ku 52,9 %.*

Tab. 23. Finanční sbírky

	Frekvence	Procenta
Ne	46	52,9 %
Nevím	4	4,6 %
Ano	37	42,4 %
Celkem	87	100,0 %

Graf 23. Finanční sbírky

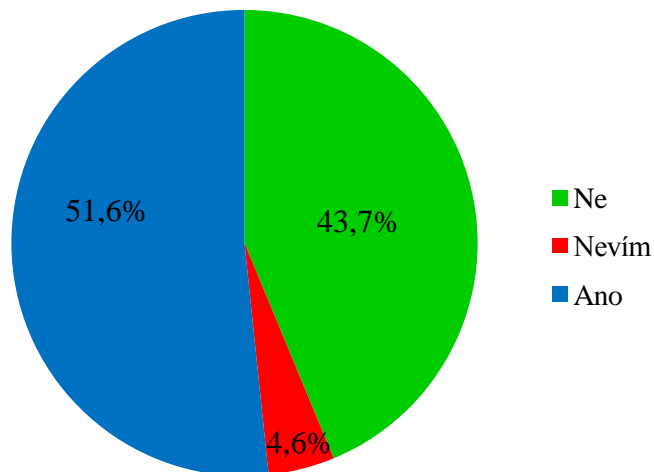
5b. Materiální sbírky (*Realizuje se u vás ve farnosti z vaší vlastní iniciativy materiální sbírka určena na pomoc potřebným lidem? Například hračky pro děti, nábytek, lůžkoviny, šatstvo, známky, vršky PET lahví apod.*)

Z 87 farností 43,7 % (38) žádné materiální sbírky nerealizuje a 4,6 % (4) farností neví. 51,6 % (45) farností pak tyto podle svých duchovních, sbírky realizuje. *Poměr kladných a záporných odpovědí činí 51,6 % ku 43,7 %.* Duchovní nejčastěji uváděli sběr šatstva a lůžkovin, několikrát se objevily i známky a PET láhve.

Tab. 24. Materiální sbírky

	Frekvence	Procenta
Ne	38	43,7 %
Nevím	4	4,6 %
Ano	45	51,6 %
Celkem	87	100,0 %

Graf 24. Materiální sbírky

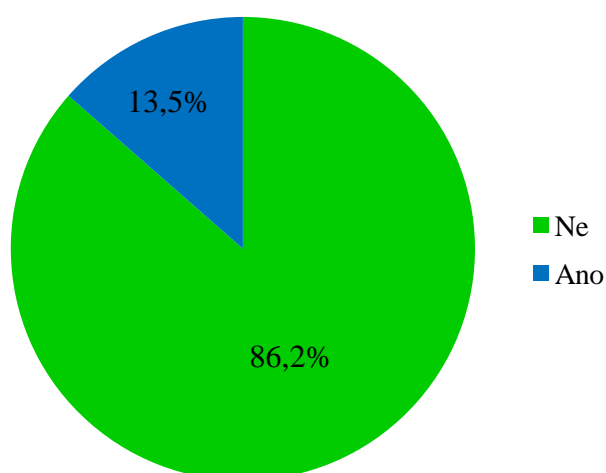
5c. Jarmark (Realizuje vaše farnost „farní jarmark“ či „bleší trh“ na podporu potřebných lidí?)

Z 87 farností jich 86,2 % (75), a tedy nejvíce žádný „farní jarmark“ či „bleší trh“ na podporu potřebných nerealizuje. 13,5 % (12) farností pak tyto aktivity realizuje. *Poměr kladných a záporných odpovědí činil 13,5 % ku 86,2 %.* Konkrétně pak duchovní uvádějí prodej výrobků, bazar šatstva, výrobky klientů zařízení sociálních služeb.

Tab. 25. Jarmark

	Frekvence	Procenta
Ne	75	86,2 %
Ano	12	13,5 %
Celkem	87	100,0 %

Graf 25. Jarmark

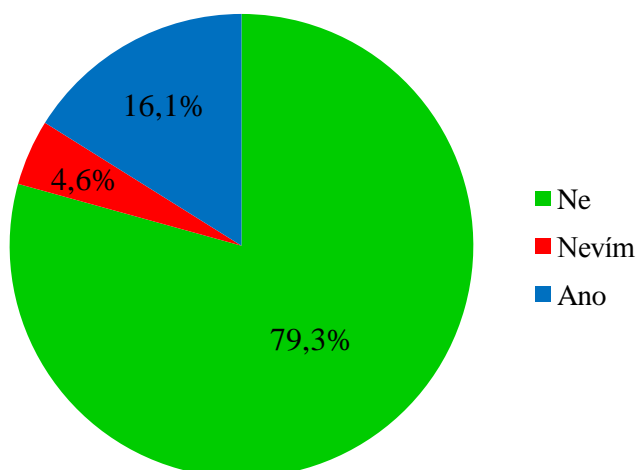
5d. Benefice (*Pořádá vaše farnost nějakou benefiční akci, jako například charitativní koncert či výstavu, jejichž výtěžek putuje na pomoc potřebným lidem?*)

Z 87 duchovních jich nejvíce, a to 79,3 % uvedlo, že jejich farnosti nepořádají žádnou benefiční akci na podporu potřebných lidí a 4,6 % uvedlo, že neví, zda pořádá. A 16,1 % (14) pak uvedlo, že ano. *Poměr kladných a záporných odpovědí činil 16,1 % ku 79,3 %.* Mezi konkrétními akcemi pak uváděli především koncerty a jednou se objevily i ekumenické bohoslužby.

Tab. 26. Benefice

	Frekvence	Procenta
Ne	69	79,3 %
Nevím	4	4,6 %
Ano	14	16,1 %
Celkem	87	100,0 %

Graf 26. Benefice

6. Podpora nějakého zařízení sociálních služeb (Např. azylové domy, domy na půli cesty, domovy pro seniory, dětské domovy, nízkoprahové kluby, atd.)

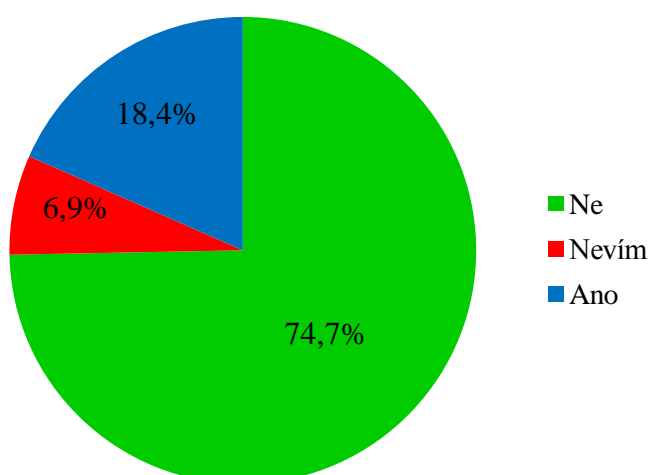
6a. Finanční podpora zařízení sociálních služeb (Podporuje vaše farnost finančními prostředky nějaké zařízení sociálních služeb?)

Z 87 farností jich opět nejvíce, a to 74,7 % (65) uvedlo, že žádné zařízení sociálních služeb finančními prostředky nepodporuje. 6,9 % (6) pak uvedlo, že neví. A 18,4 % (16) farností nějaké zařízení sociálních služeb finančně podporuje. *Poměr kladných a záporných odpovědí činí 18,4 % ku 74,7 %.*

Tab. 27. Finanční podpora zařízení sociálních služeb

	Frekvence	Procenta
Ne	65	74,7 %
Nevím	6	6,9 %
Ano	16	18,4 %
Celkem	87	100,0 %

Graf 27. Finanční podpora zařízení sociálních služeb

6b. Materiální podpora (*Podporuje vaše farnost materiálními prostředky nějaké zařízení sociálních služeb? Například hračky pro děti, nábytek, lůžkoviny apod.*)

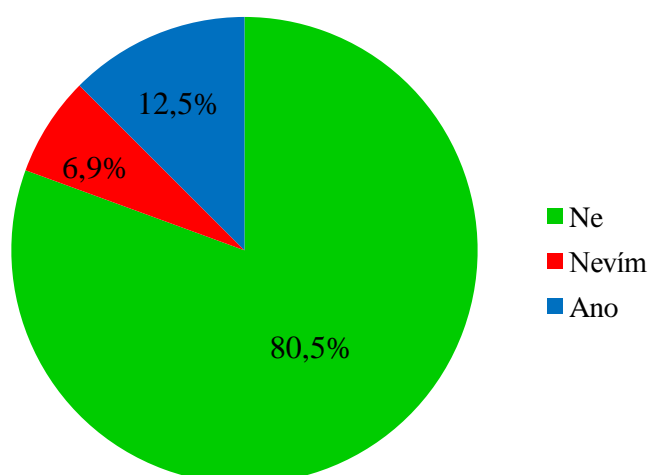
Z 87 duchovních jich nejvíce uvedlo 80,5 % (70), že jejich farnosti materiálními prostředky žádné zařízení sociálních služeb nepodporují a 6,9 % (6) neví, zda podporuje. 12,5 % (11) duchovních pak uvedlo, že tyto zařízení materiálně podporují. *Poměr kladných a záporných odpovědí činí 12,5 % ku 80,5 %.*

Tab. 28. Materiální podpora zařízení sociálních služeb

	Frekvence	Procenta
Ne	70	80,5 %
Nevím	6	6,9 %
Ano	11	12,5 %
Celkem	87	100,0 %

Graf 28. Materiální podpora zařízení sociálních služeb

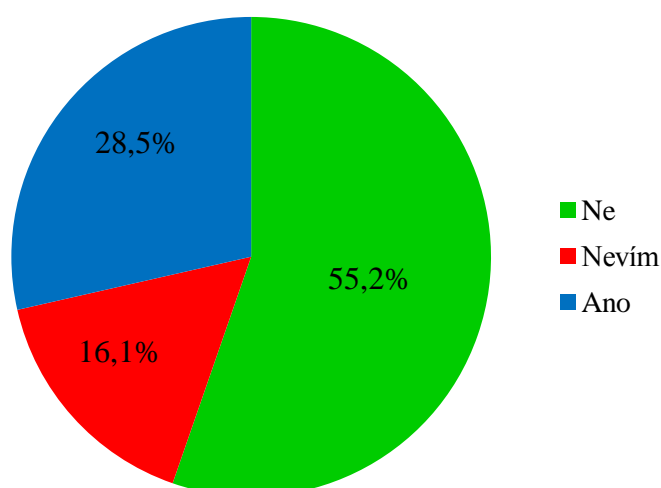
6c. Duchovní podpora (*Podporuje vaše farnost duchovně, tzn. modlitbou nějaké konkrétní zařízení sociálních služeb? Například pravidelně sloužíte ve vaší farnosti mši svatou s úmyslem za dané zařízení anebo se skupinka farníků či celá farnost pravidelně za nějaké takovéto zařízení společně modlíte?*)

Z 87 farností jich nejvíce, a to 55,2 % duchovně žádné zařízení sociálních služeb nepodporuje. 16,1 % pak neví. A 28,5 % (25) farností pak tyto zařízení duchovně podporuje. *Poměr kladných a záporných odpovědí činí 28,5 % ku 55,2 %.*

Tab. 29. Duchovní podpora zařízení sociálních služeb

	Frekvence	Procenta
Ne	48	55,2 %
Nevím	14	16,1 %
Ano	25	28,5 %
Celkem	87	100,0 %

Graf 29. Duchovní podpora zařízení sociálních služeb

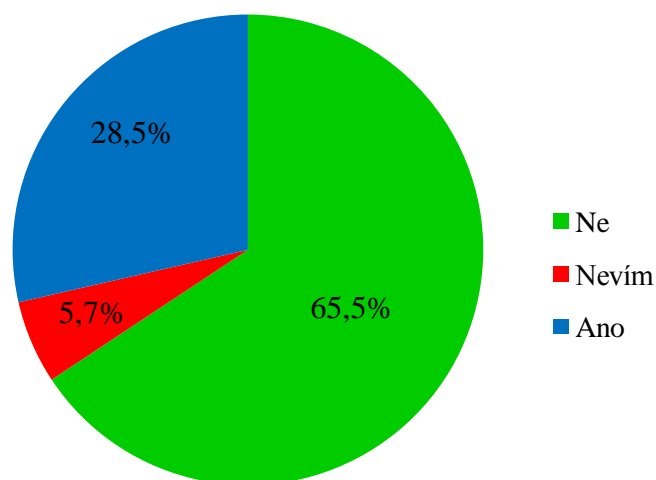
6d. Spolupráce se zařízením sociálních služeb (*Spolupracuje vaše farnost s nějakým zařízením sociálních služeb? Například realizace mikulášské besídky pro děti z dětského domova nebo divadelní představení pro seniory z domovů pro seniory.*)

Z 87 farností jich 65,5 % (57), a tedy nejvíce se žádným zařízením sociálních služeb nespolupracuje a 5,7 % (5) neví. 28,5 % (25) farností pak s těmito zařízeními spolupracuje. *Poměr kladných a záporných odpovědí činí 28,5 % ku 65,5 %.* Nejčastějšími formami podpory jsou besídky a divadelní představení pro klienty zařízení sociálních služeb. V jednom případě se objevila i spolupráce s Diakonií.

Tab. 30. Spolupráce se zařízením sociálních služeb

	Frekvence	Procenta
Ne	57	65,5 %
Nevím	5	5,7 %
Ano	25	28,5 %
Celkem	87	100,0 %

Graf 30. Spolupráce se zařízením sociálních služeb

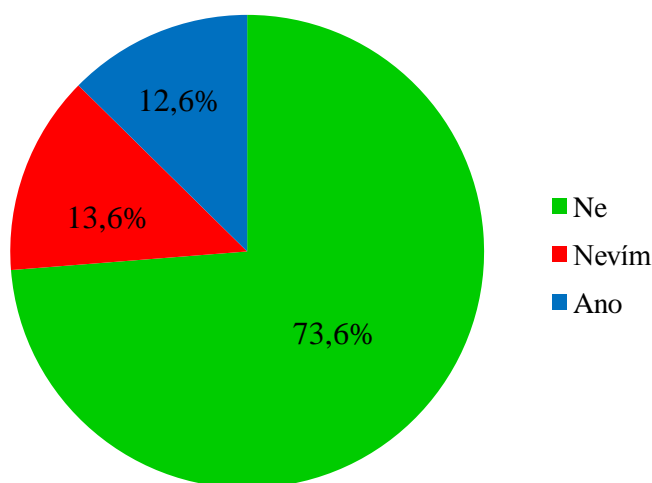
6e. Jiný způsob spolupráce nebo podpory zařízení sociálních služeb (Podporuje či spolupracuje vaše farnost s nějakým zařízením sociálních služeb jiným způsobem?)

Z 87 duchovních jich nejvíce 73,6 % (64) uvedlo, že jejich farnosti žádným jiným způsobem nepodporují či nespolupracují s žádným zařízením sociálních služeb. 13,8 % (12) pak neví. A 12,6 % (11) duchovních pak uvedlo, že ano. *Poměr kladných a záporných odpovědí činí 12,6 % ku 73,6 %.* Forma spolupráce farností, které uvedli, že ano spočívá v podstatě v duchovní podpoře (mše sv.) a tedy je identická s předchozím bodem anebo se jedná o tříkrálovou sbírku.

Tab. 31. Jiný způsob spolupráce nebo podpory zařízení sociálních služeb

	Frekvence	Procenta
Ne	64	73,6 %
Nevím	12	13,6 %
Ano	11	12,6 %
Celkem	87	100,0 %

Graf 31. Jiný způsob spolupráce nebo podpory zařízení sociálních služeb

7. Modlitba

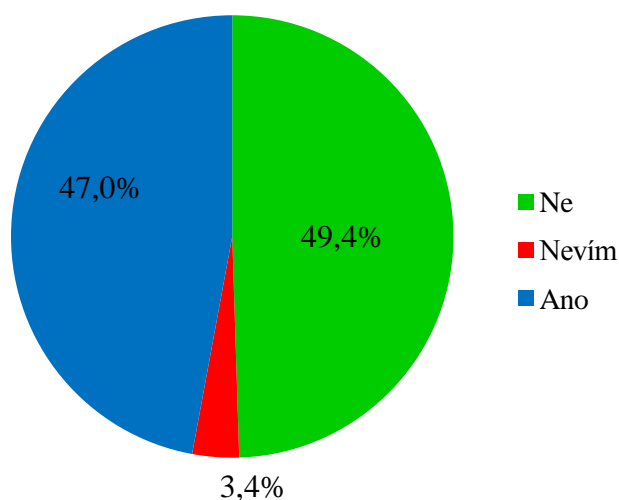
7a. Mše sv. za potřebné (*Sloužíte ve vaší farnosti mše svaté za lidi trpící sociální či psychickou nouzí? Například za lidi bez domova, prostitutky, sociálně znevýhodněné, apod.*)

Z 87 duchovních jich 49,4 % (43), a tedy nejvíce uvedlo, že neslouží mše sv. za lidi trpící sociální či psychickou nouzí. 3,4 % (3) pak uvedlo, že neví a 47 % (41) farností pak tyto mše sv. slouží. *Poměr kladných a záporných odpovědí činí 47 % ku 49,4 %.*

Tab. 32. Mše sv. za potřebné

	Frekvence	Procenta
Ne	43	49,4 %
Nevím	3	3,4 %
Ano	41	47,0 %
Celkem	87	100,0 %

Graf 32. Mše sv. za potřebné

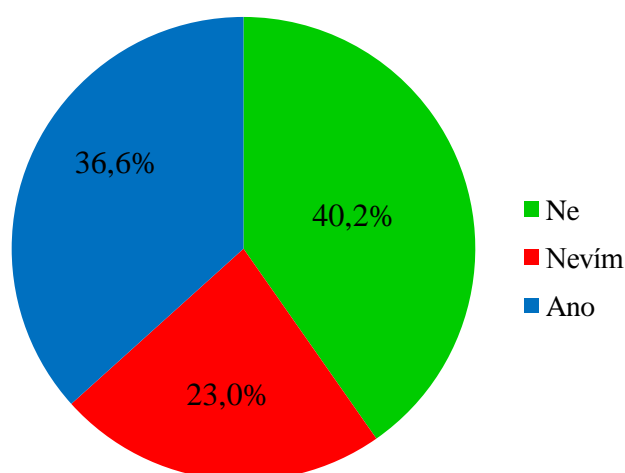
7b. Modlitba za potřebné (*Modlí se u vás ve farnost skupinky či celá farnost za trpící sociální či psychickou nouzí? Například za lidi bez domova, prostitutky, sociálně znevýhodněné, apod.*)

Z 87 duchovních jich nejvíce, tedy 40,2 % (35) uvedlo, že se za lidi trpící sociální či psychickou nouzí nemodlí, 23 % (20) pak, že neví. 36,6 % (32). Poměr kladných a záporných odpovědí činí 36,6 % ku 49,2 %.

Tab. 33. Modlitba za potřebné

	Frekvence	Procenta
Ne	35	40,2 %
Nevím	20	23,0 %
Ano	32	36,6 %
Celkem	87	100,0 %

Graf 33. Modlitba za potřebné

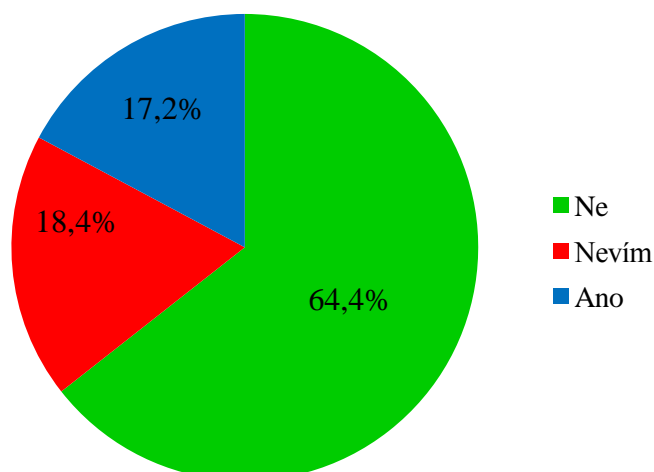
7c. Jiný způsob modlitby za potřebné (*Realizuje se u vás ve farnosti jiný způsob duchovní podpory potřebných lidí, například poutě apod.?*)

Z 87 duchovních jich opět nejvíce 64,4 % (56) uvedlo, že duchovně nepodporují potřebné lidi jiným způsobem. 18,4 % (16) farností neví. A 17,2 % (15). *Poměr kladných a záporných odpovědí činil 17,2 % ku 64,4 %.* Nejčastěji se mezi odpověďmi objevovali poutě a soukromé modlitby.

Tab. 34. Jiný způsob modlitby za potřebné

	Frekvence	Procenta
Ne	56	64,4 %
Nevím	16	18,4 %
Ano	15	17,2 %
Celkem	87	100,0 %

Graf 34. Jiný způsob modlitby za potřebné

8. Poradenství

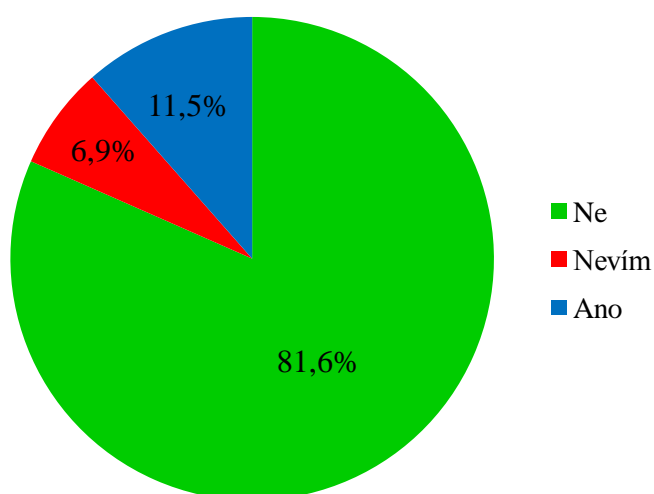
8a. Právní a poradenská pomoc (*Nabízí vaše farnost bezplatnou právní či poradenskou pomoc (sociální, partnerské, rodinné poradenství) potřebným lidem, například prostřednictvím právníků či poradců z řad věřících?*)

Z 87 farností jich 81,6 % (71), tedy nejvíce nenabízí právní poradenskou pomoc. 6,9 % (6) neví, zda ji nabízí či nikoli. A 11,5 % (10) farností ji nabízí. *Poměr kladných a záporných odpovědí činí 11,5 % ku 81,6 %.* Hodně se objevovalo, že přímo poradenství neprovádí, ale odkazují na poradenské služby, přímé poradenství se objevilo třikrát, a to manželské, finanční, pro lidi závislé a lidi v těžké životní situaci.

Tab. 35. Právní a poradenská pomoc

	Frekvence	Procenta
Ne	71	81,6 %
Nevím	6	6,9 %
Ano	10	11,5 %
Celkem	87	100,0 %

Graf 35. Právní a poradenská pomoc

9. Potravinová pomoc

9a. Potravinové šeky (Poskytuje vaše farnost potravinové šeky pro potřebné lidi?)

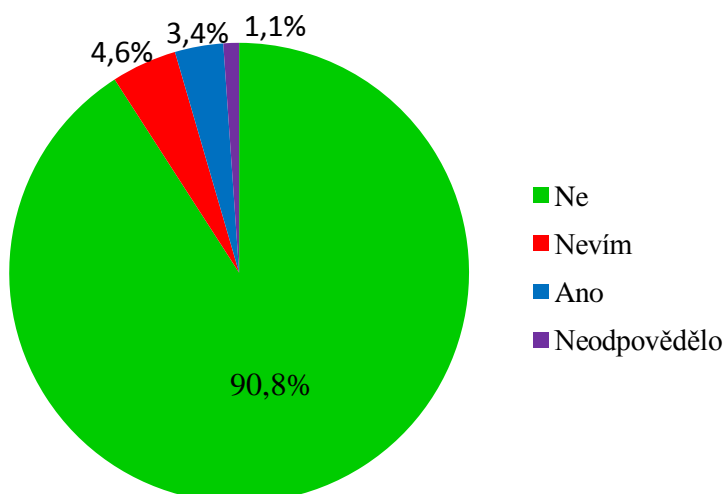
Z 87 farností jich 90,8 % (79), a tedy nejvíce potravinové šeky potřebným neposkytuje a 4,7 % (4) neví. 3,4 % (3) farností pak tyto šeky poskytuje. *Poměr kladných a záporných odpovědí činí 3,4 % ku 90,8 %.*

Tab. 36. Potravinové šeky

	Frekvence	Procenta
Ne	79	90,8 %
Nevím	4	4,6 %
Ano	3	3,4 %
Celkem ⁴	86	98,9 %
Neodpovědělo	1	1,1 %
Celkem	87	100,0 %

Graf 36. Potravinové šeky

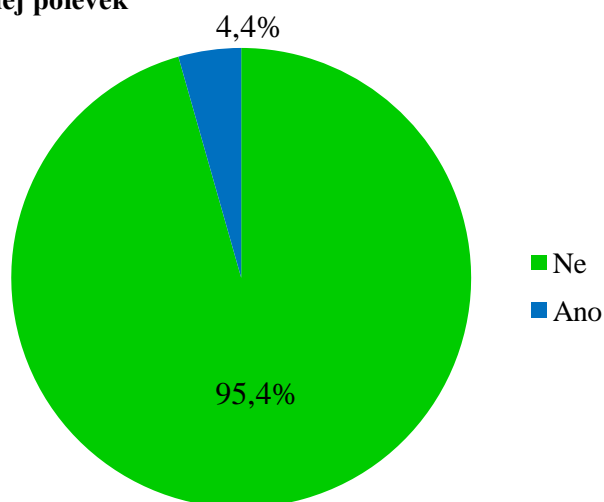
9b. Výdej polévek (Realizuje vaše farnost výdej polévek pro lidi bez domova?)

Z 87 farností nejvíce, tedy 95,4 % (83) polévky pro lidi bez domova nevydává a 1,1 % (1) neví. 4,4 % (4) farností výdej polévek realizuje. *Poměr kladných a záporných odpovědí činí 4,4 % ku 95,4 %.*

Tab. 37. Výdej polévek

	Frekvence	Procenta
Ne	83	95,4 %
Ano	4	4,4 %
Celkem	87	100,0 %

Graf 37. Výdej polévek

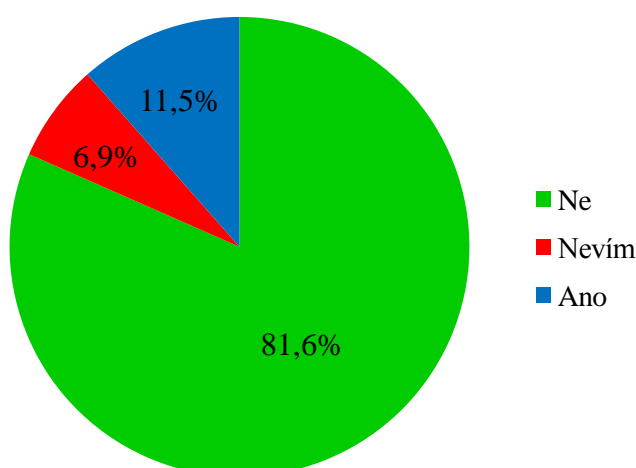
9c. Potravinové banky (Účastní se vaše farnost projektu tzv. „potravinových bank“?)

Z 87 farností se jich nejvíce 81,6 % (71) projektu „potravinových bank“ neúčastní, 6,9 % (6) tuto skutečnost neví a 11,5 % (10) farností se tohoto projektu účastní. *Poměr kladných a záporných odpovědí činí 11,5 % ku 81,6 %.*

Tab. 38. Potravinové banky

	Frekvence	Procenta
Ne	71	81,6 %
Nevím	6	6,9 %
Ano	10	11,5 %
Celkem	87	100,0 %

Graf 38. Potravinové banky

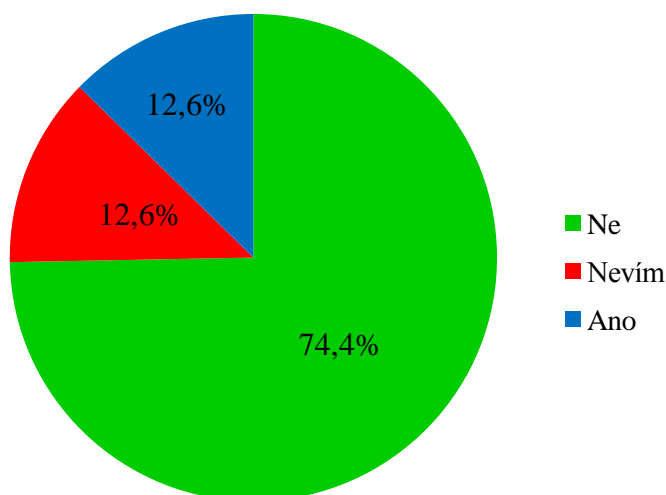
9d. Jiný způsob potravinové pomoci (*Pomáhá vaše farnost v oblasti potravinové pomoci nějakým jiným způsobem?*)

Z 87 farností jich 74,7 % (65), a tedy opět nejvíce v oblasti potravinové pomoci jiným způsobem nepomáhá a 12,6 % (11) to neví. 12,6 % (11) farností pak jiným způsobem pomáhá. *Poměr kladných a záporných odpovědí činí 12,5 % ku 74,7 %.* Nejčastěji se jedná o potravinovou pomoc jednotlivcům, zejména pak lidem bez domova, kteří přijdou na faru prosit o jídlo. V jednotlivých případech se objevili i potravinové balíky na misi, donáška jídla do Armády spásy nebo sběr trvanlivých potravin.

Tab. 39. Jiný způsob potravinové pomoci

	Frekvence	Procenta
Ne	65	74,7 %
Nevím	11	12,6 %
Ano	11	12,6 %
Celkem	87	100,0 %

Graf 39. Jiný způsob potravinové pomoci

10. Jiné diakonické aktivity nezahrnuté výše

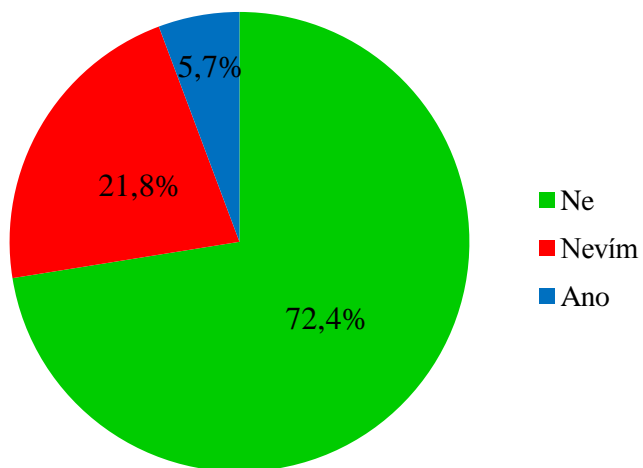
10a. Jiné diakonické aktivity (*Realizuje se u vás ve farnosti nějaký jiný diakonický projekt?*)

Z 87 farností jich nejvíce uvedlo 72,4 % (63), že žádné jiné diakonické aktivity nerealizují. 21,9 % (19) farností neví, zda realizují či nikoliv. 5,7 % (5) farností pak uvedlo, že jiné diakonické aktivity realizuje. *Poměr kladných a záporných odpovědí činí 5,7 % ku 72,4 %.* Zejména se jedná o spolupráci s Charitou ČR.

Tab. 40. Jiné diakonické aktivity

	Frekvence	Procenta
Ne	63	72,4 %
Nevím	19	21,8 %
Ano	5	5,7 %
Celkem	87	100,0 %

Graf 40. Jiné diakonické aktivity

4.5.3. Počet a druh naplňovaných indikátorů

Důležitá poznámka:

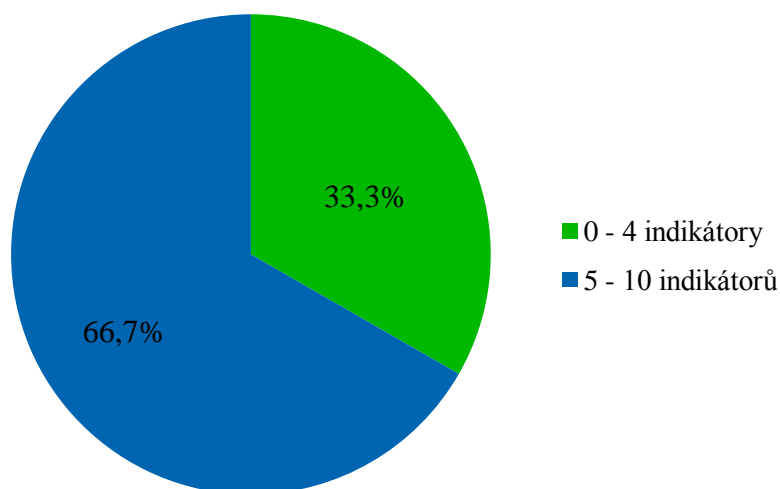
Jakmile farnost realizuje alespoň jednu dílčí aktivitu příslušného indikátoru, máme za to, že tento indikátor naplňuje. (př.: farnost v okruhu kategorií spadajících pod Indikátor č.2 *Misijní pomoc* uvedla, že se účastní projektu „Kola pro Afriku“, i kdyby už žádnou jinou dílčí kategorii spadající do Indikátoru č. 2 *Misijní pomoc* neuvedla, čili již nic jiného v oblasti misí nerealizuje, indikátor č. 2 naplňuje).

Z celkového počtu 87 zkoumaných farností tak 33,3 % (29) farností naplňuje méně než polovinu indikátorů. Z toho 3,4 % (3) farností nenaplňuje ani jeden indikátor. A 66.7 % (58) farností pak naplňuje více než polovinu indikátorů.

Tab. 41. Počet naplňovaných indikátorů

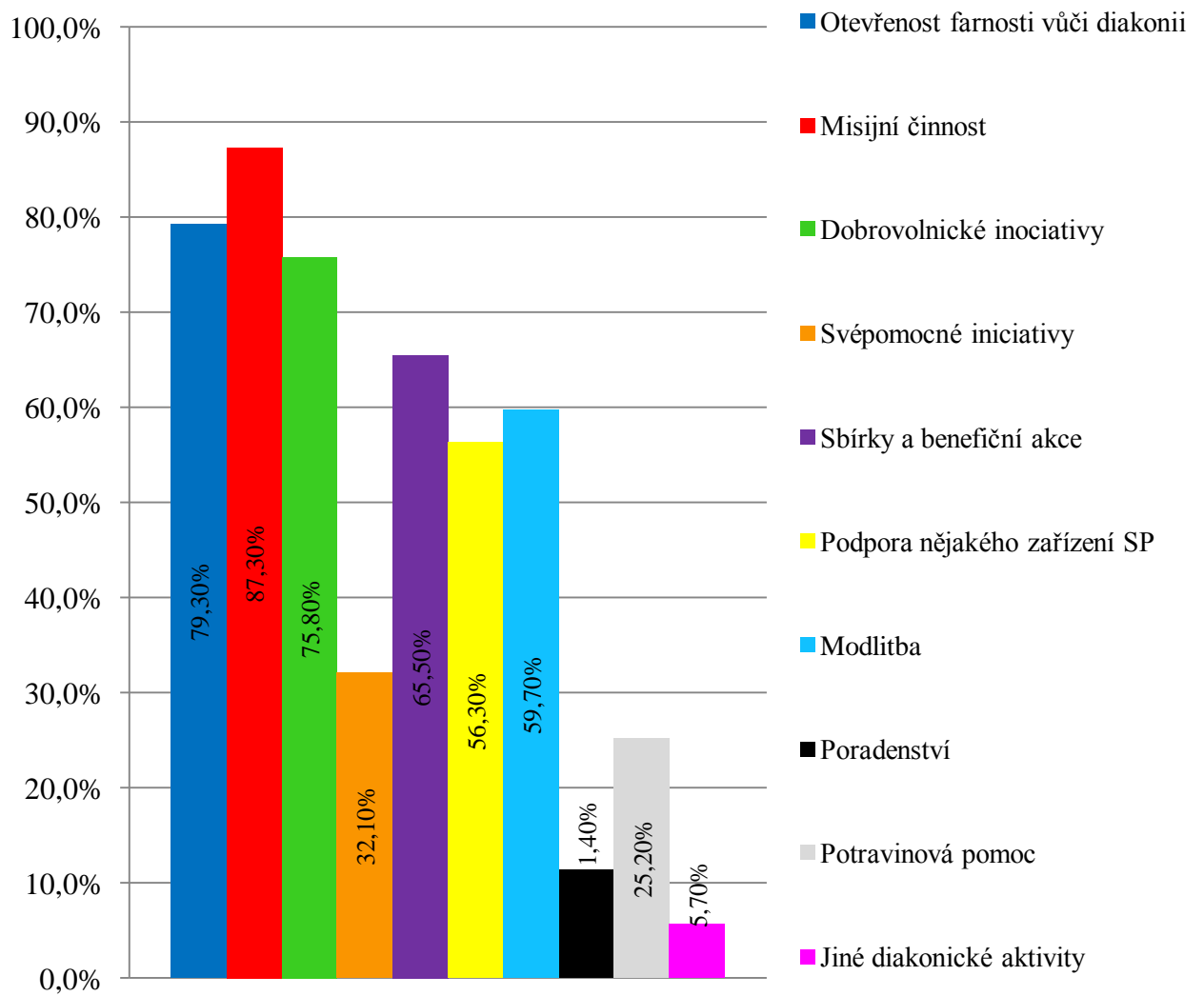
	Frekvence	Procenta
0 - 4 indikátory	29	33,3 %
5 – 10 indikátorů	58	66,7 %
Celkem	87	100,0 %

Graf 41. Počet naplňovaných indikátorů

Co se týká druhu naplňovaných indikátoru tak z 87 zkoumaných farností indikátor č. 1 (Otevřenost farnosti vůči diakonii) naplňuje 79,3 % (69) farností, indikátor č. 2 (Misijní činnost) naplňuje 87,3 % (76), indikátor č. 3 (Dobrovolnické iniciativy) naplňuje 75,8 % (66), indikátor č. 4 (Svépomocné iniciativy) naplňuje 32,1 % (28), indikátor č. 5 (Sbírky a benefiční akce) naplňuje 65,5 % (57), indikátor č. 6 (Podpora nějakého zařízení sociálních služeb) naplňuje 56,3 % (49) farností, indikátor č. 7 (Modlitba) naplňuje 59,7 % (52), indikátor č. 8 (Poradenství) naplňuje 11,4 % (10), indikátor č. 9 (Potravinová pomoc) naplňuje 25,2 % (22) a indikátor č. 10 (Jiné diakonické aktivity) naplňuje 5,7 % (5) farností.

Graf 42. Druh naplňovaných indikátorů

4.5.4. Důvody fungující či nefungující diakonické praxe ve farnostech

Na závěr dotazníku se měli kněží ještě pokusit odpovědět na tyto dvě otevřené otázky, které se vztahují k části 4.5.2. *Indikátory a dílčí kategorie realizované v jednotlivých farnostech:*

A. Proč si myslíte, že ve vaší farnosti funguje to, co jste výše mohl uvést,

B. resp., že nefunguje to, co jste uvést nemohl?

Získané odpovědi bych se na tomto místě z pozice studenta sociální práce na teologické fakultě pokusil interpretovat³ s ohledem na sociální práci v církevním prostředí, chcete-li diakonii. Chtěl bych zde však upozornit, že se jedná o mé vlastní myšlenkové pochody, které se opírají o znalosti získané během studia, nikoli pevně zobecnitelné závěry. Nejprve se pokusíme interpretovat odpovědi na první část otázky: *Proč si myslíte, že ve vaší farnosti funguje to, co jste výše mohl uvést?*

DŮVODY FUNKČNOSTI

Pomocí metody otevřeného kódování (Miovský, Hendl, PUNCH...) jsem rozlišil tyto kategorie:

1. *Osobní iniciativa farníků,*
2. *Farní pospolitost*
3. *Osobní iniciativa kněze*
4. *Přítomnost Charity či jiných subjektů sociální práce*
5. *Vysoká míra potřebnosti*
6. *Tradiční diakonie*
7. *Ostatní*

---

³Z důvodu rozsahu uvedených odpovědí u jednotlivých kategorií, jsem se pokusil o interpretaci jen některých kategorií, ty kterým jsem se nevěnoval jsou podrobně shrnuty na konci této kapitoly.

Osobní iniciativa farníků

Nejvíce odpovědí spadá do kategorie *osobní iniciativa farníků*. Z toho tedy můžeme usuzovat, že pro to, aby se farnost nějakým způsobem angažovala na poli diakonie je důležité, aby tato touha vycházela v první řadě od jednotlivých farníků. Na základě těchto zjištění můžeme také říci, že to vypadá, že Boží slovo (evangelium) padá na úrodnou půdu. Nemůžeme sice na základě těchto odpovědí přesně určit, jaká motivace stojí za tímto nastavením farníků, nicméně v kontextu farností (církve) můžeme předpokládat, že za tím může mimo jiné být povaha některých evangelijních textů, které farníci slyšávají během mši sv. Jako je například podobenství o milosrdném Samaritánovi, což lze v podstatě považovat nejen za příklad diakonie jako takové, ale i za příklad lidského jednání obecně (Opatrný, 2007, s. 12) nebo podobenství o posledním soudu, které obsahuje příklady jednání, podle kterého budeme Kristem jednou souzeni a z něhož vychází i sedm skutků tělesného a sedm skutků duchovního milosrdenství – dnešními slovy tzv. katalog sociálních služeb (Doležel, 2011, s. 49). Z toho vyplývá, že farník – křesťan je člověk, který chce-li žít svou vírou opravdově (podle evangelia), musí nutně být prosociální a proto je zcela na místě, že nejvíce odpovědí spadá právě do kategorie *osobní iniciativa farníků*. Na konec bych chtěl ještě citovat jednu odpověď z dotazníku, která je podle mě více než vypovídající: „*Protože lidé mají dobré srdce*“.

Farní pospolitost

Další kategorií odpovědí, u které se chci krátce pozastavit, je *farní pospolitost*. I když se v této kategorii objevily odpovědi pouze tří respondentů, a to: „*Stmeluje to farníky.*“, „*Vyplývá to z toho, že farnost se snaží žít jako rodina.*“, „*Jsem venkovská farnost a lidé si navzájem pomáhají, protože se znají.*“ můžeme zde podle mě vidět uplatňování základních diakonických a sociálně politických principů v praxi, a to solidarity a subsidiarity (Doležel, 2009, s. 52 a s. 70). Zjednodušeně vysvětleno: solidarity tam, kde jsou členové farnosti vnímaví k potřebám druhých a subsidiarity tam, kde již není jednotlivec s to pomoci si sám a má možnost obrátit se na svou farní rodinu.

Ostatní

Mezi odpověďmi, které jsem zařadil do kategorie *ostatní*, se objevila i tato: „*Duch sv. vane, kam chce.*“ Podle mého názoru je to odpověď, která nepotřebuje další komentář.

DŮVODY NEFUNKČNOSTI

Co se týče odpovědí na druhou část otázky: *resp., že nefunguje to, co jste uvést nemohl?* Zde byli odpovědi, podle metody otevřeného kódování, kategorizovány následujícím způsobem:

1. *Nedostatek iniciativy ze strany farníků*
2. *Nedostatek iniciativy ze strany kněze*
3. *Nepropojenost diakonie s životem víry*
4. *Nedostatek iniciativy ze strany subjektů SP*
5. *Nedostatek finančních zdrojů*
6. *Dostatek vlastních starostí*
7. *Nedostatek lidských zdrojů*
8. *Ostatní.*

Jak si můžete všimnout, některé kategorie jsou tak trochu přesným opakem kategorií z první části otázky, proto jsem některé z nich v části *DŮVODY FUNKČNOSTI* záměrně vynechal a budu se jim věnovat současně až zde.

Nedostatek iniciativy ze strany farníků

Začneme kategorií, jejíž odpovědi byly v první části otázky uváděny jako nejčastější, a to: *nedostatek iniciativy ze strany farníků (osobní iniciativa farníků)*. Je zajímavé, že to, co bylo uváděno jako hlavní důvod fungující diakonické praxe, je zároveň i důvodem nefungující diakonie i když už ne v takovém rozsahu. Názorným příkladem je tato odpověď: „*Nezájem.*“ Může se zdát, že Boží slovo zas až tak na úrodnou půdu nepadá,

jak jsem zmiňoval u předchozí části otázky. Ovšem jak i samo podobenství o Rozsévači, ve kterém je tento obrat použit říká, ne každé zrno padne na dobrou půdu (L 8, 5-8).

Nedostatek iniciativy ze strany kněze

Další kategorií, která se objevila v obou částech otázky je *nedostatek iniciativy ze strany kněze (osobní iniciativa kněze)*. Zde to lze interpretovat podobně jako předchozí kategorii, kněží jsou přece jenom lidé jako všichni ostatní a proto mohou být někteří sociálně více a někteří méně citliví, někteří mohou mít o diakonii zájem, citují: „*Protože je to mé (farářovo) osobní nastavení propojovat duchovní a sociální oblast.*“ a jiní ne, citují: „*Protože nemám čas a energii to lépe zorganizovat a lidé jsou většinou lhostejní.*“ Tuto odpověď lze interpretovat také jako přílišnou zahlcenost kněží jinými starostmi, ať už administrativou, opravami nebo jen duchovní rovinou jejich služby, pro kterou jim už nezbyvá ani čas ani energie na diakonickou praxi. Jiným důvodem souvisejícím už i s další kategorií odpovědí může být i nezvyk propojovat diakonii s životem víry (*nepropojenost diakonie s životem víry*). Opět citují jednu z odpovědí: „*Není zvykem propojovat život víry se sociální angažovaností.*“ Tady se už dostáváme ke komplexnějšímu problému, který ostatně rozebírám v teoretické části této práce v podkapitole 1.2. *Funkce církve a jejich provázanost.*

Nedostatek iniciativy ze strany subjektů SP

Jinou kategorií odpovědí, které se objevily v obou částech otázky, je *nedostatek iniciativy ze strany subjektů sociální práce (SP)*, resp. *přítomnost Charity* či *jiných subjektů SP*. Odpovědi spadající do této kategorie jsou od ostatních odlišné, neboť v podstatě jak v první části otázky, tak i ve druhé je jejich přítomnost v kontextu této práce spíše nežádoucím jevem. Tyto odpovědi, proč u vás diakonie funguje, vypovídají spíše o tom, proč u vás diakonie nefunguje. Neboť v této práci je předmětem našeho zájmu spíše neprofesionální diakonie, ta která vychází přímo od lidí, neformální nikoli formální profesionální charita, kterou realizují nejrůznější subjekty sociální práce jako Charita ČR, Diakonie ČR či další neziskové organizace působící na tomto poli. Cituji odpověď, která dle mého názoru tuto myšlenku více než dobře podporuje: „*Vzhledem k tomu, že zde dobře*

funguje Opava charita není, potřeba tolik angažovanosti, protože má svou strukturu a prostředky.“ Na druhé straně však přítomnost těchto subjektů může být pro neformální diakonii i impulzem a inspirací. Co se týče druhé části otázky, tedy proč u vás diakonie nefunguje, zde se objevila pouze jedna odpověď, a to, cituji: *„Chybí větší ochota ke spolupráci ze stran organizací.*“ Zde to můžeme chápat opět dvojím způsobem, a to že na jedné straně by farníci nějaký způsob diakonie chtěli vykonávat, ale potřebovali by podpořit ze strany těchto subjektů SP, čehož se jim nedostává. Na druhé straně pak, že i přítomnost těchto subjektů není dostatečným impulzem a inspirací pro samotné farníky, například nezájem těchto subjektů o to, rekrutovat z řad farníků dobrovolníky.

Nedostatek finančních zdrojů

Další zajímavou kategorií, která stojí za povšimnutí, je *nedostatek finančních zdrojů*. Cituji odpověď: *„Naše farnost se nachází v tzv. pohraničí. Farnost čítá asi 50 osob včetně dětí. Farníci neprojevují zájem o mimořádné aktivity. Farnost má potíže s financováním běžného provozu a v žádném případě nemá finanční zdroje na jiné projekty.*“ Na jedné straně nelze než souhlasit, že bez finančních prostředků se dnes nedá realizovat skoro nic, na straně druhé však konání diakonie nemusí být finančně náročné, například za návštěvu starých a nemocných lidí ve farnosti nedáte skoro nic, maximálně pár korun za bábovku, kterou upečete a vezmete s sebou. Nemusíte jezdit rovnou do Afriky stavět školy. Dalších příkladů v praktické části této práci najdete více než dost. Osobně si myslím, že diakonie není v mnoha případech o penězích, ale o odhodlání. Další rovinu, úzce související s předchozí, kterou můžeme v této kategorii odpovědí spatřit, jasně ilustruje následující odpověď, cituji: *„Protože jsou unaveni z ustavičného vyhlašování sbírek a už nechtějí příliš dalších vydání, mají i své starosti doma.*“ Mnoho lidí nabylo vědomí, že diakonie rovná se finanční sbírka v kostele nebo jak jsou dnes často k vidění tzv. pouliční sbírky, kdy téměř neprojdete větším městem, aniž by vás nezastavili alespoň jednou s prosbou o finanční příspěvek. Jak jsem již výše uvedl, mám za to, že tomu tak není.

Dostatek vlastních starostí

Předposlední kategorií, u které se krátce zastavíme, je *dostatek vlastních starostí*. Zde nelze než konstatovat, že mnoho lidí soužených vlastními problémy bude těžko pomáhat druhým. Ovšem existují výjimky, mnohdy právě lidé, kteří nějakým způsobem trpí, mohou být k těmto věcem citliví a druhým pomáhat. Jiným příkladem jsou takzvané svépomocné skupiny, jako jsou například Anonymní Alkoholici, ale i jiné skupiny, které se scházejí, mají společný problém a navzájem se podporují. Jedna z uvedených odpovědí, cituji: *„Malá angažovanost ve věcech víry v Boha vede občas lidi i ke lhostejnosti s potřebami druhých ve stylu slov: „Mám dost svých starostí, mě také nikdo nepomohl a podobně.““* Ukazuje podle mě na další, hned dvě roviny interpretace. První, vyplývající z první části odpovědi, je podobná s příkladem podobenství o Rozsévači, jak jsem uváděl výše, tedy zjednodušeně se může jednat o lidi, kteří ještě jasně neobjevili smysl evangelia. A druhá, vyplývající z druhé části odpovědi, když já jsem měl problém, nikdo mi nepomohl, tak proč bych měl já pomáhat druhým?!

Nedostatek lidských zdrojů

Poslední kategorií, na kterou se zaměříme, je *nedostatek lidských zdrojů*. To je obecně problém tzv. pohraničních farností, kde je opravdu přítomno mnohdy jen 10 babiček a jedna nebo dvě mladé rodiny s dětmi. Nechci generalizovat, ale v poslední době to začíná být problém i farností, které nejsou pohraniční – nejsou jednoduše lidé, kteří by diakonii vykonávali, a to ať už z důvodu, že je ve farnosti málo farníků nebo z důvodu tzv. přestárlé farnosti, farníci jsou, ale už nemají sil. I přesto všechno však mezi těmito farnostmi existují příklady, kdy se diakonie nějakým způsobem daří, cituji: *„Jsme malá farnost. Zapojujeme se do projektů, které zaštiťuje někdo jiný (Tříkrálová sbírka, misijní koláč...), a to velmi zodpovědně - např. během tříkrálové sbírky jsme schopni obejít všechny domy ve vesnici. Sami však další sociální a charitativní aktivity příliš neorganizujeme.“* Nejedná se sice o příklad té diakonie, na kterou se v této práci zaměřujeme, jde zde ovšem vidět, že když nemá farnost kapacity na svou činnost, zapojuje se alespoň dle svých možností do již probíhajících projektů. Z další odpovědi, která se v této kategorii objevila, cituji: *Ve farnosti je málo společensky angažovaných lidí (staří lidé a cikáni), tak co od nich můžete čekat? Zdá se, a to si nemohu pomoci, že jsou zde cítit*

určité předsudky ze strany kněze (respondenta). Nabízí se tak otázka, zda-li to není jen o smýšlení kněze, který nepřijde mezi farníky z iniciativou nějakého diakonického díla, jen proto, že si myslí, že by o to nebyl z řad farníků zájem? Dovolím si zakončit příkladem z mé farnosti, kde jsou to právě tyto staré babičky, které mají už dost svých zdravotních problémů, a které i přesto každý čtvrtek organizovali sběr šatstva na humanitární účely.

Na závěr bych se chtěl ještě velmi krátce zastavit u odpovědí, které se objevily u kategorií, které jsem zde podrobně nerozebíral. A to u první části otázky, tedy důvodů fungující diakonické praxe, to jsou *vysoká míra potřeby*, kde spadala jen jedna odpověď, a to: „*Sociálních problémů je kolem bezpočet.*“ Čili jednoduše diakonie funguje, protože je po ní poptávka. A dále kategorie *tradiční diakonie*, zde spadala také jen jedna odpověď: „*Něco málo se daří, ale je to spíše ze setrvačnosti, jakési tradice, jsem však vděčný i za toto.*“ Diakonie jako něco, co děláme odjakživa, tak proč v tom nepokračovat? Na závěr jedna odpověď z druhé části otázky, tedy důvodů nefungující charity, spadající do kategorie *ostatní*, ve které lze spatřit určitý ideální stav, cituji: „*Chtěl bych si více všimnout starých lidí ve farnosti a jim poskytovat pomoc z pozice farnosti, že patří mezi nás a my se o ně staráme, to bych nechtěl nechat jenom na charitě.*“

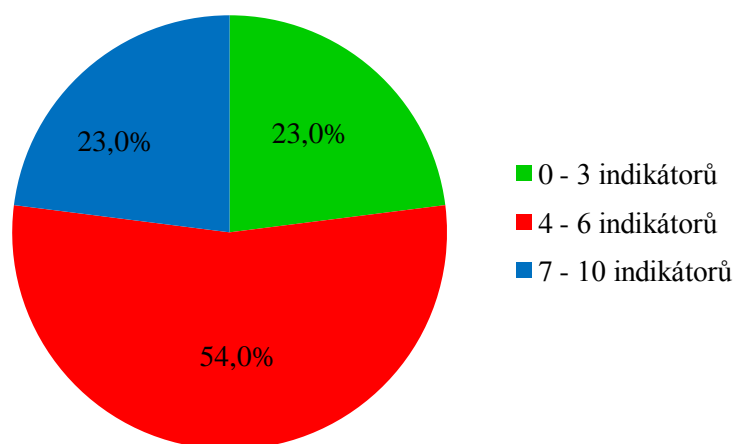
4.5.5. Závislost rozsahu naplňování diakonické funkce církve na vybraných proměnných

Způsob kategorizace počtu naplňovaných indikátorů byl pro potřeby této části výzkumu z důvodu lepší postizitelnosti rozsahu diakonické funkce rekatégorizován následujícím způsobem: z celkového počtu 87 zkoumaných farností 23 % (20) farností naplňuje 0-3 indikátorů, 54 % (47) farností naplňuje 4-6 indikátorů a 23 % (20) farností pak naplňuje 7-10 indikátorů.

Tab. 42. Počet naplňovaných indikátorů

	Frekvence	Procenta
0-3	20	23,0 %
4-6	47	54,0 %
7-10	20	23,0 %
Celkem	87	100,0 %

Graf 43. Počet naplňovaných indikátorů - rekatégorizace

Samotné testování závislosti pak bylo prováděno pomocí tabulky, kde v jejím sloupci jsou uvedeny proměnné a v jejím řádku pak rozsah naplňovaných indikátorů. Zda existuje závislost rozsahu naplňované diakonické funkce církve a vybraných proměnných pak zjišťujeme prostým srovnáním jejich procentuálního zastoupení.

A. Typ farnosti

Proměnná 1: Složené farnosti naplňují diakonickou funkci církve ve větším rozsahu než nesložené farnosti.

Tab. 43. Počet naplňovaných indikátorů dle typu farností

	0-3 indikátorů	4-6 indikátorů	7-10 indikátorů
Složené farnosti	30,8 % (12)	43,6 % (17)	25,6 % (10)
Nesložené farnosti	16,7 % (8)	62,5 % (30)	20,8 % (10)

Údaje z tabulky 41. bohužel nemohou potvrdit výše stanovenou hypotézu. Po podrobném náhledu na míru výskytu indikátorů ve farnostech složených a nesložených můžeme s jistou dávkou opatrnosti konstatovat, že realizace **menšího počtu aktivit**, které zde považujeme za diakonické, je doménou spíše farností **složených**. Kdežto realizace těchto aktivit v **nesložených** farnostech se pohybuje spíše ve **středu** „diakonického spektra“, tzn., že tyto farnosti nelze považovat ani za diakonicky laxní ani za diakonicky velmi činné.

B. Charakter farnosti

Proměnná 2: Vesnické farnosti naplňují diakonickou funkci církve ve větším rozsahu než městské farnosti.

Tab. 44. Počet naplňovaných indikátorů dle charakteru farností

	0-3 indikátorů	4-6 indikátorů	7-10 indikátorů
Městská farnost	15,4 % (6)	53,8 % (21)	30,8 % (12)
Vesnická farnost	24,2 % (8)	57,6 % (19)	18,2 % (6)

17,2% (15) farností z celkového počtu farností uvedlo, že se rozkládají jak na území městka tak vesnice

Stejně jako v předchozím případě, nám údaje z tabulky č. 42. bohužel nemohou jednoznačně potvrdit formulovanou hypotézu. Při srovnání míry výskytu indikátorů u městských a vesnických farností však lze s jistou dávkou opatrnosti tvrdit, že se ukázal přesně opačný trend, než byl předpokládán, a to: že **městské** farnosti častěji realizují **vyšší** počet diakonických aktivit, než farnosti vesnické.

C. Počet věřících ve farnosti

Proměnná 3: Farnosti s vyšším počtem věřících naplňují diakonickou funkci církve ve větším rozsahu než farnosti s nižším počtem věřících.

Tab. 45. Počet naplňovaných indikátorů dle počtu věřících

	0-3 indikátorů	4-6 indikátorů	7-10 indikátorů
Pod 100	50,0 % (8)	50,0 % (8)	0 % (0)
100-500	19,6 % (9)	50,0 % (23)	30,4 % (14)
500-1000	0 % (0)	75,0 % (6)	25,0 % (2)
Nad 1000	17,6 % (3)	58,8 % (10)	23,5 % (4)

Jak je vidno z údajů v tabulce č. 43., nelze bohužel jednoznačně verifikovat stanovenou hypotézu. Avšak, co je z údajů této tabulky patrné, je skutečnost, že farnosti **do 100** věřících se **více** než farnosti **nad 100** věřících orientují spíše na **menší** počet aktivit považovaných zde za diakonické. Taktéž je z uvedených údajů vidno, že farnosti nezávisle na počtu věřících se věnují diakonickým aktivitám „zhruba“ ve stejném rozsahu. Vyjádřeno v rovině indikátorů: všechny farnosti se v nejvyšší míře pohybují v rozmezí 4-6 naplňovaných indikátorů.

D. Působení jáhna (trvalý i dočasný) ve farnosti

Proměnná 4: Farnosti, ve kterých působí jáhen, naplňují diakonickou funkci církve ve větším rozsahu než farnosti, ve kterých jáhen nepůsobí.

Tab. 46. Počet naplňovaných indikátorů dle působnosti jáhnů

	0-3 indikátorů	4-6 indikátorů	7-10 indikátorů
Jáhen působí	6,7 % (1)	53,3 % (8)	40,0 % (6)
Jáhen nepůsobí	26,4 % (19)	54,2 % (39)	19,4 % (14)

Z údajů v tab. 44. bohužel žádná jednoznačná verifikace formulované hypotézy neplyne. Nicméně s určitou mírou opatrnosti se dá tvrdit, že srovnáním míry výskytu indikátorů ve farnostech s přítomným diakonem a **bez** něj lze pozorovat zajímavou **úměru**. Čím větší počet indikovaných diakonických aktivit, tím větší důležitost přítomnosti diakona. Z pozorované úměry by se tedy dala vyvodit nová hypotéza, podle níž je přítomnost diakona ve farnosti tak klíčová pro realizaci diakonických aktivit detekovaných pomocí indikátorů, že „přiměje“ farnost automaticky k více aktivitám najednou, zatímco ve farnostech, kde diakon nepůsobí, se farnost díky jiným vlivům „zmůže“ spíše na několik málo aktivit považovaných zde za diakonické.

E. Působení řeholního řádu či kongregace ve farnosti

Proměnná 5: Farnosti, ve kterých působí nějaký řeholní řád či kongregace, naplňují diakonickou funkci církve ve větším rozsahu než farnosti, ve kterých žádný řeholní řád či kongregace nepůsobí

Tab. 47. Počet naplňovaných indikátorů dle působnosti řeholního řádu

	0-3 indikátorů	4-6 indikátorů	7-10 indikátorů
Řád působí	7,1 % (1)	50,0 % (7)	42,9 % (6)
Řád nepůsobí	26,0 % (19)	54,8 % (40)	19,2 % (14)

Údaje v tab. 44. nám ukazují, že situace ohledně vlivu přítomnosti řeholního řádu či kongregace ve farnosti na míru diakonicity, je velmi podobná jako v předchozím případě u diakonů. Taktéž nemůžeme potvrdit žádnou jednoznačnou verifikaci formulované hypotézy. Avšak, stejně jako u diakonů, lze při srovnání míry výskytu indikátorů ve farnostech s přítomným řeholním řádem a **bez** jeho přítomnosti pozorovat téměř totožnou **úměru**. Taktéž v tomto případě můžeme s určitou opatrností tvrdit, že čím větší počet indikovaných diakonických aktivit, tím větší důležitost přítomnosti řeholního řádu či kongregace. I zde by se proto dala vytvořit hypotéza nová, podle které vede přítomnost řeholního řádu k realizaci více diakonických aktivit (detekovaných pomocí indikátorů) najednou, kdežto ve farnostech, kde žádný řeholní řád či kongregace nepůsobí, se farnosti „zmohou“ pouze na několik málo diakonických aktivit.

F. Zřízena pastorační rada ve farnosti

Proměnná 6: Farnosti, ve kterých mají zřízenou pastorační radu, naplňují diakonickou funkci církve ve větším rozsahu než farnosti, ve kterých pastorační radu zřízenou nemají.

Tab. 48. Počet naplňovaných indikátorů dle zřízenosti pastorační rady

	0-3 indikátorů	4-6 indikátorů	7-10 indikátorů
Zřízena pastorační rada	17,9 % (10)	55,4 % (31)	26,8 % (15)
Nezřízena pastorační rada	33,3 % (10)	50,0 % (15)	16,7 % (5)

1,1% (1)farnost z celkového počtu farností odpověděla, že neví, zda má zřízenou pastorační radu

Na základě údajů z tab. č. 46. opět nemůžeme zcela jednoznačně verifikovat stanovenou hypotézu. Z těchto údajů je však patrný trend, který jsme zaznamenali i u některých předchozích proměnných, a to že při srovnání míry výskytu indikátorů se nám jeví farnosti s **nezřízenou** pastorační radou jako ty, které se více zaměřují na **menší** počet aktivit považovaných zde za diakonické. Kdežto naopak u farností, kde mají **zřízenou** pastorační radu, je více pravděpodobné, že budou realizovat **větší** počet diakonických aktivit, i když v tomto případě toto tvrzení není tak jednoznačné jako například u diakonů.

Závěrem bych chtěl ještě upozornit na jednu neméně zajímavou skutečnost, která vyplynula z výše uvedených údajů v tabulkách. A to, že procentuální zastoupení farností bylo v tzv. středu „diakonického spektra“ (tj. farnosti, které naplňují 4-6 indikátorů) téměř totožné. Ve všech případech se pohybovalo okolo 50 % až na malou odchylku u proměnné A. *Typy farností* a proměnné C. *Počet věřících*. Tzn. u všech testovaných proměnných nejvíce farností (cca 50 %) naplňuje 4-6 indikátorů. Také na základě tohoto údaje si troufám konstatovat, že **žádná** z vybraných proměnných nemá **přímý vliv** na rozsah naplňování diakonické funkce církve.

5. Závěrečná diskuze

5.1. Hlavní cíl

Hlavním cílem této práce bylo zjistit, *jak je naplňována diakonická funkce katolické církve ve farnostech (místních církvích) ostravsko-opavské diecéze*. Tento výzkumný cíl v sobě zahrnuje jednak snahu o to zjistit, zda se vůbec diakonická funkce církve ve farnostech ostravsko-opavské diecéze naplňuje a pokud ano, tak jakým způsobem. Vzhledem k tomuto hlavnímu cíli mé práce jsem si stanovil tzv. existenční hypotézu, která zní: *Ve farnostech v ostravsko-opavské diecézi dochází k naplňování diakonické funkce katolické církve*.

Jak je uvedeno ve výsledcích výzkumu prezentovaných v části 4.5.3. *Počet a druh naplňovaných indikátorů*, z celkového počtu 87 zkoumaných farností, 33,3% (29) farností naplňuje 0 – 4 indikátory. 66.6% (58) farností pak naplňuje 5 - 10 indikátorů. Navíc pouhé 3 farnosti (3,4%) nenaplňují ani jeden indikátor. Na základě těchto údajů a **vzhledem ke zvolenému kritériu** naplnění diakonického principu (naplní-li nadpoloviční většina zkoumaných farností 5-10 indikátorů, budu konstatovat, že diakonický princip církve je naplňován), si troufám konstatovat, že **zkoumané farnosti ostravsko-opavské diecéze naplňují diakonický princip církve**.

Nicméně, co se týče výsledků výzkumu u jednotlivých diakonických aktivit uvedených v části 4.5.2. *Indikátory a dílčí kategorie realizované v jednotlivých farnostech*, zde čísla hovoří spíše pesimisticky. Z celkového počtu 34 dílčích otázek si jich celých 30 (88,2%) vysloužilo vyšší poměr záporných odpovědí než těch kladných. Podrobnější zkoumání jednotlivých odpovědí odhalí jednu zajímavou skutečnost. Ta je patrná u těchto následujících tří kategorií (otázek). U otázky č. *1a. Zájem o potřebné*, kde 16,1% (14) respondentů uvedlo, že jejich farnost nejeví žádný zájem o potřebné lidi, kteří v těchto farnostech žijí a obtíže, se kterými se potýkají. Avšak už na otázku *3a. Návštěvy nemocných* 34,5% (30) respondentů odpovědělo, že se u nich ve farnosti neorganizují neformální návštěvy nemocných, a u otázky *3e. Návštěvní služba starých a osamocených* uvedlo dokonce 40,2% (35) respondentů, že jejich farnosti nerealizují návštěvní službu starých a osamocených lidí. Při pohledu na obsah těchto tří vybraných otázek dotazníku je zřejmé, jak v podstatě sledují jedno a totéž téma a přecházejí od obecného dotazu na

potřebné až ke konkrétnímu na jednání vůči starým a osamoceným. Z odpovědí je pak vidno, že u obecného dotazu na potřebné je záporných odpovědí relativně málo (16,1%), což může být způsobeno tím, že do těchto odpovědí se může promítat i určité přání respondentů, jak by chtěli, aby to bylo. Ovšem čím byl dotaz konkrétnější, tím počet negativních odpovědí rostl. U návštěv nemocných je to již 34,5% a u starých a osamocených je to už dokonce 40,2% negativních odpovědí. Čili **při podrobnějším pohledu** na jednotlivé dílčí diakonické aktivity, se zkoumané farnosti ostravsko-opavské diecéze jeví jako **relativně diakonicky „abstinující“**.

Z výše uvedeného je patrné, že odpověď na výzkumnou otázku této práce není snadná a bude záležet na úhlu našeho pohledu. Vydáme-li se cestou indikátorů, bude odpověď na výzkumnou otázku kladná, pokud se ovšem vydáme cestou jednotlivých dílčích diakonických aktivit, chcete-li otázek, bude odpověď záporná. Já jsem se rozhodl vydat se cestou indikátorů, a to z těchto důvodů (níže uvedené také souvisí s tím, proč jsem se rozhodl považovat indikátor za naplněný již v případě, že farnost realizuje pouze jednu dílčí diakonickou aktivitu.): Jednotlivé indikátory, vyjma *indikátorů č. 1. Otevřenost farnosti vůči diakonii* a *č. 10. Jiné diakonické aktivity*, byly sestaveny tak, aby reprezentovaly určitou diakonickou oblast, kde se lze nějakým způsobem angažovat. Způsob angažovanosti v té které diakonické oblasti, pak reprezentují jednotlivé dílčí aktivity. Dle mého názoru není možné vyžadovat po každé farnosti, aby realizovala všechny nebo větší část jednotlivých diakonických aktivit v jedné či více oblastech. Ale každá farnost se v jednotlivých oblastech (indikátorech) může angažovat způsobem, který jí nejvíce vyhovuje a na který má kapacity, a to ať už lidské, finanční či jiné. Dále pak, jestliže se farnost v dané oblasti (indikátoru) angažuje byť sebemenším způsobem, nemůžeme už říci, že v této oblasti nic nepodniká. Navíc také není podle mého názoru možné naplňování určitých indikátorů sestavených za daných podmínek, podmínit počtem realizovaných dílčích aktivit, neboť jednotlivé indikátory nejsou sestaveny tak, aby k jejich naplnění bylo potřeba realizovat stejný počet dílčích aktivit. Tzn. vznikal by zde určitý nepoměr a nešlo by tak všem indikátorům přiznat stejnou váhu. V tomto výzkumu však právě naopak stavíme všechny indikátory do stejné roviny, byť reálně lze říci, že ji nemají. Neboť např. starost o nemocné ve vlastní farnosti má dle mého názoru, a určitě mi dají mnozí za pravdu, vyšší diakonickou hodnotu než např. pletení obvazů pro misie. Čímž

však nechci důležitost této činnosti shazovat. Je ovšem důležité podotknout, že níže vyjádřené konečné tvrzení platí pouze a jen za stanovených podmínek tohoto výzkumu.

Na základě indikátorů naplňování diakonického principu církve vytvořených pro účely tohoto výzkumu, jak již bylo zmíněno výše, můžeme tedy konstatovat, **že zkoumané farnosti ostravsko-opavské diecéze naplňují diakonický princip katolické církve.** A tedy mnou stanovena existenční hypotéza se potvrdila. Toto tvrzení nám však nic neříká o míře, jakou je tento církevní princip naplňován. Na jedné straně to také ani nebylo cílem tohoto výzkumu, na straně druhé to však může posloužit jako podnět k dalšímu bádání.

Odpověď na druhou část výzkumné otázky, která spíše tak říkajíc vyplynula z té první, a to, jakým způsobem se diakonický princip církve ve farnostech ostravsko-opavské diecéze naplňuje, je značně obsáhlá a v podstatě ji najdete v celé části práce 4.5.2. *Indikátory a dílčí kategorie realizované v jednotlivých farnostech* a v části 4.5.3. *Počet a druh naplňovaných indikátorů.* Proto zde uvedu jen vyplývající závěr, a to že farnosti v ostravsko-opavské diecézi se na poli diakonických aktivit (neberu-li v úvahu indikátory č. 1 a 10, neboť ty nejsou ke způsobu naplňování diakonických aktivit relevantní) orientují nejvíce na misijní činnost 87,3% (69) farností a nejméně na poradenství 11,4% (10) farností.

5.2. Vedlejší cíl

Vedlejším cílem této práce, v případě, že farnosti ostravsko-opavské diecéze nějakým způsobem diakonickou funkci církve naplňují, pak bylo zjistit v jakém rozsahu je tato funkce naplňována a zda tento rozsah ovlivňují vybrané proměnné. Zde jsem si proto stanovil tzv. vztahovou hypotézu: *Na rozsah naplňování diakonické funkce katolické církve farnostmi ostravsko-opavské diecéze mají vliv vybrané proměnné.*

Rozsah diakonických aktivit

Této problematice se věnují kapitoly 4.5.3. *Počet a druh naplňovaných indikátorů* a 4.5.5. *Závislost rozsahu naplňování diakonické funkce církve na vybraných proměnných.* Co se týče rozsahu, ten byl již částečně zodpovězen hned v úvodu této stati, nicméně pro účely zkoumání, zda jej mohou ovlivnit vybrané proměnné, byl **rekategorizován**

následujícím způsobem: 23% (20) farností naplňuje 0-3 indikátorů, 54% (47) farností naplňuje 4-6 indikátorů a 23% (20) farností pak naplňuje 7-10 indikátorů.

Vliv proměnných

Co se týče vlivu vybraných proměnných (*typ farnosti, charakter farnosti, počet věřících, působení jáhna, působení řeholního řádu či kongregace a zřízená pastorační rada*), z výzkumu vyplynulo, že **na rozsah naplňování diakonické funkce nemá žádná z vybraných proměnných přímý vliv**. Nicméně u mnoha z nich lze vyzorovat určitým způsobem zajímavé jevy a trendy, které se promítají do diakonicity farností.

5.3. Oblasti mimo cíle této práce

Součástí výzkumu byla také ještě část 4.5.4. *Důvody fungující či nefungující diakonické praxe ve farnostech*. Tato část byla vytvořena z důvodu snahy o hlubší porozumění důvodům, proč ve zkoumaných farnostech fungují či nefungují ty jednotlivé diakonické projekty, které farnosti v dotaznících uvedly. V této části jsem se pokusil o osobní interpretaci uvedených odpovědí s ohledem na sociální práci v církevním prostředí (diakonii) z titulu studenta této problematiky. Jsem si vědom, že má interpretace nemusí být zcela přesná, ba dokonce může být i mylná. Jak jsem byl však ujištěn, problematika nejen této části, ale i celé této práce, nebyla v českém prostředí dosud hlouběji zkoumaná, zda-li vůbec. A proto může být tato část (potažmo i celá práce) jakousi pokladnicí podnětů a inspirací k dalšímu bádání na tomto poli.

V příloze této práce dále naleznete také zpracované výsledky otázek, jež byly rovněž součástí dotazníku a které se týkají *Hodnocení stávající situace ve farnostech kněžimi*. Tato část stojí mimo oblast cílů této práce a slouží především jako cenné podněty pro biskupství ostravsko-opavské (BOO). Neboť jak již bylo zmíněno, pro účely výzkumné části této práce, byla s BOO navázána spolupráce.

5.4. Limity a náměty výzkumu

Na tomto místě bych se chtěl také zamyslet nad limity a náměty pro další bádání (krom těch, které již byly uvedeny) tohoto výzkumu. Jako limit vnímám především fakt, že z celkového počtu 148 obsazených farností ostravsko-opavské diecéze se i přes žádost BOO, orgánu farnostem nadřízeného, do výzkumu zapojilo jen 87 farností. Bylo by jistě zajímavější a přínosnější pracovat s celým vzorkem respondentů a mít tak dispozici komplexnější obraz o dané problematice v ostravsko-opavské diecézi. Na druhou stranu chápu, a to považuji v jistém smyslu za další limit tohoto výzkumu, že mnoho kněží, zejména z důvodu věku, si nemusí příliš rozumět s PC, neboť dotazník byl prezentován elektronickou formou a proto jej možná nevyplnili. Z toho plyne i další limit, a to že byl tento výzkum vztáhnut pouze na jednu diecézi a nemáme tak k dispozici obraz celé české a moravské církevní provincie, zároveň se zde však i otevírá prostor pro další bádání v tomto směru. Zde bych si dovilil navrhnout i možný postup, a to vytvořit jednotný kvantitativní výzkumný formát aplikovatelný na všechny české a moravské diecéze, v těch tento výzkum provést jednotlivě a poté jejich sloučením vytvořit výsledný obraz toho, jak se naplňuje či nenaplňuje diakonická funkce církve na území české a moravské církevní provincie. Taktéž by pak bylo možno jednotlivé diecéze mezi sebou srovnávat. Jiným limitem, se kterým jsem se setkal zejména při tvorbě tohoto výzkumu, byla skutečnost, že jsem nikde v českém ani v zahraničním prostředí nenarazil na žádný podobný výzkum této problematiky a tak jsem se neměl kde inspirovat. V českém prostředí je to dáno malým zájmem o tuto problematiku, v zahraničním pak především malou dostupností zdrojů zvláště pro mě, který příliš nevládnou německému jazyku, neboť této problematice se věnuje zejména německy psaná literatura. Jistě by nebylo od věci realizovat také kvalitativní výzkum, který by mohl postihnout danou problematiku hlouběji, např. by mohl pomoci odhalit důvody a motivy, proč se v některých farnostech diakonické aktivity realizují více a v některých méně, či jaké faktory tyto skutečnosti ovlivňují.

V rámci limitů výzkumu této práce bych se chtěl trochu více zamyslet také nad odpovědí *nevím*, která byla jako jedna z možností nabídnuta u uzavřených otázek v části 4.5.1 *Základní údaje zkoumaných farností* a 4.5.2 *Indikátory a dílčí kategorie realizované v jednotlivých farnostech*. Tato odpověď totiž v sobě může skrývat mnoho významů. Jak uvádí ve svém článku Vávra (2010) její volba může mít vztah k různým charakteristikám

respondenta, jako například u vzdělání, kdy lidé s nižším vzděláním volí tuto odpověď častěji. Proto se zde pokusím nad některými faktory zamyslet. Nejjednodušším vysvětlením, proč respondenti tohoto výzkumu tuto odpověď zvolili může být, že prostě neví, zda-li se u nich ve farnosti nějaká diakonická aktivita realizuje. Respondenty byli kněží, kteří nemusejí mít informace o všem, co jejich farníci realizují. A to z různých důvodů. Kněz se o soukromý život všech nebo jen některých farníků nezajímá nebo o něm neví. Příkladem mohou být ostravské farnosti, kdy mnoho lidí navštěvuje kostel, který spadá pod jinou farnost než je jejich bydliště, ale oni se cítí být farníky tam, kde chodí a ne tam, kde podle místa bydliště spadají. Jiným důvodem může být, že se jednoduše farníci těmito svými aktivitami nechlubí. Zde se však nabízí otázka, kde je hranice mezi soukromým životem farníků a životem farnosti jako celku, neboť tento výzkum se zaměřoval na diakonii realizovanou v rámci iniciativy farnosti, nikoli na soukromé diakonické aktivity jednotlivých farníků. Jiným vysvětlením volby odpovědi nevíím může být lhostejnost ze strany kněze, který se o tuto problematiku nezajímá a proto neví, co se v jeho farnosti děje i když by to podle mého názoru jako její představený vědět měl. Dalším důvodem pak může být také to, že respondent nechtěl s vyplňováním dotazníku ztrácet příliš času, a tak jej zjednodušeně řečeno odbyl a u otázek u kterých by musel dlouho přemýšlet, prostě zatrhl možnost nevíím. Dalším významným faktorem mohl být také fakt, že výzkum byl realizován ve spolupráci s BOO a respondent i přes skutečnost, že byl výzkum anonymní, mohl mít zájem na tom vyplnit dotazník tak, aby vyšel co nejlépe a tak místo odpovědi ne, zvolil raději odpověď nevíím.

5.5. Výsledky výzkumu, jejich aplikovatelnost v praxi a význam pro sociální práci

Co se týče aplikovatelnosti výsledků tohoto výzkumu do praxe, ty mohou posloužit jednak pro akademické účely, a to nejen pro studium křesťanské sociální práce, ale i samotnému biskupství ostravsko-opavskému, které si tak může na jejich základech udělat obraz o tom, jak její jednotlivé farnosti naplňují diakonický princip církve, na jaké oblasti se zaměřují více a které naopak opomíjejí. I přesto, že jak bylo uvedeno, mnoho respondentů odpovědělo u konkrétních otázek negativně, existují mezi nimi i takové

farnosti, které tyto diakonické aktivity konají a není třeba tak pro inspirace a zdroje chodit daleko. Na základě těchto informací pak může, a to nejen BOO, ale i jiné diecéze, podniknout kroky ke zlepšení této situace. I z těchto důvodů byla, jak již sem dříve zmiňoval, navázána spolupráce s BOO.

Také bych se zde chtěl zamyslet nad významem výsledků tohoto výzkumu pro sociální práci. V teoretické části této práce jsem se již pokusil nastínit, jaký význam má farnost jako taková pro sociální práci. A došel jsem k pěti, respektive k šesti sociálně pracovním konceptům, které se v rámci farnosti dají dobře uplatnit, a to: *komunitní práce, svépomocné iniciativy a koncept empowermentu, síťování, případové konference a ekologické perspektivy*. Z tohoto úhlu pohledu může být tento výzkum neméně zajímavý také právě pro sociální práci a dovoluji si zde konstatovat, že výsledky tohoto výzkumu nám ukázaly, jaký potenciál pro sociální práci farnosti skýtají. Na poli sociální práce působí mnoho subjektů, zjednodušeně je můžeme rozdělit na státní správu, neziskové organizace a církevní organizace a právě církevní organizace jsou zde velkým hráčem. Poskytují pomoc všem lidem bez rozdílu, a to jestli patří k té které církvi anebo ne. A právě spolupráce těchto církevních organizací s farnostmi může být pro obě tyto strany a tím pádem i pro sociální práci jako takovou velkým přínosem. Někde již tato spolupráce funguje, ale pořád to není zcela ideální. Typickým příkladem této fungující spolupráce je projekt tříkrálové sbírky, kterou organizuje Charita ČR. Ta rekrutuje dobrovolníky právě z řad farníků a podle mého názoru by se tento projekt měl stát inspirací pro další formy spolupráce. Vždyť ve struktuře Charity mají důležité místo oblastní/místní/farní charity a jak již z názvu „farní“ vyplývá, spolupráce s farnostmi by zde měla být více jak na místě. Sociální práce jako taková hodně pracuje s přirozeným prostředím klienta a snaží se v něm hledat klientovy zdroje pro zlepšení jeho nepříznivé životní situace. Mnoho klientů může být a je nábožensky založených a jaké jiné než prostředí farní rodiny je pro ně přirozenější? I z pohledu farnosti se hodně farníků může potýkat s mnoha životními strastmi a kdo jiný než farnost, by mu měl v první řadě být nápomocný? Mimo to, jaké jiné takovéto podobné společenství lidí je přítomno, a to i přes skutečnost, že jsme jeden z nejateističtějších států světa, snad v každé vesnici či městě? Jak plyne z výsledků tohoto výzkumu, farnosti se dle svých možností snaží samy sociální práci konat, vždyť se jedná o jeden z jejich hlavních úkolů (viz 1. kapitola). Tyto společenství pak mohou být, jak již bylo výše naznačeno, dobrým zdrojem dobrovolníků, kterých v sociální práci není nikdy

dost, zvlášt' při současném stavu financování, kdy většina subjektů sociální práce žije ze státních dotací či sponzorských darů.

Závěr

Tato diplomová práce se věnovala problematice diakonie, jednomu ze základních principů katolické církve. Mou snahou bylo poukázat právě na výše zmíněnou skutečnost a zjistit, jak se tato diakonie – služba lásky, prakticky uskutečňuje v životě církve. Jedná se o práci empirickou a jako metodu jsem zvolil kvantitativní výzkumný formát zahrnující i dílčí kvalitativní nástroj ve formě dvou otevřených otázek.

Hlavním cílem této práce bylo pomocí výzkumu zjistit, jak je naplňována diakonická funkce katolické církve ve farnostech (místních církvích) ostravsko-opavské diecéze? Pokud by se ukázalo, že tyto farnosti diakonický princip církve naplňují, zajímalo nás také, jakým způsobem to činí. Z výše uvedeného vycházel také můj vedlejší cíl, který jsem si stanovil, a to v jakém rozsahu se naplňuje diakonická funkce katolické církve ve farnostech v ostravsko-opavské diecézi a zda tento rozsah ovlivňují vybrané proměnné?

Za tímto účelem jsem práci rozdělil do dvou větších celků. První tvořila teoretická část rozdělená do třech větších kapitol. V první z těchto kapitol jsem se věnoval vymezení základních pojmů, se kterými v této práci operuji, byly to: církev, farnost a jejich funkce. Ve druhé jsem se pak pokusil nastínit různá hlediska, která dokládají opodstatněnost diakonie v životě církve. Zájemem třetí a poslední kapitoly byla spojitost konceptu farnosti s různými koncepty sociální práce a mou snahou tedy bylo ukázat, jak může být farnost v rámci sociální práce prospěšná. Ve druhé, již praktické a dle mého názoru stěžejní části této diplomové práce, byl pak realizován vlastní kvantitativní výzkum zjišťující výše uvedené cíle. Jádrem výzkumu tvořilo deset okruhů diakonických činností tzv. indikátorů charitní (diakonické) praxe sestavených na základě „dobré praxe“, tedy takových diakonických aktivit, které již byly někde popsány. V rámci výzkumu byly respondentům položeny také dvě kvalitativní otázky zaměřující se na jejich vnímání důvodů fungování aktivit, které uvedli, či naopak důvodů nefungování aktivit, které nevedli a o jejichž interpretaci jsem se pokusil. Pro účely biskupství ostravsko-opavského, se kterým byla v rámci tohoto výzkumu navázána spolupráce, zahrnoval tento výzkum také několik uzavřených otázek zjišťujících hodnocení dosavadního stavu realizovaných diakonických aktivit kněžími v jejich farnostech.

Na základě provedeného výzkumu si dovolím konstatovat, že farnosti v ostravsko-opavské diecézi, v rámci svých možností a za stanovených podmínek, diakonický princip církve naplňují a tedy na poli diakonie něco realizují, čímž se nám tak potvrdil i náš předpoklad. Nicméně, jak je zřetelné z jednotlivých odpovědí, necelých 90% všech otázek si vysloužilo vyšší poměr negativních odpovědí, tedy téměř u 90% nabízených diakonických aktivit respondenti častěji odpovídali, že je nerealizují, než že je realizují. Dovolím si tedy konstatovat, že je na tomto poli pořád co zlepšovat, na druhou stranu, jak bylo již výše naznačeno, jsou výsledky pozitivní alespoň v tom, že farnosti v ostravsko-opavské diecézi nejsou v pomoci bližním zcela laxní a diakonii dle svých možností konají. Co se týče pak rozsahu, v jakém tento diakonický princip naplňují, tak více jak polovina všech zkoumaných farností realizuje 5 – 10 nabízených okruhů (indikátorů) diakonických aktivit, což naopak svědčí i o určité pestrosti aktivit, které farnosti realizují. Z výsledku také vyplynulo, že na tento rozsah nemají přímý vliv ani žádné vybrané proměnné. Tedy skutečnost, zda-li ve farnosti působí jáhen nebo například řeholní řád, nemá zásadní vliv na to, v kolika diakonických oblastech se farnosti angažují. I přes to však lze u těchto proměnných vyzorovat různé jevy, které se určitým způsobem promítají do diakonicity jednotlivých farností.

Co se týče možného využití výsledků tohoto výzkumu, mám za to, že mohou být příspěvkem pro akademické účely církevní sociální práce, neboť jak jsem byl ujištěn, v našich končinách nebyl žádný takovýto podobný výzkum dosud realizován a podobné zmapování stavu diakonie v jednotlivých farnostech doposud chybělo. Také si troufám tento výzkum označit za možný příspěvek do dialogu teologie a sociální práce, neboť výsledky mohou poukazovat také na potenciál farnosti resp. církve pro sociální práci jako takovou. A v neposlední řadě vidím přínos výsledků tohoto výzkumu pro biskupství ostravsko-opavské, které je může použít jako podněty pro další pastorační či jinou činnost na úrovni farností či diecéze.

Seznam literatury

Benedikt XVI. (2005). *Deus caritas est. Encyklika*. Praha: Paulínky.

Bible: *Písmo svaté Starého a Nového zákona* (2001). Český ekumenický překlad. Praha: Česká biblická společnost.

Bohlen, S. (2010). Teologie a sociální práce – podněty pro dialog. In: Opatrný, M., Lehner, M. (Eds.), *Teorie a praxe charitativní práce: Uvedení do problematiky, Praktická reflexe a aplikace*. (s. 28-34). České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské univerzity.

Brtník, J. (2012). *Farnost jako „communitas amoris“ v encyklice Deus caritas est a vybraných dokumentech české katolické církve*. (diplomová práce). Olomouc: Universita Palackého.

Bútora, M. (1991). *Překročit svůj stín: Kluby abstinujících a jiné svépomocné skupiny*. Praha: Avicenum.

Congar, J., Y. (1995). *Za církev sloužící a chudou*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.

Dadosky, J., D. (2011). Who/what is/are the church (es)?. *Heythrop Journal*, č. 5, s. 785-801.

Disman, M. (2002). *Jak se vyrábí sociologická znalost – příručka pro uživatele*. Praha: Universita Karlova.

Doležel, J. (2006). Bůh na straně chudých. In Doležel, J. (Eds.), *Spravedlnost a služba, sborník vydaný k příležitosti 10. výročí činnosti CARITAS – VOŠs Olomouc*. (s. 73-100). Olomouc: CARITAS VOŠs.

Doležel, J. (2004). *Systematicko-teologické perspektivy/inspirace sociální práce*. Nezveřejněný interní studijní text Caritas VOŠs/CMTF UP.

Doležel, J. (2008a). Biblické kořeny sociální práce. In Martinek, M. (Eds.), *Praktická teologie pro sociální pracovníky*. (s. 26-38). Praha: Jabok.

Doležel, J. (2008b). Farnost jako místo sociální práce církve - Novozákonní východiska a příklady praxe. *Spravedlnost a služba*, č. 2. s. 57-76.

Doležel, J. (2009). *Principy charitní činnosti v současném světě*. Studijní text určený pro studenty CMTF UP a CARITAS-VOŠ.

Doležel, J. (2010a). *I. Soudobý kontext teologie v sociální práci*. Studijní text určený pro studenty CMTF UP a CARITAS-VOŠ.

Doležel, J. (2010b). *Teorie „konvergenčí“ sociální práce a praktické teologie*. Studijní text určený pro studenty CMTF UP a CARITAS-VOŠ.

Doležel, J. (2011). *Teoretické ukotvení církevní sociální práce na pozadí obecných a českých charitních dějin až po encykliku Deus caritas est.* (disertační práce). Olomouc: Universita Palackého.

Duka, D. (1992). *Úvod do písma svatého starého zákona*. Praha: Editio Sti Aegidii v.o.s.

Ebear, J., Csiernik, R., Béchar, M. (2008). Furthering Parish Wellness: Including Social Work as Part of a Catholic Pastoral Team. *Social Work & Christianity*, č. 2, s. 179-196.

František. (2013). *Evangelii Gaudium*. Apoštolská exhortace. Praha: Paulínky.

Gaulmyn, I., Kubler, M. (2009). Papež aktualizuje sociální učení Církve. *RC Monitor*, č. 14, s. 6.

Górecki, E. (1996). *Církev se uskutečňuje ve farnosti*. Olomouc: Matice cyrilometodějská.

Hajzlarová, E. (2011). Svépomocné a podpůrné skupiny v Česku: mapa terénu, rizika dalšího vývoje a možnosti veřejné politiky. *Sociální práce/Sociálna práca*, č.1, s. 51-59.

Hajzlarová, N. (2012). *Sociální práce jako důsledek křesťanského postoje*. (bakalářská práce). České Budějovice: Jihočeská Universita.

Hrdinová, Krupičková, Hanušová, Štětková, Petranová (2010). Na jedné lodi aneb jak uspořádat případovou konferenci v oblasti péče o ohrožené děti [on-line]. Dostupné 5.9.2014 z http://www.rozumacit.cz/zs/file_prirucky_a_publicace/Na_jedne_lodi-Metodika_pripadovych_konferenci%282008%29.pdf

Hruška, P. (2014). Evangelii Gaudium – Radost evangelia. [on-line]. Dostupné 4.4.2014 z http://farnostcheb.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=2216:radost-evangelia-uvod&catid=105:pastorani-reflexe&Itemid=343

- Chráška, M. (2007). *Metody pedagogického výzkumu: Základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada Publishing.
- Janás, M. (2011). *Sociální pomoc ve farnosti*. (bakalářská práce). Olomouc: Universita Palackého.
- Jankovský, J. (2006). *Ucelená rehabilitace dětí s tělesným a kombinovaným postižením*. Praha: Triton.
- Kupková, J., Matlasová, H., Zeman, M. (2010). E-learningová podpora pro výuku mezinárodní klasifikace funkčních schopností, distability a zdraví. *Kontakt*, č. 2, s. 220-225.
- Küng, H. (2000). *Co je církev?*. Brno: Cesta.
- Martinek, C (1998). *Cesta k solidaritě*. Svitavy: Trinitas.
- Martinek, M. (2008). Předmluva - Praktická teologie pro sociální pracovníky. In Martinek, M. (Eds.), *Praktická teologie pro sociální pracovníky* (s. 9-10). Praha: Jabok.
- Matoušek, O. (2001). *Základy sociální práce*. Praha: Portál.
- Merell, J. (1934). *Mystické tělo Kristovo* [on-line]. Dostupné 26.2.2013 z <http://www.vendee.cz/texty/mysticke.html>
- MPSV. (2011). *Manuál k případovým konferencím* [on-line]. Dostupné 5.9.2014 z <http://www.mpsv.cz/files/clanky/13087/manual.pdf>
- Navrátil, P. (2001). *Teorie a metody sociální práce*. Brno: Marek Zeman.
- Nedělníková, D. (2007). *Metodická příručka pro výkon terénní sociální práce*. Ostrava: MPSV ČR.
- Ockenfelse, W. (1994). *Katolická sociální nauka*. Praha: Zvon.
- Opatrný, A. *Věřím ve... svatou církev obecnou* [on-line]. Dostupné 26.2.2013 z <http://www.vira.cz/Texty/Knihovna/Verim-ve-svatou-cirkev-obecnou.html>
- Opatrný, M. (2007). *Diakonická teologie – studijní materiály*. Studijní text určený pro studenty TF JCU.

Opatrný, M. (2008). Služba potřebným – diakonie jako konstitutivní prvek praxe církve In Martinek, M. (Eds.), *Praktická teologie pro sociální pracovníky* (s. 62-70). Praha: Jabok.

Opatrný, M. (2008). Sociální práce a teologie – uvedení do problematiky In Martinek, M. (Eds.), *Praktická teologie pro sociální pracovníky* (s. 11-14). Praha: Jabok.

Ott, J. D. (2011). Church, Community and Democracy. *Political Theology*, roč. III., č. 12, s. 347-362.

Pompey, H. (2006). Die Enzyklika „Deus Caritas est“. Eine Profilierungschance für die Caritas?. *Die neue Ordnung*, č. 2, s. 96-110.

Pompey, H., Doležel, J. (2006). Impulzy pro sociální práci církve - encyklika Deus caritas est. Láska jako požadavek spásy. *Studia theologica*, roč. VIII, č. 3 (25), s. 53-61.

Pospíšil, C. V. (2006). Deus Caritas Est a diakoni. [on-line]. Dostupné 16.5.2014 z <http://www.teologicketexty.cz/casopis/2006-4/Deus-caritas-est-a-diakoni.html>

Šťastná, M. (nedatováno). Metodika případových konferencí [on-line]. Dostupné 5.9.2014 z www.sance.chrudim.cz/file-download/83/

Tomášek, F. (1955). *Katechismus katolické církve*. Praha: Česká katolická Charita.

Vávra, M. (2010). Co se můžeme dozvědět z analýzy odpovědí „nevím“ v dotazníkovém šetření. [on-line]. Dostupné 23.1.2014 z <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=teorie&shw=452&lst=114>

West, Ch. (2006). *Teologie těla pro začátečníky – stručný úvod do sexuální revoluce Jana Pavla II*. Praha: Paulínky.

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Zákon č. 359/1999 Sb.

Zvonková V. (2010). *Bůh sám jako inspirace sociálního pracovníka*. (bakalářská práce). Olomouc: Universita Palackého.

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Dotazník

Příloha č. 2 – Hodnocení stávající situace ve farnostech kněžími

Příloha č. 1 – Dotazník

Dotazník - Naplňování diakonické funkce církve ve farnostech v OOD.

Chvála Kristu!

Jsem studentem 2. ročníku navazujícího magisterského studia charitativní a sociální práce na CMTF UP Olomouc. Tento Vám předkládaný dotazník je součástí mé diplomové práce na téma *diakonická funkce katolické církve v ostravsko-opavské diecézi*, jejímž cílem je zjistit *jak je naplňována diakonická funkce církve, ve farnostech (místních církvích) ostravsko-opavské diecéze*. Chtěl bych proto Vás - kněze, kterým je správa těchto farností svěřena, požádat o Váš drahocenný čas a poprosit o poctivé vyplnění tohoto dotazníku, jehož závěry poslouží nejen pro obohacení teologické reflexe diakonické činnosti církve, které v naší zemi není věnován takový prostor, jaký by jakožto jedna z konstitutivních prvků církve zasluhovala, ale které také poslouží pro potřeby biskupství ostravsko-opavského, pod jehož záštitou se tento výzkum realizuje. Ujišťuji Vás také, že výsledky získané prostřednictvím tohoto dotazníku zůstanou zcela anonymní a nebudou spojovány s žádnou konkrétní farností. Předem děkuji za Váš čas.

Marek Adámek

Kolik farností spravujete?

1. 2. 3. 4. více

Pokud spravujete více farností najednou, vyberte si **pouze jednu farnost**, a za tu vyplňte všechny následující otázky. Dotazník se týká pouze jedné farnosti, kdyby jste

spravoval například tři farnosti a za ně dotazník vyplnil, došlo by ke skreslení získaných informací, neboť všechny tři farnosti jistě nejsou identické a nedá se říci, že by pro ně platilo totéž. Budete-li mít ale chuť, můžete dotazník vyplnit tolikrát jaký je počet Vámi spravovaných farností. Po každém vyplnění však nezapomeňte dotazník odeslat - jedno vyplnění a odeslání dotazníku rovná se jedna farnost!

A. Základní údaje

1) Patří pod správu Vaší farnosti více obcí

- NE*
- ANO*

Pokud jste odpověděli ANO, uveďte počet obcí, které patří pod správu Vaší farnosti:

2) Rozkládá se vaše farnost na území města nebo vesnice?

- MĚSTO*
- VESNICE*
- MĚSTO I VESNICE*

3) Jaký je přibližný počet věřících ve vaší farnosti?

- DO 100 VĚŘÍCÍCH*
- 100-500 VĚŘÍCÍCH*
- 500-1000 VĚŘÍCÍCH*
- NAD 1000 VĚŘÍCÍCH*

4) Působí ve vaší farnosti jáhen? (trvalý nebo dočasný)

- NE*
- NEVÍM*
- ANO*

5) Působí na území vaší farnosti nějaký řeholní řád či kongregace?

- NE*
- NEVÍM*
- ANO*

6) Má vaše farnost zřízenou pastorační radu?

- NE*
- NEVÍM*
- ANO*

B. Otevřenost farnosti vůči diakonii

1) Zajímá se vaše farnost o to, jací lidé v ní žijí a s jakými životními obtížemi se potýkají?

- NE*
- NEVÍM*
- ANO*

Pokud jste uvedli ANO, uveďte jakým způsobem:

2) Nabízí vaše farnost prostor (prostory na faře, společné akce) pro to, aby se tito lidé mohli vzájemně setkávat a podporovat?

- NE*
- NEVÍM*
- ANO*

Pokud jste uvedli ANO, uveďte jakým způsobem:

C. Misijní pomoc

1) Realizuje se u vás ve farnosti materiální či finanční sbírka na podporu potřebných lidí z třetího světa? (vyjma biskupstvím organizovaných sbírek typu misijní neděle či misijní koláč)

- NE*
- NEVÍM*
- ANO PRAVIDELNĚ – zřídka (1x za více let)*
- ANO PRAVIDELNĚ – někdy (1x za rok)*
- ANO PRAVIDELNĚ – občas (vícekrát za rok)*
- ANO PRAVIDELNĚ – častěji (1x za měsíc)*
- ANO PRAVIDELNĚ – jiná odpověď*
- ANO NEPRAVIDELNĚ – někdy jsme něco takového dělali*
- ANO NEPRAVIDELNĚ – občas něco takového děláme, ale ne pravidelně*

Pokud jste uvedli, že ano, popište prosím jakou konkrétní formou, např. klasická nedělní sbírka v kostele; výtěžek kasiček od betlémů, který je věnován potřebným v třetím světě; apod.:

2) Malují u vás ve farnosti děti pohledy, jejichž výtěžek putuje na misie?

- NE*
- NEVÍM*
- ANO PRAVIDELNĚ – zřídka (1x za více let)*
- ANO PRAVIDELNĚ – někdy (1x za rok)*
- ANO PRAVIDELNĚ – občas (vícekrát za rok)*
- ANO PRAVIDELNĚ – častěji (1x za měsíc)*
- ANO PRAVIDELNĚ – jiná odpověď*
- ANO NEPRAVIDELNĚ – někdy jsme něco takového dělali*
- ANO NEPRAVIDELNĚ – občas něco takového děláme, ale ne pravidelně*

Pokud jste uvedli, že ano, uveďte prosím, pokud víte, při jaké příležitosti, např. u příležitosti misijní neděle; nebo v době adventní; apod.:

3) Realizuje se u vás ve farnosti pletení obvazu pro malomocné?

- NE*
- NEVÍM*
- ANO*

4) Podporuje vaše farnost nějaké dítě či děti ze třetího světa prostřednictvím projektu „Adopce na dálku“, nebo jemu podobným?

- NE*
- NEVÍM*
- ANO*
- JAKO FARNOST NIKOLI, ALE VÍM O JEDNOTLIVCÍCH, KTEŘÍ ANO*

Pokud ano, uveďte prosím, kolik dětí podporujete a jak často (např. 2x ročně):

5) Účastní se vaše farnost projektu „Kola pro Afriku“, který spočívá ve sbírce starých kol pro africké děti?

- NE*
- NEVÍM*
- ANO*

6) Pomáhá vaše farnost v oblasti misí nějakým jiným způsobem?

- NE*
- NEVÍM*
- ANO PRAVIDELNĚ*
- ANO NEPRAVIDELNĚ*

Pokud jste uvedli, že ano, popište prosím jakým konkrétním způsobem:

D. Dobrovolnické iniciativy

1) Organizují se u vás ve farnosti neformální návštěvy nemocných? (mimo pravidelných návštěv kněze, tzv. navštěvování nemocných za účelem svátostí)

- NE*
- NEVÍM*
- ANO PRAVIDELNĚ – zřídka (1x za více let)*
- ANO PRAVIDELNĚ – někdy (1x za rok)*
- ANO PRAVIDELNĚ – občas (vícekrát za rok)*
- ANO PRAVIDELNĚ – častěji (1x za měsíc)*

- ANO PRAVIDELNĚ – jiná odpověď
- ANO NEPRAVIDELNĚ – někdy jsme něco takového dělali
- ANO NEPRAVIDELNĚ – občas něco takového děláme, ale ne pravidelně

Pokud jste uvedli, že ano, popište prosím, pokud víte, jakou konkrétní formou, např.: donáška farního časopisu; povídání u kávy; skupinka farníků (mládež, společenství manželů, ..) navštěvuje tyto nemocné v jejich domovech či v domovech pro seniory; apod.:

2) Funguje u vás ve farnosti něco na způsob dobrovolných charitních skupin (fungující mimo strukturu Charity ČR), kdy se společně schází skupinka dobrovolníků z řad farníků za účelem poskytování pomoci potřebným z farnosti a okolí?

- NE
- NEVÍM
- ANO

Pokud jste uvedli, že ano, popište prosím, pokud víte, jaká je náplň jejich činnosti, např. pomoc s vyřizováním osobních věcí, pomoc s úklidem, nakupování, pomoc s hygienou, apod.:

3) Organizuje vaše farnost, např. mládež z vaší farnosti, tábory či tzv. „chaloupky“ nebo jiné volnočasové akce pro sociálně znevýhodněné děti?

- NE
- NEVÍM
- ANO PRAVIDELNĚ – zřídka (1x za více let)
- ANO PRAVIDELNĚ – někdy (1x za rok)
- ANO PRAVIDELNĚ – občas (vícekrát za rok)

- ANO PRAVIDELNĚ – častěji (1x za měsíc)
- ANO PRAVIDELNĚ – jiná odpověď
- ANO NEPRAVIDELNĚ – někdy jsme něco takového dělali
- ANO NEPRAVIDELNĚ – občas něco takového děláme, ale ne pravidelně

Pokud jste uvedli, že ano, popište prosím, pokud víte, o jakou konkrétní formu se jedná, např.: tábory (putovní, stanové, ..); víkendové pobyty (duchovní obnovy, lyžařské pobyty, ..); jednodenní akce (fotbalový turnaj, drakiáda); apod.:

4) Zapojují se u vás ve farnosti biřmovanci během své přípravy k biřmování do pomoci potřebným lidem, například formou návštěv v domovech pro seniory, dětských domovech či nějakým jiným způsobem?

- NE
- NEVÍM
- ANO PRAVIDELNĚ
- ANO NEPRAVIDELNĚ

Pokud jste uvedli, že ano, popište prosím, pokud víte, o jakou konkrétní formu se jedná, např. návštěvy domovů pro seniory; návštěvy dětských domovů; pomoc s organizací sbírky pro potřebné; organizace volnočasových aktivit pro potřebné; apod.:

5) Realizuje se u vás ve farnosti návštěvní služba starých a osamocených lidí, farníky (nikoli kněžími)?

- NE
- NEVÍM
- ANO PRAVIDELNĚ – zřídka (1x za více let)

- ANO PRAVIDELNĚ – někdy (1x za rok)
- ANO PRAVIDELNĚ – občas (vícekrát za rok)
- ANO PRAVIDELNĚ – častěji (1x za měsíc)
- ANO PRAVIDELNĚ – jiná odpověď
- ANO NEPRAVIDELNĚ – někdy jsme něco takového dělali
- ANO NEPRAVIDELNĚ – občas něco takového děláme, ale ne pravidelně

Pokud jste uvedli, že ano, popište prosím, pokud víte, jakou konkrétní formou, např.: donáška farního časopisu; povídání u kávy; společné procházky; skupinka farníků (mládež, společenství manželů, ..) navštěvuje tyto lidi v jejich domovech či v domovech pro seniory; apod.:

6) Realizuje se u vás ve farnosti pomoc v domácnostech potřebných lidí např. nákupy, předčítání, vycházky, doprovod k lékaři, odvoz věřících z a do kostela, apod.?

- NE
- NEVÍM
- ANO PRAVIDELNĚ – zřídka (1x za více let)
- ANO PRAVIDELNĚ – někdy (1x za rok)
- ANO PRAVIDELNĚ – občas (vícekrát za rok)
- ANO PRAVIDELNĚ – častěji (1x za měsíc)
- ANO PRAVIDELNĚ – jiná odpověď
- ANO NEPRAVIDELNĚ – někdy jsme něco takového dělali
- ANO NEPRAVIDELNĚ – občas něco takového děláme, ale ne pravidelně

Pokud jste uvedli, že ano, popište prosím, pokud víte, jakou konkrétní formou:

7) Realizuje se u vás ve farnosti nějaká jiná forma dobrovolnické iniciativy?

- NE
- NEVÍM
- ANO PRAVIDELNĚ
- ANO NEPRAVIDELNĚ

Pokud jste uvedli, že ano, popište prosím jakým konkrétním způsobem:

E. Svépomocné iniciativy

(Ve Farnosti sv. Anny funguje svépomocná skupina lidí, kteří doma pečují o své blízké, v sousední farnosti skupina pro osamělé matky s dětmi. Další příklady z jiných farností jsou skupiny závislých na návykových látkách, truchlící, příjemci sociální pomoci, zdravotně postižení atd. Stejně tak iniciativy, v nichž se na principu svépomoci sdružují např. obyvatelé určité městské čtvrti nebo ulice, aby zlepšili svou bytovou a životní situaci; zaměstnanci podniku, jemuž hrozí konkurz, aby bojovali za udržení svých míst; obyvatelé, kteří v plánované stavbě silnice spatřují ohrožení svého bezpečí a zdraví atd.)

1) Fungují u vás ve farnosti nějaké formy svépomocných skupin, jako například: matky na mateřské dovolené, klub seniorů, nezaměstnaní, hlídání dětí, rozvedení, závislí na návykových látkách či společenství trpících, a to ať už na faře či v soukromí?

- NE
- NEVÍM
- ANO

Pokud jste uvedli, že ano, uveďte prosím, které formy svépomocných skupin konkrétně:

F. Sbírký a benefiční akce

(vyjma sbírek jako je tříkrálová sbírka, postní almužna, svatopetrský halěr)

1) Realizuje se u vás ve farnosti z vaší vlastní iniciativy finanční sbírka určena na pomoc potřebným lidem?

- NE*
- NEVÍM*
- ANO PRAVIDELNĚ – zřídka (1x za více let)*
- ANO PRAVIDELNĚ – někdy (1x za rok)*
- ANO PRAVIDELNĚ – občas (vícekrát za rok)*
- ANO PRAVIDELNĚ – častěji (1x za měsíc)*
- ANO PRAVIDELNĚ – jiná odpověď*
- ANO NEPRAVIDELNĚ – někdy jsme něco takového dělali*
- ANO NEPRAVIDELNĚ – občas něco takového děláme, ale ne pravidelně*

2) Realizuje se u vás ve farnosti z vaší vlastní iniciativy materiální sbírka určena na pomoc potřebným lidem? Například hračky pro děti, nábytek, lůžkoviny, šatstvo, známky, vršky PET lahví apod.

- NE*
- NEVÍM*
- ANO PRAVIDELNĚ – zřídka (1x za více let)*
- ANO PRAVIDELNĚ – někdy (1x za rok)*
- ANO PRAVIDELNĚ – občas (vícekrát za rok)*
- ANO PRAVIDELNĚ – častěji (1x za měsíc)*
- ANO PRAVIDELNĚ – jiná odpověď*
- ANO NEPRAVIDELNĚ – někdy jsme něco takového dělali*
- ANO NEPRAVIDELNĚ – občas něco takového děláme, ale ne pravidelně*

Pokud jste uvedli, že ano, uveďte prosím, které formy sbírky konkrétně:

3) Realizuje vaše farnost „farní jarmark“ či „bleší trh“ na podporu potřebných lidí?

- NE*
- NEVÍM*
- ANO PRAVIDELNĚ – zřídka (1x za více let)*
- ANO PRAVIDELNĚ – někdy (1x za rok)*
- ANO PRAVIDELNĚ – občas (vícekrát za rok)*
- ANO PRAVIDELNĚ – častěji (1x za měsíc)*
- ANO PRAVIDELNĚ – jiná odpověď*
- ANO NEPRAVIDELNĚ – někdy jsme něco takového dělali*
- ANO NEPRAVIDELNĚ – občas něco takového děláme, ale ne pravidelně*

Pokud jste uvedli, že ano, uveďte prosím, konkrétně jakou:

4) Pořádá vaše farnost nějakou benefiční akci, jako například charitativní koncert či výstavu, jejichž výtěžek putuje na pomoc potřebným lidem?

- NE*
- NEVÍM*
- ANO PRAVIDELNĚ – zřídka (1x za více let)*
- ANO PRAVIDELNĚ – někdy (1x za rok)*
- ANO PRAVIDELNĚ – občas (vícekrát za rok)*
- ANO PRAVIDELNĚ – častěji (1x za měsíc)*
- ANO PRAVIDELNĚ – jiná odpověď*
- ANO NEPRAVIDELNĚ – někdy jsme něco takového dělali*
- ANO NEPRAVIDELNĚ – občas něco takového děláme, ale ne pravidelně*

Pokud jste uvedli, že ano, uveďte prosím, konkrétně jaké formy těchto benefičních akcí:

G. Podpora nějakého zařízení sociálních služeb (Např. azylové domy, domy na půli cesty, domovy pro seniory, dětské domovy, nízkoprahové kluby apod.)

(vyjma sloužení mši sv. a jiných pastoračních aktivit, které vykonává kněz)

1) Podporuje vaše farnost finančními prostředky nějaké zařízení sociálních služeb?

- NE*
- NEVÍM*
- ANO PRAVIDELNĚ – zřídka (1x za více let)*
- ANO PRAVIDELNĚ – někdy (1x za rok)*
- ANO PRAVIDELNĚ – občas (vícekrát za rok)*
- ANO PRAVIDELNĚ – častěji (1x za měsíc)*
- ANO PRAVIDELNĚ – jiná odpověď*
- ANO NEPRAVIDELNĚ – někdy jsme něco takového dělali*
- ANO NEPRAVIDELNĚ – občas něco takového děláme, ale ne pravidelně*

2) Podporuje vaše farnost materiálními prostředky nějaké zařízení sociálních služeb?

Například hračky pro děti, nábytek, lůžkoviny apod.

- NE*
- NEVÍM*
- ANO PRAVIDELNĚ – zřídka (1x za více let)*
- ANO PRAVIDELNĚ – někdy (1x za rok)*
- ANO PRAVIDELNĚ – občas (vícekrát za rok)*
- ANO PRAVIDELNĚ – častěji (1x za měsíc)*

- ANO PRAVIDELNĚ – jiná odpověď
- ANO NEPRAVIDELNĚ – někdy jsme něco takového dělali
- ANO NEPRAVIDELNĚ – občas něco takového děláme, ale ne pravidelně

Pokud jste uvedli, že ano, uveďte prosím, konkrétní formy této podpory:

3) Podporuje vaše farnost duchovně, tzn. modlitbou nějaké konkrétní zařízení sociálních služeb? Například pravidelně sloužíte ve vaší farnosti mši svatou s úmyslem za dané zařízení anebo se skupinka farníků či celá farnost pravidelně za nějaké takovéto zařízení společně modlíte?

- NE
- NEVÍM
- ANO PRAVIDELNĚ – zřídka (1x za více let)
- ANO PRAVIDELNĚ – někdy (1x za rok)
- ANO PRAVIDELNĚ – občas (vícekrát za rok)
- ANO PRAVIDELNĚ – častěji (1x za měsíc)
- ANO PRAVIDELNĚ – jiná odpověď
- ANO NEPRAVIDELNĚ – někdy jsme něco takového dělali
- ANO NEPRAVIDELNĚ – občas něco takového děláme, ale ne pravidelně

Pokud jste uvedli, že ano, uveďte prosím, konkrétní formy této podpory:

4) Spolupracuje vaše farnost s nějakým zařízením sociálních služeb? Například realizace mikulášské besídky pro děti z dětského domova nebo divadelní představení pro seniory z domovů pro seniory.

- NE
- NEVÍM

- ANO PRAVIDELNĚ – zřídka (1x za více let)
- ANO PRAVIDELNĚ – někdy (1x za rok)
- ANO PRAVIDELNĚ – občas (vícekrát za rok)
- ANO PRAVIDELNĚ – častěji (1x za měsíc)
- ANO PRAVIDELNĚ – jiná odpověď
- ANO NEPRAVIDELNĚ – někdy jsme něco takového dělali
- ANO NEPRAVIDELNĚ – občas něco takového děláme, ale ne pravidelně

Pokud jste uvedli, že ano, uveďte prosím, konkrétní formy této spolupráce:

5) Podporuje či spolupracuje vaše farnost s nějakým zařízením sociálních služeb jiným způsobem?

- NE
- NEVÍM
- ANO PRAVIDELNĚ
- ANO NEPRAVIDELNĚ

Pokud jste uvedli, že ano, popište prosím jakým konkrétním způsobem:

H. Modlitba

1) Sloužíte ve vaší farnosti mše svaté za lidi trpící sociální či psychickou nouzí?

Například za lidi bez domova, prostitutky, sociálně znevýhodněné, apod.

- NE
- NEVÍM
- ANO PRAVIDELNĚ – zřídka (1x za více let)

- ANO PRAVIDELNĚ – někdy (1x za rok)
- ANO PRAVIDELNĚ – občas (vícekrát za rok)
- ANO PRAVIDELNĚ – častěji (1x za měsíc)
- ANO PRAVIDELNĚ – jiná odpověď
- ANO NEPRAVIDELNĚ – někdy jsme něco takového dělali
- ANO NEPRAVIDELNĚ – občas něco takového děláme, ale ne pravidelně

2) Modlí se u vás ve farnost skupinky či celá farnost za trpící sociální či psychickou nouzí? Například za lidi bez domova, prostitutky, sociálně znevýhodněné, apod.

- NE
- NEVÍM
- ANO PRAVIDELNĚ – zřídka (1x za více let)
- ANO PRAVIDELNĚ – někdy (1x za rok)
- ANO PRAVIDELNĚ – občas (vícekrát za rok)
- ANO PRAVIDELNĚ – častěji (1x za měsíc)
- ANO PRAVIDELNĚ – jiná odpověď
- ANO NEPRAVIDELNĚ – někdy jsme něco takového dělali
- ANO NEPRAVIDELNĚ – občas něco takového děláme, ale ne pravidelně

3) Realizuje se u vás ve farnosti jiný způsob duchovní podpory potřebných lidí, například poutě apod.?

- NE
- NEVÍM
- ANO PRAVIDELNĚ
- ANO NEPRAVIDELNĚ

Pokud jste uvedli, že ano, popište prosím jakým konkrétním způsobem:

CH. Poradenství

1) Nabízí vaše farnost bezplatnou právní či poradenskou pomoc (sociální, partnerské, rodinné poradenství) potřebným lidem, například prostřednictvím právníků či poradců z řad věřících?

- NE*
- NEVÍM*
- ANO*

Pokud jste uvedli, že ano, popište prosím jakým konkrétním způsobem:

I. Potravinová pomoc

1) Poskytuje vaše farnost potravinové šeky pro potřebné lidi?

- NE*
- NEVÍM*
- ANO*

2) Realizuje vaše farnost výdej polévek pro lidi bez domova?

- NE*
- NEVÍM*
- ANO PRAVIDELNĚ – zřídka (1x za více let)*
- ANO PRAVIDELNĚ – někdy (1x za rok)*
- ANO PRAVIDELNĚ – občas (vícekrát za rok)*

- ANO PRAVIDELNĚ – častěji (1x za měsíc)
- ANO PRAVIDELNĚ – jiná odpověď
- ANO NEPRAVIDELNĚ – někdy jsme něco takového dělali
- ANO NEPRAVIDELNĚ – občas něco takového děláme, ale ne pravidelně

3) Účastní se vaše farnost projektu tzv. „potravinových bank“?

- NE
- NEVÍM
- ANO

4) Pomáhá vaše farnost v oblasti potravinové pomoci nějakým jiným způsobem?

- NE
- NEVÍM
- ANO PRAVIDELNĚ
- ANO NEPRAVIDELNĚ

Pokud jste uvedli, že ano, popište prosím jakým konkrétním způsobem:

J. Jiné diakonické aktivity nezahrnuté výše

1) Realizuje se u vás ve farnosti nějaký jiný diakonický projekt?

- NE
- NEVÍM
- ANO PRAVIDELNĚ
- ANO NEPRAVIDELNĚ

Pokud jste uvedli, že ano, popište prosím jakým konkrétním způsobem:

S ohledem na všechny diakonické aktivity realizované ve vaší farnosti, ohodnoťte na škále od 1 do 5 (kdy 1 = maximální kladné vnímání, 2 = kladné vnímání, 3 = ani kladné ani záporné vnímání, 4 = záporné vnímání, 5 = maximálně záporné vnímání. Př. Farností realizované diakonické aktivity jsou 1 = naprosto efektivní, 2 = efektivní, ale mohly by být efektivnější, 3 = nejsou ani efektivní ani neefektivní/neumím posoudit, 4 = neefektivní, ale mohlo by to být ještě horší, 5 = zcela neefektivní) jak vnímáte následující otázky:

Myslíte si, že diakonické aktivity realizované vaší farností jsou efektivní?

efektivní 1 – 2 – 3 – 4 – 5 neefektivní

Jak jste spokojen s diakonickými aktivitami, které se ve vaší farnosti realizují?

spokojen 1 – 2 – 3 – 4 – 5 nespokojen

Pocít'uje vaše farnost potřebu realizace diakonických aktivit?

realizovat 1 – 2 – 3 – 4 – 5 nerealizovat

Potřeboval byste, aby se vaší farníci více angažovali na poli diakonických aktivit ve vaší farnosti?

angažovali 1 – 2 – 3 – 4 – 5 neangažovali

Myslíte, si, že je potřeba, aby vaše farnost spolupracovala s Charitou ČR?

spolupracovat 1 – 2 – 3 – 4 – 5 nespolupracovat

Proč si myslíte, že ve vaší farnosti funguje to, co jste výše mohli uvést,

resp., že nefunguje to, co jste uvést nemohl?

Příloha č. 2 – Hodnocení stávající situace ve farnostech kněžími

(S ohledem na všechny diakonické aktivity realizované ve vaší farnosti, ohodnoťte na škále od 1 do 5 (kdy 1 = maximální kladné vnímání, 2 = kladné vnímání, 3 = ani kladné ani záporné vnímání, 4 = záporné vnímání, 5 = maximálně záporné vnímání. Př. Farností realizované diakonické aktivity jsou 1 = naprosto efektivní, 2 = efektivní, ale mohly by být efektivnější, 3 = nejsou ani efektivní ani neefektivní/neumím posoudit, 4 = neefektivní, ale mohlo by to být ještě horší, 5 = zcela neefektivní) jak vnímáte následující otázky:)

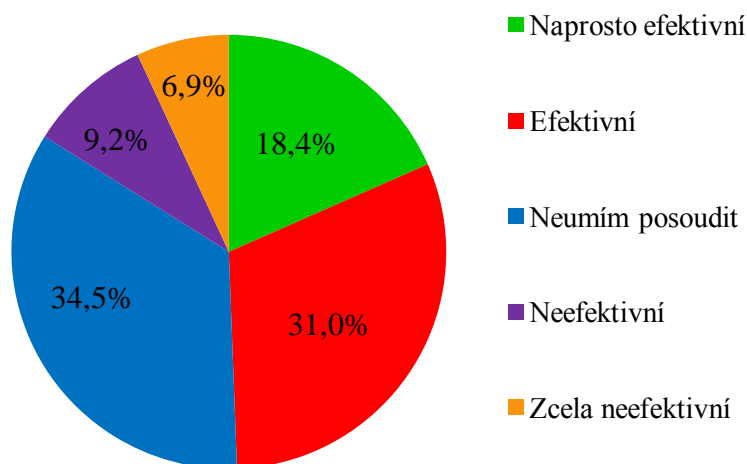
A. Vnímána efektivita aktivit (*Myslíte si, že diakonické aktivity realizované vaší farností jsou efektivní?*)

Z 87 farností si jejich kněží 31 % (27) myslí, že diakonické aktivity realizované v jejich farnosti jsou efektivní a 18,4 % (16) si myslí, že jsou naprosto efektivní. 34,5 % (30) kněží to neumí posoudit. 9,2 % (8) si pak myslí, že aktivity jsou neefektivní a 6,9 % (6), že jsou zcela neefektivní. Čili ve zkoumaném vzorku převládá pozitivní mínění o efektivitě diakonických aktivit realizovaných farnostmi.

Tab. 49. Vnímána efektivita aktivit

	Frekvence	Procenta
Naprosto efektivní	16	18,4 %
Efektivní	27	31,0 %
Neumím posoudit	30	34,5 %
Neefektivní	8	9,2 %
Zcela neefektivní	6	6,9 %
Celkem	87	100,0 %

Graf 44. Vnímána efektivita aktivit

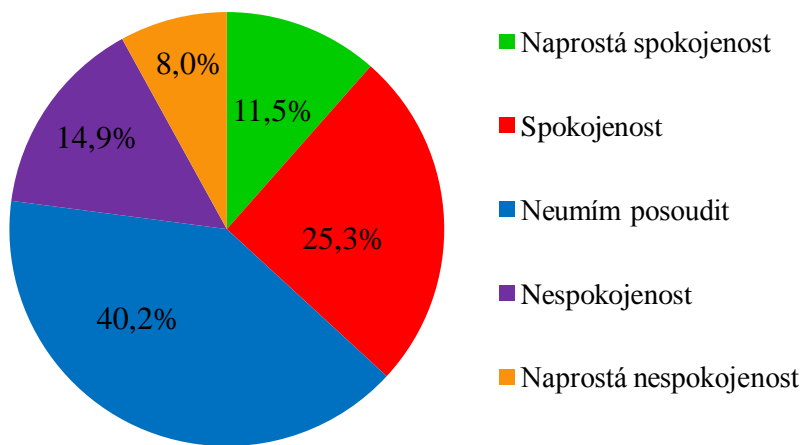
B. Vnímána spokojenost s aktivitami (*Jak jste spokojen s diakonickými aktivitami, které se ve vaší farnosti realizují?*)

Z 87 farností jsou jejich kněží ve 25,3 % (22) spokojeni s diakonickými aktivitami, které se v jejich farnostech realizují. A v 11,5 % (10) naprosto spokojeni. 40,2 % (35) to neumí posoudit. Ve 14,9 % (13) jsou kněží nespokojeni a v 8 % (7) naprosto nespokojeni. Nebereme-li v potaz ty, kteří neumí posoudit, převládá spíše spokojenost nad nespokojeností s aktivitami, které jejich farnost realizuje.

Tab. 50. Vnímána spokojenost s aktivitami

	Frekvence	Procenta
Naprostá spokojenost	10	11,5 %
Spokojenost	22	25,3 %
Neumím posoudit	35	40,2 %
Nespokojenost	13	14,9 %
Naprostá nespokojenost	7	8,0 %
Celkem	87	100,0 %

Graf 45. Vnímána spokojenost s aktivitami

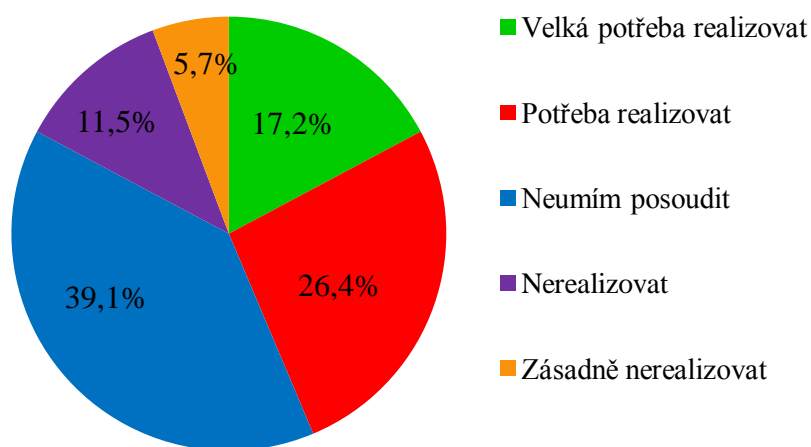
C. Vnímána potřeba realizace aktivit (*Pociťuje vaše farnost potřebu realizace diakonických aktivit?*)

Z 87 farností si 26,4 % (23) kněží myslí, že je potřeba realizovat diakonické aktivity a 17,2 % (15), že je velká potřeba tyto aktivity realizovat. 39,1 % (34) to neumí posoudit. 11,5 % (10) si myslí, že není potřeba tyto aktivity realizovat a 5,7 % (5) si myslí že zásadně není potřeba realizovat diakonické aktivity. Rovněž zde nebereme-li v potaz ty, co neumí posoudit převládá spíše názor, že diakonické aktivity je potřeba ve farnostech realizovat.

Tab. 51. Vnímána potřeba realizace aktivit

	Frekvence	Procenta
Velká potřeba realizovat	15	17,2 %
Potřeba realizovat	23	26,4 %
Neumím posoudit	34	39,1 %
Nerealizovat	10	11,5 %
Zásadně nerealizovat	5	5,7 %
Celkem	87	100,0 %

Graf 46. Vnímána potřeba realizace aktivit

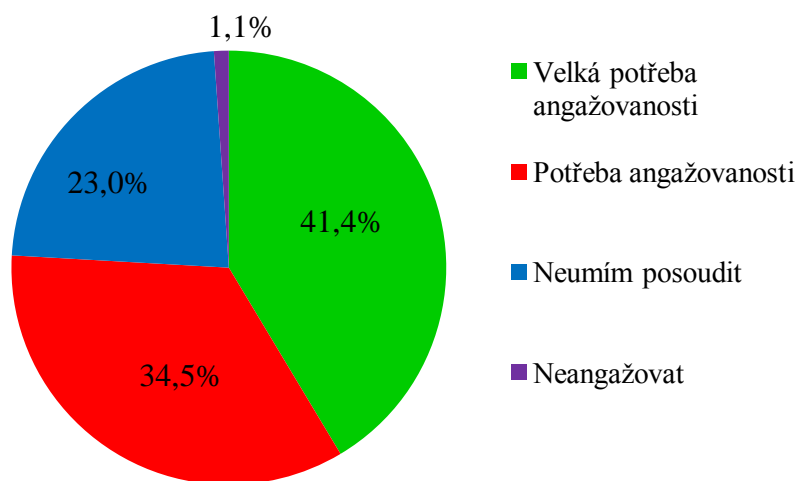
E. Vnímána potřeba angažovanosti farníků (*Potřeboval byste, aby se vaši farníci více angažovali na poli diakonických aktivit ve vaší farnosti?*)

Z 87 farností 34,5 % (30) kněží cítí potřebu větší angažovanosti svých farníků na poli diakonických aktivit a 41,4 % (36) kněží pak cítí velkou potřebu angažovanosti svých farníků. 23 % (20) kněží tuto zkušenost neumí posoudit a jen 1,1 % (1) kněží necítí potřebu angažovanosti. Čili celkem jasně vítězí potřeba kněží, aby se jejich farníci na tomto poli více angažovali.

Tab. 52. Vnímána potřeba angažovanosti farníků

	Frekvence	Procenta
Velká potřeba angažovanosti	36	41,4 %
Potřeba angažovanosti	30	34,5 %
Neumím posoudit	20	23,0 %
Neangažovat	1	1,1 %
Celkem	87	100,0 %

Graf 47. Vnímána potřeba angažovanost farníků

F. Vnímána Spolupráce s Charitou ČR (*Myslíte, si, že je potřeba, aby vaše farnost spolupracovala s Charitou ČR?*)

Z 87 farností si 24,1 % (21) kněží myslí, že je potřeba spolupracovat s Charitou ČR a 41,4 % (36), že je zásadně potřeba spolupracovat. 28,7 % (25) to neumí posoudit. 3,4 % (3) kněží si myslí, že není potřeba spolupráce a 2,3 % (2), že zásadně není potřeba spolupráce. Převažuje zde tak potřeba spolupráce farností s Charitou ČR.

Tab. 53. Vnímána spolupráce s Charitou ČR

	Frekvence	Procenta
Zásadně spolupracovat	36	41,4 %
Spolupracovat	21	24,1 %
Neumím posoudit	25	28,7 %
Nespolupracovat	3	3,4 %
Zásadně nespolupracovat	2	2,3 %
Celkem	87	100,0 %

Graf 48. Vnímána spolupráce s Charitou ČR

